

Fra funksjon til fasade

Bonytts framstilling av kjøkkenet i årene 1975, 1990 og 2005

Ragnhild Sirum Skavhaug

Masteroppgave i Tverrfaglige Kulturstudier,
med spesialisering i studier av teknologi, kunnskap og samfunn (STS)

Institutt for Tverrfaglige Kulturstudier,
Senter for teknologi og samfunn

NTNU

Trondheim - våren 2013

Forsidebildet er satt sammen av disse bildene:

Gulskjær: Kvinnen er hentet fra en reklame for Poggenpohl/Kvik i Bonytt nr.06-75, kjøkkenet under er fra «*Sommerbolig mellom stenene*» på s. 64 i Bonytt nr. 04-75.

Rosaskjær: Kjøkkenpeisbildet er hentet fra s. 111 i «*Husbandfinansiert, «sunt» og idyllisk*» i Bonytt nr. 02-90, mannen med vinflaska er klipt ut fra s. 51 i «Kjøkkenet for familie og fellesskap» s. 50 i Bonytt nr. 01-90.

Gråskjær Kvinnen med vin er fra en reklame for Miele i nr. 04-05. Kjølenskap og fliser fra «*Sover i skuffen*» på s. 24 i Bonytt nr. 01-05.

Forord

Bonytt og kjøkkenet har tatt opp en stor del av min tankekapasitet i lang tid, og nå blir det endelig et resultat av det. Jeg har fått mye god hjelp og støtte fra mange, og disse vil jeg gjerne takke. Uten alle dere flotte folk hadde jeg blitt værende i kjøkkenverden på ubestemt tid.

Tusen takk til mine tålmodige veiledere, Per Østby og Stig Kvaal. Dere har en fantastisk evne til å forme klare tanker ut av det jeg serverer dere, samme hvor grøtete det er. Jeg føler meg alltid velkommen, og veiledningene deres gir meg gode ideer hver gang. Takk også til IKON-gruppa, og ikke minst kullet mitt. Dere er alle herlige mennesker, og jeg har hatt noen veldig fine og lærerike år.

Mange takk går også til familie og venner for all støtte og tålmodighet! Pappa har stilt opp som korrekturleser og har dyttet meg i riktig retning når jeg har trengt det. Mamma får meg alltid til å føle at ting ordner seg til slutt, og mine tre flotte søstre har sørget for underholdning og nødvendige distraksjoner.

Til slutt må jeg takke Andreas, som har stilt opp med gode middager, datautstyr og assistanse. Og ikke minst mange trivelige stunder innimellom arbeidsøktene.

Ragnhild Sirum Skavhaug

Trondheim, august 2013

Sammendrag

I denne oppgaven ser jeg på hvordan kjøkkenet er blitt framstilt i tre årganger av tidsskriftet Bonytt: 1975, 1990 og 2005. Jeg er interessert i å se på utviklingen av kjøkkenet slik det framstår i Bonytt over et tidsspenn på 15 og 30 år. Det jeg undersøker er hvordan kjøkkenet ser ut i de ulike årgangene, hvilke teknologier som finnes, og hvilken rolle kjøkkenet har i hjemmet.

Det første kapitlet tar for seg årgang 1975. I denne årgangen er kjøkkenet et koselig sted med mange gjenstander, varme farger og mye furu. I Bonytt presenteres ideer og arbeidstegninger så leseren kan bygge sitt eget kjøkken fra bunnen av. I tidsskriftet får leseren også mange gode råd om alt fra økonomi til skovalg, og en kan lese dybdeintervju av profiler som Gro Harlem Brundtland og Olav Thon.

Det andre kapitlet handler om årgang 1990. I denne årgangen dukker det opp «proffkjøkken» og «gourmetkjøkken». Det finnes flere og tydelig forskjellige typer kjøkken enn i 1975. Leseren finner heller ikke dybdeintervju eller gode råd av samme type som i 1975 lenger. Det legges opp til å tenke på mer enn stil og utforming, og miljø og helse er i fokus i flere av kjøkkenpresentasjonene – så vel som i reklamene. Det er invitert en gjesteskribent til hvert nummer som filosoferer rundt tema hus og hjem.

I 2005 presenteres «koselige» kjøkken i forstand av mange gjenstander og trygge, solide fururammer. I denne årgangen er kjøkkenene åpnere enn før, og de er ofte lyse, renlinjete og gir et ryddig inntrykk. Kjøkkenet skal ifølge tekstene i Bonytt være et allrom og et hjerte i dagliglivet, men presentasjonene handler i stor grad om stil og utforming.

De ulike framstillingene av kjøkkenet i Bonytt kan tolkes som resultatet av ulike script og megling. Begrepet script kan forstås som en slags veiledning fra produsent eller markedsførers side, og det avslører hva designeren tenker om brukeren og forholdet brukeren har til produktet. Scriptet formidles gjennom Bonytt, som blir et krysningpunkt eller en megler i forholdet mellom industrien, de som lager bladet og leserne. Det er i dette krysningpunktet at meglingen skjer og scriptet kan endre seg.

I 1975 beskriver scriptet et avslappet, noe «rotete» og koselig kjøkken med små vinduer, der hovedfunksjonen er å lage og spise mat. Scriptet i årgang 1990 inkorporerer elementer fra det proffe kjøkkenet, og er en årgang der ulike folk i større grad enn i 1975 forventer forskjellige ting fra sine respektive kjøkken. I 2005 forteller scriptet om et åpent, lyst kjøkken med store vinduer. Med TV- og dataskjermer får

rommet nye bruksområder, og kjøkkenet beskrives som et allrom og et samlingspunkt for familien. Kjøkkenet var i 1975 et koselig sted for matlaging og måltider, i 1990 åpnet rommet seg mot huset, proffe kjøkken og eksotiske matvarer finner veien inn. I 2005 er kjøkkenet et sentralt rom i huset som sier mye om de som bor der. Rommet har åpnet seg stadig mer og fungerer som en fasade ut mot verden.

Innhold

Kapittel 1: Bare et kjøkken?.....	1
Tidligere forskning	3
Om drømmekjøkkenet og jakten på det	5
Teoretiske perspektiver	8
Metodiske valg	11
Om oppgaven.....	12
Kapittel 2: 1975 - Folk og furu	13
Likestilling og en ny miljøbevissthet	13
Første glimt inn i furualderen – ei fargesterk fortid.....	15
Mellom furu og farger – teknologien i 1975	20
Hendige menn og kvinner – og fagfolk med hjertet på rette staden	22
1975 og tida framover	24
Kapittel 3: 1990 - Færre folk, men fortsatt furu.....	26
Forbrukerfrihet for folk flest i vest.....	26
Samtid og framtid	28
Murpuss og marmor – og fortidens farger fornyes	34
Teknologi for et bedre liv og en bedre verden	39
Fra ting til tanker - om verden og verdier	45
Spådommer om framtida	51
Kapittel 4: 2005 - Fin finér og flotte fliser.....	53
«Det hyperkomplekse samfunn»	53
Færre fyrrige farger	55
Avansert og diskre – kjøkkenteknologi i 2005	64
Frie forbrukere med kjøpekraft – bruk og ikke-bruk	66
Kunsten å si mye ved å si så lite som mulig	74
Kapittel 5: Kjøkkenets mange sider - i Bonytt.....	76
1975 – en koselig kokong.....	77
1990 – Friere forbruk og fokus på framtida	79
2005 – Et vindu mot verden	81
Fra det gode liv til det glade liv.....	83
Kilder	86
Internett:	86
Forelesninger:	86

Aviser:	86
Kilder fra Bonytt med ukjent tekstforfatter (kronologisk rekkefølge):	86
Kilder fra Bonytt:	87
Annonser fra Bonytt:	91
Annen litteratur:.....	92

Figurliste

Figur 1 Knallrødt kjøkken.....	1
Figur 2 Skarprødt kjøkken med oransje gjenstander.	15
Figur 3 Gult kjøkken med oransje og røde dekorelementer.....	15
Figur 4 Fargeprofil og materialeksempler fra årgang 1975.	16
Figur 5 Kjøkken med takbjelker, flettede kurver og naturens farger.....	16
Figur 6 Krydderhylle, samt grønn og oransje blomsterdekor.	17
Figur 7 Kjøkken med kokkelerende kvinne.	17
Figur 8 Et lite kjøkken med tilpasset spiseplass.	18
Figur 9 Løsning hvor kjøkkenet er bygget rundt en pipestokk midt i rommet, fra nr. 10-75.	18
Figur 10 Åpen løsning med arbeidsbenk og overhylle mellom kjøkken og spiseplass.	19
Figur 11 Samme kjøkken sett fra kjøkkensiden.....	19
Figur 12 Annonse med ulike produkter fra AEG, i Bonytt nr. 04-75.	21
Figur 13 Forsiden på nr. 02-90.....	27
Figur 14 Forsiden på nr. 03-90.....	27
Figur 15 Fra "Høyteknologisk kjøkken i nostalgisk drakt" s. 46 i nr. 03-90.	28
Figur 16 Fra samme kjøkken i nr. 03-90.....	28
Figur 17 "Det åpne, sosiale samværskjøkkenet" fra nr. 01-90.....	29
Figur 18 Fra samme artikkel i nr. 01-90; det åpne, sosiale samværskjøkkenet.	29
Figur 19 "Det godhjerta, gammelkoselige bondekjøkkenet" fra nr. 01-90.	30
Figur 20 Fra artikkelen om det gammelkoselige bondekjøkkenet i nr. 01-90.	30
Figur 21 "Det speilblanke proffkjøkkenet" fra nr. 01-90.....	31
Figur 22 Fra samme artikkel om det speilblanke proffkjøkkenet.	31
Figur 23 Et moderne miljøkjøkken skal gjerne ha søppelsortering, fra s. 46 i nr. 01-90 av Bonytt.	32
Figur 24 Ovn med mange muligheter - perfekt for et gourmetkjøkken. Fra s. 49 i Bonytt nr. 01-90.	33
Figur 25 Morgendagens familiekjøkken, bildet er fra s. 51 i Bonytt nr. 01-90.	33
Figur 26 Fra "Luft, lys og rene linjer" i Bonytt nr. 05-90, s. 74.	34
Figur 27 Det luftige og lyse kjøkkenet fra en annen vinkel.....	34
Figur 28 Fargepalett og et utvalg materialer fra Bonytt nr. 01 til nr. 05 i årgang 1990.....	35
Figur 29 Fra "Huset med ni liv" på sidene 52-57 i Bonytt nr. 05-90.....	36
Figur 30 Praktisk murverk fra "Oase på loftet", s. 12 i Bonytt nr. 02-90. Foto: Terje Agnalt.	36
Figur 31 Fra "Rehabiliteringen av Øvre Bakklandet 1B".	37
Figur 32 Ulike kjøleforslag fra s. 11 i Bonytt nr. 05-90.	40
Figur 33 Snedige uttrekkshyller fra "Gourmetkjøkkenet" på s. 48 i Bonytt nr. 01-90.	41
Figur 34 Fra "Det stålblanke proffkjøkkenet" på s. 44 i Bonytt nr. 01-90.....	41
Figur 35 En super komfyr fra Bosch, s. 52 i Bonytt nr. 03-90.	42
Figur 36 Bitten Hopstock, fra s. 9 i Bonytt nr. 04-90.	46
Figur 37 Thomas This-Evensen skriver om arkitektur og -ismer utover 1990-tallet på s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90.	46
Figur 38 Frederica Miller, fra s. 7 i Bonytt nr. 02-90.	46
Figur 39 Reklame for Zalo fra Bonytt nr. 01-90.....	49

Figur 40 Reklame for Moulinex kjøkkenapparater, fra Bonytt nr. 01-90.....	49
Figur 41 Systemhus sitt nye konsept med "Friske hus", fra Bonytt nr. 01-90.....	50
Figur 42 Et 2005-kjøkken med fotomodell.....	53
Figur 43 Forsiden på Bonytt nr. 06-05.....	54
Figur 44 Røde fronter fra s. 64 i Bonytt nr. 04-05.....	55
Figur 45 Det røde kjøkkenet med litt av spisebordet, s. 62 i Bonytt nr. 04-05.....	55
Figur 46 Eksempler på fargevalg og materialbruk på kjøkkenet i Bonytt i 2005.....	56
Figur 47 Hvitt kjøkken med detaljer i lønnetre, s. 89 i Bonytt nr. 04-05.....	57
Figur 48 Svart kjøkken med skifergulv, s. 72 i Bonytt nr. 04-05.....	57
Figur 49 Bak den mørke katten skimtes et kjøkken i mørke trematerialer, s. 76-77 i Bonytt nr. 04-05.....	57
Figur 50 Fra "Mellom himmel og hav".....	58
Figur 51 Kjøkkenet i eik, fra reklame på s. 96-97 i Bonytt nr. 04-05.....	58
Figur 52 Kjøkkenet med barstoler og egen skjerm til TV eller data.....	59
Figur 53 Tegning av eikekjøkkenet, s. 93 i Bonytt nr. 04-05. Tegnet av interiørarkitekt MNIL Bernt A. Pedersen.....	59
Figur 54 Et lite utvalg redskaper beregnet på egg.....	60
Figur 55 To ulike typer porsjenerere for spaghetti, et kjøkkenmust.....	60
Figur 56 Kaktusformet grønnsaksdeler fra Alessi, i Bonytt nr. 04-05.....	61
Figur 57 Tre røde brødristerere til tre ulike priser, s. 68 i Bonytt nr. 04-05.....	61
Figur 58 Tre gjenstander til "Business" -pris, fra s. 68-69 i Bonytt nr. 04-05.....	61
Figur 59 Kjøll-/fryskombinasjon med egen dispenser. Har syv klimasoner, og skuffer med regulerbar fuktighet.....	64
Figur 60 Utsnitt fra artikkelen "Kjølige elementer". Stål kommer i flere nyanser.....	64
Figur 61 Kvinne ved komfyr i 2005, fra s. 85 i Bonytt nr. 04-05.....	68
Figur 62 Et nytt samlingspunkt for familien, s. 84 i Bonytt nr. 04-05.....	68
Figur 63 Kjøkkenet inspirert av 1950-tallet.....	69
Figur 64 Kjøkkenet fra "Utgravd og fornyet", s. 65 i Bonytt nr. 03-05.....	69
Figur 65 Plantegning fra «Utgravd og fornyet».....	69
Figur 66 Arkitekten Rune Tobiassens kjøkken, s. 79 i Bonytt nr. 03-05.....	70
Figur 67 "Før- og etter"- plantegning for en liten byleilighet, s. 43 i Bonytt nr. 03-05.....	70
Figur 68 Reklame for Miele oppvaskmaskin, med en forlokkende skikkelse i bakgrunnen. Fra Bonytt nr. 04-05.....	71
Figur 69 Miele kjøkken; kvinne og vin medfølger ikke. Fra Bonytt nr. 04-05.....	71
Figur 70 Bosch bruker både kvinne og kvast for å selge sitt kjøleskap, i Bonytt nr. 07-05.....	71
Figur 71 Kvinne som betrakter mann som er godt i gang på kjøkkenet, fra HTH-reklame i Bonytt nr. 03-05.....	72
Figur 72 Et annet HTH-kjøkken fra Bonytt nr. 07-05.....	72
Figur 73 HTH bruker få skrikende farger i sine reklamer, fra Bonytt nr. 04-05.....	72
Figur 74 Reklame for et kjøleskap fra Whirlpool, med eventyrlig kvinne i forgrunn. Fra Bonytt nr. 07-05.....	73

Kjøkkenet. Det er selve hjertet i dagliglivet.¹

¹ Bjarne Husums svar på journalistens spørsmål om hva som er husets viktigste rom. «Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse», s. 82 i Bonytt nr. 03-90, Tekst og foto: Terje Forseth, Tegning: Ruth Løkke.

Kapittel 1:

Bare et kjøkken?

Kjøkkenet er plassen maten oppbevares og tilberedes. Det er et trivielt rom, men også et sted vi knytter følelser og minner til – kjøkkenet følger oss på en måte hele veien, og er derfor et ganske så personlig rom. En historie noen nok vil huske fra historietimene, handler om da kjøkkenet ble midtpunktet for en debatt mellom den amerikanske visepresidenten Richard M. Nixon og Sovjets ministerpresident Nikita S. Khrusjtsjov. Året var 1959, og Nixon viste til et kjøkken som var en del av den amerikanske nasjonale utstillingen i Moskva. Nixon ville vise Khrusjtsjov fordelene med å leve i USA og forbruke på amerikansk kapitalistisk vis. Den påfølgende debatten ble kalt for «kjøkkendebatten». Hvorfor engasjerte to verdensledere seg i en nå historisk debatt om tilsynelatende trivielle ting som kjøkken, kjøleskap og hjem? Kjøkkenet ble i dette tilfellet storpolitikk fordi det representerte forbruket, som igjen var selve bildet på hvor moderne og vellykket USA var.²

Figur 1 Knallrødt kjøkken.

Da familien skulle pusse opp kjøkkenet, var fargen det store spørsmålet.³

Kjøkkenet kan altså være storpolitikk, men også noe nært og personlig. I en artikkel i Bonytt, beskrives familien Aalstad Bækkelund og hva de var opptatt av når de skulle få nytt kjøkken. I artikkelen står det at det viktigste for dem var valg av farge. Journalisten kalte det «et spenstig valg», å bruke knallrød, speilblank innredning i

² Oldenziel, Ruth og Zachmann, Karin (2009:1)

³ Fra «Mer en enn anelse rødt», s. 62-63 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Kriss Daatland, Foto: Espen Grønli

stedet for det tryggere hvite alternativet. Christine Aalstad Bækkelund ga uttrykk for bekymring for at resultatet skulle bli harry, men slik hun så det ble det flott og riktig tilslutt.

Som vi ser kan kjøkkenet dukke opp i mange ulike kontekster og med forskjellige utgangspunkt. Noen ganger fokuseres det på brukerne, andre ganger på de teknologiske mulighetene og enkelte skriver om «drømmekjøkkenet». Kjøkkenet inngår altså i ulike politiske, estetiske, teknologiske og sosiale sammenhenger. Det er et viktig rom, som sier mye om hvordan vi tenker og lever. Dette gjør kjøkkenet til et spennende objekt for samfunnsvitenskapelige undersøkelser. En måte å undersøke kjøkkenet på er å se hvordan kjøkkenet er blitt framstilt. Her er interiørmagasiner en god kilde. De står i et krysningspunkt, de avspeiler trender i tiden, nyheter i industrien og de tilpasser seg samtidens lesere.

Vi er forankret i norsk virkelighet, samtidig som vi har øynene åpne for det nyeste innen internasjonale trender og design.⁴

Sitatet over er hentet fra utgiveren Egmont Hjemmet Mortensens hjemmeside om interiørmagasinet Bonytt. Bladet ble etablert allerede i 1941, av møbelhandler Per Tannum og interiørarkitekt Arne Remlov. Tidsskriftet tok for seg emner som kunst, arkitektur, interiør og design. Av norske interiørmagasiner skiller Bonytt seg ut med en lang historie, og at det tradisjonelt har innehatt en solid plass hos folk og fagpersoner.⁵ I «*Store norske leksikon*» står det at Bonytt er et spesialblad for boliginnredning og arkitektur, og at tidsskriftet er Norges største i sin sjanger.⁶ På bladets hjemmeside står det også skrevet at Bonytt er Norges største bolig- og interiørmagasin, med over 300 000 lesere hver måned.⁷ Tidsskriftet har vært en viktig premissleverandør for hvordan vi tenker om kjøkkenet.

I denne teksten ønsker jeg å undersøke hvordan kjøkkenet ble framstilt i Bonytt i årene 1975, 1990 og 2005. Jeg har valgt kjøkkenet fordi det er et rom av stor betydning og Bonytt fordi det er et av de største og eldste boligmagasinene som tradisjonelt har rettet seg mot «folk flest». Mine spørsmål i denne undersøkelsen er følgende: Hvordan er kjøkkenet blitt framstilt av Bonytt i disse tre årene? Hvordan har framstillingen av kjøkkenet endret seg i tiden mellom 1975 og 2005? Hvilke ulike roller har Bonytt spilt i konstruksjonene av kjøkkenidealet i perioden fra 1975 til 2005?

⁴ <http://www.egmonthm.no/publikasjoner/bolig/bonytt/>: (23.05.13)

⁵ Fallan, Kjetil (2007:9)

⁶ Om Bonytt i Store Norske Leksikon på nett: <http://snl.no/Bonytt>: Bonytt (23.05.13)

⁷ <http://www.egmonthm.no/publikasjoner/bolig/bonytt/>: (23.05.13)

Tidligere forskning

Kjøkkenet har større og bredere betydning for samtid og fortid enn det kanskje kan virke som til hverdags.⁸ Ruth Oldenziel og Karin Zachmann vil definere *kjøkkenet* som en kompleks teknologisk artefakt på lik linje med datamaskiner, biler og atomvåpen. Det moderne kjøkkenet inkorporerer ideologien til den kulturen det hører til. De skriver videre at moderne kjøkkenet er satt sammen til en modulær helhet som er knyttet til de store teknologiske systemene som kom til å definere det tjuende århundret.⁹ Sitatet under viser hvordan forfatterne setter kjøkkenet inn i større sammenhenger:

Electrical grids, gas networks, water systems, and the food chain all come together in the floor plans that connect kitchens to housing, streets, cities, and infrastructures via an intricate web of large technical systems. The kitchen is thus simultaneously the sum total of artifacts, an integrated ensemble of standardized parts, a node in several large technological systems, and a spatial arrangement. Each of these technological components is shaped by a host of social actors that have built and maintained them. Kitchens are as deeply social as they are political.¹⁰

Forfatterne argumenterer for at kjøkkenet har like mye å bidra med i sosiologiske og historiske akademiske studier som biler, datamaskiner og satellittsystemer. Videre argumenterer de for at kjøkkenet er et ypperlig inngangspunkt til å forstå hvordan brukere har hatt betydning i formingen av teknologiske endringer.¹¹

Trangen hos menneskene til å være noe fører ganske naturlig med seg at boligen skal være et av symbolene på «hva en er». Boligen har en representativ side. Våre normer og vaner for utformingen av den farves av forholdet. Beboerne har kun hånd om det løse inventar. Prosjektørene og «det offentlige» om råboligen og det faste inventar. De siste synes ofte helt å forbise dette naturlige behovet hos menneskene. Finstuen i den litt overtrange bolig, det eneste rommet som er i orden og som man kan vise den fremmede inn i, møblert med de riktige, nesten symbolske møbler, har alltid fylt arkitekten med under.¹²

Ordene over ble formulert av Herman Krag og publisert i 1958. De er på mange måter gyldige den dag i dag. Erving Goffman skriver heller ikke om kjøkkenet eller Bonytt. Han skriver derimot om presentasjonen av selvet i det daglige, og dette er tema som trer fram som relevant gjennom min studie av kjøkkenet i Bonytt. Tankene i Goffmans

⁸ Oldenziel, Ruth og Zachmann, Karin (2009:1)

⁹ Ibid. (2009:2)

¹⁰ Ibid. (2009:3-4)

¹¹ Ibid. (2009:10)

¹² Herman Krag: Om boligundersøkelser, 1958. Referert på s. 154 i Kjetil Rolness (1995).

bok har påvirket forskere i mange tiår, og samtlige av de jeg presenterer under tidligere forskning bruker perspektiver som er i nær slekt med Goffman sine.

Særlig viktig er *situasjonsdefinisjonen*. Når vi samhandler med hverandre må vi forstå hva slags situasjon vi er i, hvilke sider ved oss selv eller de andre som skal spilles ut. Situasjonsforståelsen forteller oss hva vi må vite om de andre, og hva som bør gjøres relevant om oss eller dem. I «*Vårt rollespill til daglig*» etablerer Goffman en forståelse av at rollespill, selvpresentasjon, og inntrykksmanipulering ikke er enkle overflatiske fenomener, men er en del av kjernen i et samfunn.¹³ Denne tankegangen tar jeg med meg videre i studiet av måten kjøkkenet blir presentert på. Det gir mening i forhold til det som trer fram gjennom empirien.

Kjetil Rolness bok «*Med smak skal hjemmet bygges: innredning av det moderne Norge*» fra 1995 er en grundig gjennomgang av forholdet samfunn, ideologi og hjeminnredning. Han skriver om det norske hjemmet som en form for selvrepresentasjon. Rolness skriver at for nordmenn er det å invitere folk hjem, gjerne med innlagt omvisning i rommene, en selvsagt måte å presentere seg på. Han beskriver hjeminnredning som en form for norsk selvportrett: «(...) vertskapetets visuelle måte å fortelle seg selv og andre hvor de har sin bakgrunn og tilhørighet, hva de har drevet det til her i verden, hva de er opptatt av, setter pris på og drømmer om». ¹⁴

I boka trekker han også fram den særegne norske eller nordiske måten å forstå likhet på. Likeverd forstås som likhet, argumenterer Rolness, og hevder dette gjør det vanskeligere å håndtere forskjellige måter å leve sine liv på. Han referer også til et sitat av Marianne Gullestad som illustrerer den norske likhetstankegangen:

Norske menn og kvinner er ikke mindre interesserte i anerkjennelse enn andre. Forskjellen ligger i at utspill for å oppnå anerkjennelse så å si må innskriveres i og omkranses av likhetstankegangen. Det betyr at vi må fremme våre utspill på en beskjeden måte.¹⁵

Han peker også på Bonytt som et medium for «likhet». I 1950-1960-årene var brukskunsten statussymboler perfekt tilpasset norske forhold: «Ved å bo og møblere etter Bonytts oppskrift, kunne man hevde seg uten å virke skrytende.» ¹⁶

¹³ Goffman, Erving (1959): «*The presentation of Self in Everyday Life*» /» *Vårt rollespill til daglig*», norsk oversettelse av Kari og Kjell Risvik (første utgave 1974, denne utgaven 1992), Pax forlag, Oslo. Hentet fra det norske forordet i 1992 utgaven, skrevet av Fredrik Barth.

¹⁴ Rolness, Kjetil (1995:154): «Med smak skal hjemmet bygges, innredning av det moderne Norge», Aschehoug, Oslo

¹⁵ Marianne Gullestad, referert til i Rolness (1995:167)

¹⁶ Rolness, Kjetil (1995:167)

Rolness beskriver hvordan hjeminnredningen i de norske hjem endret seg med generelle stemningsskifter i befolkningen. I Gerhardsens storhetstid trodde folk på framtida og at ting ville bli bedre. Det moderne var moderne, kjøkkenet og hjemmet solte seg i glansen fra de mange blanke gjenstandene. På 1960-70-tallet skjedde det en endring, folk erstattet framtidstro med fortidsnostalgi. I hjemmene dukket motreaksjonene opp, i form av nye farger, individualistiske stilvalg og mengder av nye koselige gjenstander. Et eksempel Rolness trekker fram, er Noremas lansering av hele tolv ulike kjøkkenfronter på en gang i 1978. Det fantes ikke lenger ett eneste riktig moderne kjøkken. «Landet med de trivelige hjemmene hadde gått inn i smakspluralismens æra», skriver Rolness.¹⁷

I denne boka settes det norske kjøkkenet i direkte sammenheng med selvrepresentasjon, og Rolness skriver at hjeminnredningen reflekterer generelle stemningsskifter i befolkningen. Dette er perspektiver jeg har funnet relevante i forhold til mitt studie av kjøkkenet i Bonytt. Tidsskriftet har tradisjonelt representert idealkjøkkenet for den gjennomsnittlige nordmannen, og har vært et krysningpunkt for ulike aktørers oppfatning av hva kjøkkenet er eller bør være.¹⁸

Om drømmekjøkkenet og jakten på det

Gro Hagemann har skrevet artikkelen «*Drømmekjøkkenet*»: *Husarbeid, forbruk, modernisering*» i boka «*Forbrukerens ansvar*» fra 2009, og hun bruker Kjetil Rolness bok som bakteppe. Hagemann hevder at vi i dag er i overkant kritiske til 1950-60-tallets kjøkkenidealer, og nevner blant annet to foregangskvinner som bidro i stor grad med å utvikle dette. Margarete Schütte-Lihotzky og Christine Frederick var begge sterke, framgangsrike kvinner som ønsket å gjøre hverdagen bedre og enklere for folk (særlig kvinner) flest. Sistnevnte hadde i sin senere karriere som overordnet mål å sørge for den amerikanske kapitalismens overlevelse med sine kjøkkenprosjekter. Hagemann skriver at Frederick gjennom dette skapte kjøkkendrømmen som aldri kunne oppfylles, og avslutter kapitlet med et hjertesukk om overforbruk.¹⁹

Mens vi bruker stadig mer tid og penger for å oppjustere og perfektionere dette som blir «stadig viktigere som vårt interiøransikt utad», følger det uavvendelig med problemer med å bli kvitt alt det som blir for gammelt, for umoderne, for lite, for *alminnelig*.²⁰

¹⁷ Rolness, Kjetil: (1995:183)

¹⁸ Hovedmålgruppen for Bonytt er i dag kvinner mellom 30 – 50 år ifølge utgivers hjemmeside: <http://www.egmonthm.no/publikasjoner/bolig/bonytt/>: (23.05.13)

¹⁹ Hagemann, Gro: (2009:350-351) «Drømmekjøkkenet: Husarbeid, forbruk, modernisering»

²⁰ Hagemann, Gro: (2009:351) Delsitatet «*stadig viktigere som vårt interiøransikt utad*» er hentet fra en kommentar i Bonytt nr. 03/2006 skrevet av redaktøren.

Forbruk er et nøkkelbegrep også i «*Tanker fra nye kjøkken – en kulturstudie av 20 nye kjøkken i Oslo i et forbruksperspektiv*», som er en fagrappport i regi av SIFO publisert i 2004. Den er skrevet av Virginie Amilien, Tone Kristin Bergh og Sigrid Knutsdatter Helstad, og er et tverrfaglig samarbeid mellom informanter fra Oslo og SIFO-forskere med ulik fagbakgrunn.²¹ Den baserer seg på intervjuer gjort i 2003 med 20 personer fra Oslo som nylig hadde skiftet kjøkken. Forfatterne skriver at Oslo ifølge sosiologene er en veiviser. Undersøkelser viser at trender gjerne starter her før de eventuelt sprer seg videre i landet. Det er bakgrunnen for at Oslo er valgt som stedet intervjuobjektene hentes fra.²²

Observasjoner gjort i rapporten «*Tanker fra nye kjøkken*» viser til at folk har ganske fulle kjøkkenskap også i sine minimalistiske nyoppussede kjøkken. De tar vare på gamle redskaper, og fortsetter med gamle vaner når nye ting kommer i hus. Forskerne beskriver hvordan folk i realiteten ikke tar i bruk så mange av de nye funksjonene på sine splitter nye apparater. Tanken bak investeringen er at det beste og det dyreste varer lengst, men også at det ser tidsmessig riktig ut. Forfatterne viser til at de fine nye tingene gjerne står framme, selv om det er de gode, gamle sakene bak skapdørene som faktisk brukes mest.²³

«Et nytt kjøkken illustrerer spenningen mellom fornyelse og fornøyelse, som bygger på et moralsk samspill mellom funksjon og estetikk».²⁴ Forskerne bak «*Tanker fra nye kjøkken*» bemerker hvordan menneskene bruker funksjon som begrunnelse for sine kjøkkenvalg, men at forskerne selv ser at estetikken betyr ganske mye. De bruker begrepet «funksjetikk» som viser til tvetydigheten når det gjelder forbruk av nye og dyre produkter som et nytt kjøkken. Folk tenker langsiktig og grundig rundt den store investeringen et nytt kjøkken utgjør. Likevel, skriver forfatterne, er den verdiløs i et økonomisk perspektiv. Estetikken underkommuniseres, og funksjonene underbrukes. I sitatet som følger beskriver de skillet mellom det synlige og usynlige.

Det siste aspektet som ligger bak vår beskrivelse, er motsetningen mellom det synlige og det usynlige. Mens fryseren gjerne står i kjelleren, troner kjøleskapet på kjøkkenet. Mens fine brødrister er på plass på benken, skjuler andre seg bak skapdørene. Synlighet er ikke nødvendigvis knyttet til bruk. Det at en pen brødrister brukes kanskje mindre enn en gammel brødrister understreker samspillet mellom det funksjonelle og det estetiske, (...).²⁵

²¹ «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:25-26)

²² «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:11)

²³ «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:104)

²⁴ «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:13)

²⁵ «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:104)

Forfatterne bak rapporten ønsker å belyse bakgrunnen for utskiftningene og valgene som gjøres med det nye kjøkkenet, og går i den forbindelse grundig gjennom estetikk, funksjon, gjenstander og symbolikk. Mange av rapportens konklusjoner er av interesse for oppgaven, selv om deres rapport dreier seg om utskiftningsprosessen og kjøkkenbrukere i 2003/2004, og i stor grad baserer seg på intervjuer.²⁶

Christine Myrvang skriver i «Forbruksagentene – slik vekket de kjøpelysten» fra 2009, om hvem og hva som har formet vårt forbrukersamfunn. «Aktørene som formet forbrukersamfunnet har i sitt arbeid skapt et identifiserbart objekt – forbrukeren. Samtidig har de vist hvordan denne er mangetydig og kulturelt bestemt.»²⁷ Ulike folk med ulike motiver har fått forbrukerne til å stadig handle flere varer. Hun kaller disse personene for mellommenn eller agenter. Boka handler om hvordan kunnskap og ekspertise har blitt brukt for å stimulere forbruket, og om motreaksjoner på dette. Myrvang nevner en rekke ulike agenter som har vært med på å forme det norske forbrukersamfunnet. Blant dem er fagforeningsfolk, reklamemakere, selgere, markedsanalytikere, innredere og dekoratører, ingeniører, husholdseksperter, designere, moteskapere og andre smaksformidlere. Dagens samfunn er resultatet av mange tanker og bevisste handlinger, Myrvang skriver at: «Å skape et forbrukersamfunn har i det hele tatt vært en kunnskapsintensiv aktivitet».²⁸

Forbrukeren har selv bidratt til å forme forbrukersamfunnet, og er ikke bare passiv og manipulerbar. I følge Myrvangs bok har forbrukeren stått i et utvekslingsforhold til de kunnskapsprodusentene og ekspertene som har søkt å definere og forme den.²⁹ Bonytt er et medium hvor disse krysningspunktene visualiseres og settes ord på. Kjøkkenet slik det framstår i bladet megler mellom lesere, skribenter, produsenter, reklamemakere, markedsførere, interiørarkitekter og flere. Dette vil jeg også komme nærmere tilbake til senere i kapitlet.

Inger Marie Holst skrev i 2006 en masteroppgave kalt «*Fra hygiene til hygge*», der hun tok for seg kjøkkenets utvikling fra 1950 til 1970 sett gjennom Bonytt. Hennes publikasjon ble et nyttig referansepunkt for mitt arbeide. Hun beskrev hvordan kjøkkenet gikk fra å være en hygienisk, effektiv og funksjonell arbeidsplass, til å handle like så mye om kos og hygge.³⁰ Min studie av kjøkkensidene i Bonytt begynner fem år etter at hennes slutter, men utgangspunktet med kosekjøkkenet gjelder fortsatt. Jeg viderefører noen av hennes grunntanker, men studerer en ny periode og kommer også med nye perspektiver.

²⁶ «Tanker fra nye kjøkken» (2004:25-26)

²⁷ Myrvang, Christine (2009: sitat side 219) «Forbruksagentene – slik vekket de kjøpelysten», Pax forlag, Oslo

²⁸ Myrvang, Christine (2009:219)

²⁹ Ibid (2009: 219)

³⁰ Holst, Inger Marie (2006): «Fra hygiene til hygge»

Teoretiske perspektiver

Jeg har i dette kapitlet vist til tidligere forskning der selvrepresentasjon er et viktig element. Forskning som handler om forbrukersamfunnet, forbrukeren og aktørene som påvirker disse, er også blitt nevnt. I denne delen av første kapittel vil jeg vise at også *skript* og *megling* er relevante begreper for mine perspektiver på kjøkkenet i Bonytt. De to sistnevnte begrepene er aktuelle i teori innenfor fagfeltet STS. STS står for «*studies of science, technology and society*», noe som kan oversettes til «studier av vitenskap, teknologi og samfunn» på norsk. Kjernen i fagfeltet er studiet av vitenskap og teknologi under produksjon, og felles for de ulike måtene å studere dette på er fokuset på aktører og deres handlinger.

Presentasjonen av kjøkkenet gjennom Bonytt er en form for megling mellom produsenter, brukere og ulike trender i tiden. I Bonytt tolkes det produsentene ønsker å fortelle opp mot det brukerne trolig ønsker å lese – og det Bonytts redaksjon mener de bør ønske å lese. Et krysningpunkt mellom disse begrepene, «*the consumption junction*», beskrives av Ruth Schwartz Cowan i «*The Consumption Junction: A Proposal for Research Strategies in the Sociology of Technology*».³¹

Cowan fokuserer på den faktiske eller potensielle forbrukeren av en gjenstand, og ser for seg forbrukeren som en person innlemmet i et nettverk av sosiale relasjoner som begrenser og kontrollerer hvilke teknologiske valgmuligheter denne personen har tilgjengelig. I sitt nettverkskonsept plasserer hun forbrukeren i midten, «*the consumption junction*», men ser også på nettverket fra forbrukerens side.³² «*The consumption junction*» er tiden og stedet en forbruker gjør et valg mellom konkurrerende teknologier. Hun forsøker komme fram til hvordan nettverket må ha sett ut sett fra innsiden i dette øyeblikket.

Forskeren ser altså på en situasjon fra forbrukerens ståsted, og det akademiske poenget er å analysere hva som tipper forbrukeren i en bestemt retning. Hvorfor velger en person det ene og ikke det andre? Hva gjør at noe oppleves som enklere, og andre ting som mer skummelt? Det er i dette krysningpunktet meglingen trår inn og de foreslåtte skriptenes videre skjebne avgjøres. Den sosiale dynamikken i et samfunn på et gitt tidspunkt har betydning for denne prosessen.³³ Cowan beskriver punktet der bruker, megling og script krysser hverandre. Hva ligger så egentlig i begrepene «megling» og «script»?

³¹ Cowan, Ruth Schwartz (1987): «*The Consumption Junction: A Proposal for Research Strategies in the Sociology of Technology*» I: Wiebe Bijker, Thomas Hughes and Trevor Pinch: «The social construction of technological systems». MIT Press: Cambridge, Kvaal, Stig (1998): «Kulturvitenskapelige innfallsvinkler til integrert produktutvikling – STS-arbeidsnotat 9/98, Senter for teknologi og samfunn, NTNU Trondheim.

³² Ibid (1987:262)

³³ Ibid (1987:263)

Når en produsent eller designer skal definere egenskapene til sine produkter, må de lage seg noen tanker rundt den verden de skal sende objektet ut i, skriver Madeleine Akrich i teksten «*The De-Description of Technical Objects*». En designer definerer aktører med spesifikke smaker, kunnskaper, motiver, ambisjoner, politiske verdisyn og mer, og de vil anta at moral, teknologi, vitenskap og økonomi vil utvikle seg på bestemte måter. Akrich skriver videre at en stor del av innovatørens jobb består i å innprente slike visjoner eller forutsigelser om verden inn i den teknologiske delen av det nye objektet. Det er sluttproduktet av dette arbeidet Akrich ønsker å kalle for et «skript» eller et «scenario». ³⁴

Som i et filmmanus definerer objekter et rammeverk av handling i samspill med aktørene og det rommet de er ment å spille i. Akrich presenterer noen enkle eksempler, men peker på at ting straks blir vanskeligere om man ser på litt mer kompliserte eksempler. Det blir vanskeligere å avdekke koblingene mellom teknologiske valg, brukerrepresentasjoner, og hvordan teknologien faktisk brukes. For å få til dette må vi gå stadig fram og tilbake mellom designer og bruker, mellom designerens prosjekterte bruker og den faktiske brukeren, mellom «*the world inscribed in the object and the world described by its displacement*». ³⁵

Leseren av Bonytt er en potensiell forbruker. For produsenter, markedsførere og andre økonomisk involverte aktører er Bonytts veiledning til disse brukerne nyttig og viktig. Dette perspektivet er veldig aktuelt ved studier av et magasin som Bonytt, da skriptet viser hvilken oppfatning produsenten har av forholdet mellom teknologien, ting og deres brukere. Denne bevisstheten er nyttig når jeg skal se på presentasjonen av kjøkkenet. Brukernes, eller lesernes mottakelse av det skriptet som Bonytt presenterer avgjør store deler av den framtidige utviklingen av skriptet. Jeg viste til Myrvang tidligere i dette kapitlet, som skriver at forbrukeren ikke bare er en passiv og manipulerbar aktør. Prosessen som skjer mellom de ulike aktørene er dynamisk og i stadig endring, og her blir det naturlig å trekke inn *megling*.

I «*How Users and Non-Users Matter*» fra 2005 tar Nelly Oudshoorn og Trevor Pinch for seg brukers rolle i utviklingen av teknologi generelt. De er interessert i hvordan brukere forbruker, modifiserer, domestiserer, designer, rekonfigurerer og motstår teknologier. En gitt teknologi kan ha en åpenlys bruksmåte, men også mange andre. ³⁶ Forfatterne er også opptatt av hva teknologiene gjør med brukerne. Et viktig forskningsspørsmål forfatterne stiller seg er hvordan brukere er definert og av hvem. ³⁷ I denne boka blir brukere og teknologi sett på som to sider av samme problem. Målet

³⁴ Akrich, Madeleine (1992:207-208): «The De-Description of Technical Objects»

³⁵ Ibid (1992:208-209): «The De-Description of Technical Objects», s. 208-209

³⁶ Oudshoorn, Nelly og Pinch, Trevor (2005:1)

³⁷ Ibid (2005:2)

er å presentere «studier av samproduksjonen av brukere og teknologier som går forbi teknologisk deterministiske syn på teknologi, og essensialistiske syn på brukeridentiteter». ³⁸

Produkter er ikke bare designet på tegnebordet og i fabrikkene, men også gjennom prosessen med introduksjon på markedet. Et eksempel er fra Bonytt årgang 1990, der kombikomfyrer som også har mikrobølger blir presentert som et ettertraktet produkt.³⁹ I årgang 2005 har mikrobølgene funnet tilbake til sin egen ovn, de har i stedet tilleggsfunksjoner som imiterer komfyren sine. Det er blitt vanlig å ha begge apparatene på kjøkkenet separat, og kombikomfyren er helt ute. Johan Schot og Adri Albert de la Bruheze skriver om den kronglete veien til suksess på markedet:

This market hardly resembles the ideal typical neo-classical market of free supply and demand, but rather consists of a series of forums and arenas where mediators, consumers, and producers meet and negotiate – a mediation junction. ⁴⁰

Brukeren knyttes i dette sitatet til begrepet megling. Schot og Bruheze skriver at for å studere oppkomsten og utviklingen av forbrukersamfunnet på en god måte, er det nødvendig å fokusere på meglingsprosessen, dennes historie og institusjoner.⁴¹

Ulike meglerbegreper kan være «fortolkere», «initiativtakere», «mellommann/formidler», «portvakter» og «ryddefolk» (egne oversettelser).⁴² Flere av disse kan brukes for å beskrive Bonytts rolle. Initiativtakeren initierer, promoterer eller samler, denne rollen fyller magasinet godt. De som lager Bonytt er også formidlere. Portvaktene stenger ting ute eller rammer dem inn, denne rollen utfyller bladet ved sine redaksjonelle valg. Måten bladet velger å sette opp ting visuelt eller tekstlig i forhold til hverandre lager en slags veiledning, eller skript, for leserne. Denne veiledningen trenger ikke være blåkopier av den bladet fikk fra produsent eller markedsførere, redaksjonen tolker dette både på individuelt grunnlag og i forhold til det de tenker om sine lesere. Leserne forventer også en selvstendig redaksjon som ikke er «kjøpt» av produsentene.

³⁸ Oudshoorn, Nelly og Pinch, Trevor (2005:3 – egen oversettelse)

³⁹ «90-årenes superkomfyrer», s. 51-55 i Bonytt nr. 03-90. Tekst: Bjørn B. Brøndbo.

⁴⁰ Johan Schot og Adri Albert de la Bruheze (2005:244): «The mediated design of products, consumption, and consumers in the twentieth century» (i Oudshoorn og Pinch),

⁴¹ Johan Schot og Adri Albert de la Bruheze (2005:235)

⁴² KULT 3304 – 2011 Begrepene er hentet fra «En miniforelesning om teori/metode osv. Del 2» Per Østby – publisert på it'slearning som «Om teori – del 2» 14.09.2011 – Oversettelsene er gjort av undertegnede.

Metodiske valg

Jeg har foretatt en dokumentanalyse for å studere det norske kjøkkenets framturen i nyere tid. Som jeg har vist til tidligere i dette kapitlet, er Bonytt et av Norges største boligmagasiner. Bonytt er et blad som ønsker å nå mange, og rammene for redaksjonens valgfrihet er i den forstand noe begrenset.

Jeg ønsket å se nærmere på tiden etter 1970. Det fulgte også som en konsekvens av at Inger Marie Holst hadde skrevet en tilsvarende oppgave for perioden 1950-1970. Jeg har videre valgt å begrense kildeutvalget til å handle om tre årganger: 1975, 1990 og 2005. Avstanden mellom disse årgangene er stor nok til at jeg kan se tydelige endringer i datamaterialet, men også nære nok til at jeg kan se på årgangene i en større, helhetlig sammenheng. Ved å velge tre årganger holdt jeg meg også innenfor rammene for omfanget til en masteroppgave.

Siden jeg fokuserer på Bonytt som eneste empiriske kilde, velger jeg å se på presentasjon og ideal foran faktisk bruk av kjøkkenet. Jeg trekker fram andre kilder som sier litt om dette og viser til mine data der disse samsvarer med hverandre. Bonytt er preget av både bevisste og ubevisste valg fra redaksjonens side, også de økonomisk involverte aktørene har påvirket innhold og stil. Dette er et perspektiv som er nyttig for meg å ha i bakhodet når jeg studerer kjøkkenet gjennom et magasin og ikke gjennom intervjuer. Det var også viktig for meg å se spesielt på den visuelle og estetiske siden ved kjøkkenet og presentasjonen av det, blant annet på grunn av egen interiørinteresse og min bakgrunn som student ved medielinja på videregående. Jeg mener at som med kjøkkenet, må ikke betydningen av redaksjonelle valg rundt innhold og stil undervurderes. Bildene har fungert som en inngangsport til nærmere, mer målrettede studier av magasinets øvrige innhold.

Mitt fokus ligger i første omgang på bilder og andre visuelle observasjoner, og i andre omgang på det tilhørende tekstlige innholdet. I gjennomgangen av årgangene har jeg sett på reportasjer fra folks ulike hjem, redaksjonelle skriverier, utvalg og presentasjoner av kjøkkenrelaterte ting samt annonser og reklamer. Reportasjene har jeg sett på i sin helhet, siden kjøkkenet ofte er tett integrert med resten av huset. Noen reportasjer dreier seg utelukkende om kjøkkenet, og har bidratt med ekstra interessant empiri.

Når det gjelder det redaksjonelle stoffet, har jeg studert lederne i hvert blad for å få ekstra informasjon om bakgrunnen for de redaksjonelle valgene. Disse valgene gjelder også for saker der kjøkkenelementer blir presentert eller testet. Det er nettopp dette som gjør studiet av disse spennende, det er i denne forstand Bonytt fungerer som et møtepunkt mellom de ulike aktørene med interesser i bladet. Reklamen og

annonsene er relevante av samme grunn, de er mer eller mindre direkte forsøk på å forme brukernes oppfatninger. De reflekterer også hva som er ettertraktet og idealisert på det aktuelle tidspunktet.

Om oppgaven

I det første empirikapitlet tar jeg for meg årgang 1975 av Bonytt. I kapittel 3 handler det om årgang 1990, og i kapittel 4 står årgang 2005 i fokus. Observasjonene jeg har gjort i hver årgang presenteres i tre deler; interiør og estetikk, teknologi og det sosiale. Dette gjør jeg fordi en slik tredeling skaper ei nyttig og relevant ramme for presentasjonen av empirien, slik jeg har valgt å jobbe med den. Første del handler om interiøret og det vi kan se på kjøkkenet. Andre del tar for seg hvilke teknologier som er i tilgjengelige til kjøkkenet i de ulike årgangene, og i den siste delen ser jeg på kjøkkenet i en sosial og samfunnsmessig kontekst.

Bonytt har byttet navn flere ganger. I 1975 het det «Nye Bonytt», i 1990 ble det kalt «Hjem og fritid: Bonytt» og til slutt bare «Bonytt» i 2005. Jeg vil for enkelthets skyld henviser til «Bonytt» i samtlige empirikapittel.

Kapittel 2: 1975 - Folk og furu

Likestilling og en ny miljøbevissthet

I 1975 var det 34 år siden Per Tannum og Arne Remlov først etablerte Bonytt. Denne årgangen gikk under navnet «Nye Bonytt», og besto av ti ulike utgaver. På hvilken måte presenteres kjøkkenet i denne årgangen? Hvordan så kjøkkenene ut, hvor viktig var stil og design? Hvilke ting og hvilke teknologier var å finne? Hvem brukte kjøkkenet til hva, og hvordan ble menneskene presentert på kjøkkenet i Bonytt? Disse spørsmålene skal jeg ta for meg i dette kapitlet. Først vil jeg se på det norske samfunnet i tida rundt 1975, denne konteksten er viktig for å kunne se Bonytt-bladene i riktig lys. May-Brith Ohman Nielsen har skrevet historieverket «*Norvegr*», og den følgende beskrivelsen av samfunnet bygger på hennes bok.

Familien og de ulike familiemedlemmenes roller var i endring i denne perioden. Nyfeministene og Kvinnefronten startet i årene 1970-1972 en kamp mot kjønnsdiskriminering og kvinneundertrykking.⁴³ Folk hadde færre barn og husarbeidet ble enklere. Videre dukket det opp mange nye arbeidsmuligheter for kvinner, på grunn av den voksende varehandelen og nye omsorgsykker. Heltidshusmoren forsvinner dermed gradvis fra rundt 1970. De yngre kvinnene så på husmoren som en slags hushjelp i sitt eget hjem.⁴⁴

De første globale migrasjonsbølgene nådde Norge rundt 1970, flyktninger fra konfliktfylte områder kom i 1972.⁴⁵ Folket ble mer oppmerksom på internasjonale spørsmål, og bistandspolitikk og utviklingshjelp ble aktuelle tema. Gjennom fjernsynet fikk 1960-tallets seere bilder av lidende mennesker hjem i stua, og siden nordmenns levestandard var blitt betydelig bedret kunne de nå dele med andre.⁴⁶ En internasjonal nedgangstid satte inn i 1973. Ett fat olje som kostet rundt 20 dollar i 1973, kostet rundt 100 dollar i 1979.⁴⁷ For Norges del skapte oljekrisen gode forhold i flere av Norges store eksportnæringer. Norsk økonomi gikk så bra i årene 1973-1975, at lønningene

43 Nielsen, May-Brith Ohman (2011: tidslinja framst i boka): «Etter 1914», bind 4 i historieverket «*Norvegr*», fagredaktør: Orning, Hans Jacob, H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

44 Ibid. (2011:169)

45 Ibid. (2011:217)

46 Ibid. (2011:183)

47 Ibid. (2011:217)

steg med 20 prosent i 1975.⁴⁸ Den økonomiske veksten påvirket grunnmuren i velferdsstaten Norge:

Hovedelementene i velferdsstaten var på plass i åra fram mot 1970, samtidig som mange begynte å oppfatte sosial trygghet og økonomisk vekst som to motstridende hensyn.⁴⁹

Samfunnsutviklingen i 1970- og 1980-årene kan sees på som oppbrudd fra etterkrigstidens holdninger og «orden». I dette lå en ny måte å tenke om vekstens omkostninger for miljøet på, i synet på kjønnsroller, på konformitetspress og endret betydning av verdier som personlig utfoldelse og kulturelt mangfold.⁵⁰ Velferdsstaten og sosial utjevning fortsatte å stå sterkt som norske verdier, hevder Ohman Nilsen.

I innledningskapitlet viste jeg til Kjetil Rolness, som hevder at endringer i interiøret speiler et stemningsskifte i befolkningen.⁵¹ Skifte fra framtidstro til fortidsnostalgi ga seg uttrykk i at mengder med blanke gjenstander forsvant til fordel for gamle ting. Det moderne var ikke lenger moderne. Disse ordene passer godt på det kjøkkenet som framstilles i Bonytt i 1975, noe jeg vil vise i dette kapitlet. Rolness viser til et sitat av Ivar Frønes for å illustrere den endrete stemningen i befolkningen.

«En gang i seksti- eller syttiåra skjedde noe svært spesielt i nyere norsk historie. Folk sluttet å se framover.» Ikke bare sluttet de å tro at alt ville bli bedre, slik som i Gerhardsens storhetstid, de syntes ikke heller at alle de oppnådde goder var av det gode.⁵²

1970-tallets skjegge- og bartetrender samt fascinerende mønstrede tapeter gjør 1975 til en fargerik og spennende årgang å bla i, men det jeg skal fokusere på i dette kapitlet, er likevel kjøkkenet. Hvordan presenteres interiøret på kjøkkenet? Jeg vil se om Rolness observasjoner kanskje gjør seg gjeldende også her. Videre skal jeg se på teknologien på kjøkkenet i 1975, og til slutt se på rommets sosiale og samfunnsmessige rolle – slik det framstår i Bonytt. Disse elementene forteller alle hver sin bit av historien om hva kjøkkenet var. I utgave nr. 10 har kjøkkenet fått hovedrollen, med ombygging- og innredningstips, og en lengre tekst med gode råd om det meste som har med kjøkkenet å gjøre. Rådene dekker alt fra kalde kjøkkengulv og paneling av vegger og

48 Nielsen, May-Brith Ohman (2011:218)

49 Myrvang, Christine (2009:235)

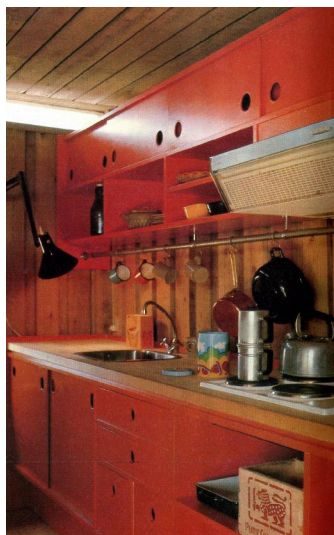
50 Nielsen, May-Brith Ohman (2011:185)

51 Rolness, Kjetil (1995:183)

52 Ibid. (1995:183)

tak, til vannopplegg og kjøkkenbelysning.⁵³ Dette nummeret er ekstra interessant i forhold til dette kapitlet.

Første glimt inn i furualderen – ei fargesterk fortid

Figur 2 Skarprødt kjøkken med oransje gjenstander.

Figur 3 Gult kjøkken med oransje og røde dekorelementer.

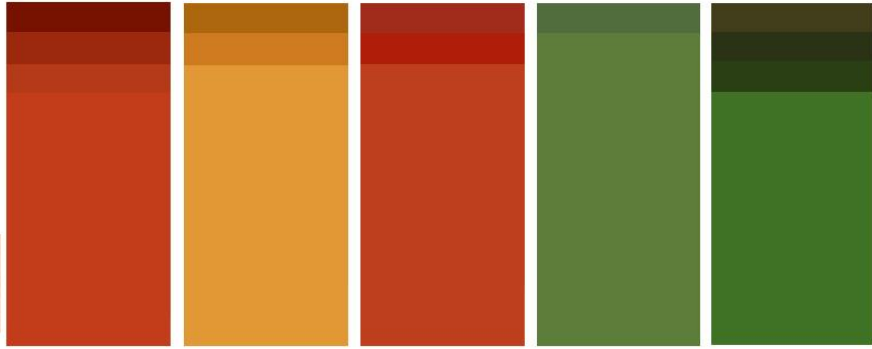
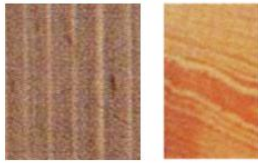
Førsteintrykket fra årgang 1975 er at det er mye «røde toner, blått, grønt og gult».⁵⁴ Dette er hele fargesirkelen; rødt, gult, blått og blandinger av disse. Det som gjør at årgangen 1975 skiller seg ut fra de to senere årgangene, er bruken av sterke, mørke og klare farger. Ofte basert på naturens egne sterke farger, og gjerne i kombinasjon med treverk. Figur 2 og 3 er to gode eksempler på dette.

Figur 4 er en illustrasjon som viser eksempler på farge- og materialbruken i årgang 1975, basert på materiale jeg har samlet inn fra nr. 07, nr. 09 og nr. 10. Ofte er de mer iøynefallende fargene, som oransje, sterk rød, sennepsgul og grønn brukt på gjenstander og i dekoren. Vegger, tak, gulv og kjøkkeninteriørets rammer er som oftest i tre, om de er malt er det gjerne i mørkeblått eller mørkebrunt. Flater, skapdører og skuffer kan være malt i skarp rød eller oransje, gjerne i kombinasjon med minst en gul- eller grønmalt vegg.

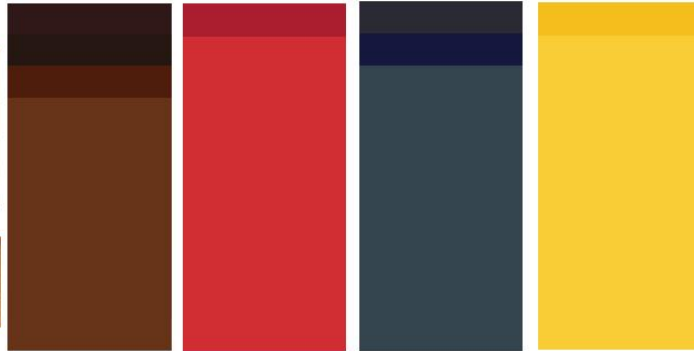
⁵³ «Kjøkkenet – rommet med mulighetene», fra s. 113 og 117 i Bonytt nr. 10-75. Tekst: Bibi Vance.

⁵⁴ Det røde kjøkkenet er fra artikkelen «Rødt kjøkken», 2. 52 i Bonytt nr. 10-75, «Gjør det selv – 5 kjøkkenidéer» - s. 50. Foto: Lars Hallén. O.A. Det gule kjøkkenet er fra artikkelen «Forsvinningskjøkken» s. 59 i Bonytt nr. 10-75, «Gjør det selv – 5 kjøkkenidéer» - s. 50. Foto: Lars Hallén. O.A.

Utvalg fra nr. 10-75

Utvalg fra nr. 7 og 9-75

Figur 4 Fargeprofil og materialeksempler fra årgang 1975.

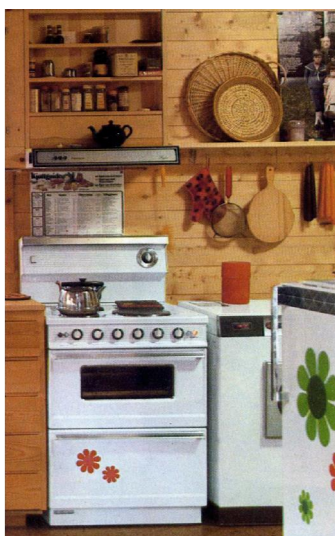
Figur 5 Kjøkkenet med takbjelker, flettede kurver og naturens farger.

Figur 5 viser et kjøkken uten de sterke, klare fargene fra de forrige eksemplene.⁵⁵ På dette kjøkkenet er det flettede gjenstander og fokus på takbjelkene og treverket generelt. Den varme hvite tonen underbygger den naturlige, harmoniske stilen. Kjetil Rolness knytter furuas inntreden på kjøkkenet til en mer omfattende mental endring hos den norske befolkningen.

⁵⁵ Kjøkkenet er fra s. 55 i «Slik bor arkitekten», s. 52-->, i Bonytt nr. 02-75. Foto: Jan Larsen, Tekst: Knut Sääv

Med IKEA-møbler markerte man bruddet med foreldrenes konforme og upersonlige respatex-kultur; alle gode ting var av tre, nærmere bestemt furu – motpolen til dystre praktmøbler av mahogni og palisander.⁵⁶

Umalt tre, ofte furu, er stort i 1975. Treverket kan godt være behandlet, men det skal helst se naturlig ut. Selv de malte fargesterke kjøkkenene har elementer av treverk, enten i tak, vegger og gulv eller i rammer og på arbeidsflatene. Der hoveddelen av kjøkkenet er i tre er ofte arbeidsflatene i andre materialer, som det nevnte respatex.

Figur 6 Krydderhylle, samt grønn og oransje blomsterdekor.

Figur 7 Kjøkken med kokkelerende kvinne.

Figur 6 og 7 viser to kjøkken som kombinerer naturlig treverk med innslag av skarpe farger som grønn og oransje.⁵⁷ Begge har blomsterdekor og diverse kjøkkengjenstander som medium for fargeinnslagene. Det er krydderhyller over og kjeler oppå komfyrene. Gjenstandene er satt opp slik at de fungerer som dekor; de er også lett tilgjengelige. Det er generelt mange ting på kjøkkenet i 1975. Hyller og skap er ofte bygget slik at tingene nærmest står på utstilling, og blir en del av den visuelle profilen. Dekketøy, krukker og skåler er vanlige utstillingsobjekter, og ei hylle med krydder eller annet småplukk virker som en selvfølge å ha på kjøkkenet uavhengig av stilvalg for øvrig. Rolness knytter også dette til det tidligere nevnte stemningsskifte i befolkningen.

⁵⁶ Rolness, Kjetil (1995:189)

⁵⁷ Det første bildet er hentet fra artikkelen «Selvbygget kjøkken», s. 44, Bonytt nr. 10-75, foto: Gary Rogers. Innredning: Turid og Reidar Hult. Det andre bildet er fra s. 40 «Enebolig til 1.375 kr. pr. M2», s. 36--> i Bonytt nr. 09-75, foto: Jan Larsen, tekst: Odd G. Barstad

Man falt i staver over bilder av franske bondekjøkken med planter, krukker og kar stående hulter til bulter, velbrukte kobberkjeler hengende til pynt, og frukt og grønnsaker dekorativt strødd utover slitte fjøler og trebenker. Jo mer uhygienisk, jo mer sjarmerende, synes drabantbybarn som nå var store nok til å gjøre opprør mot foreldrenes verdier.⁵⁸

I Bonytts kjøkkenbilder er det knapt ett kjøkken som ikke har en kjele til å koke vann, kaffe eller te i stående på komfyren. Det henger ofte hvitløk på veggene, og gjerne tørkede blomster eller urter. Eventuelle friske blomster ser ut til å være plukket i hagen eller veikanten, og bukkettene har en litt rufsete stil. Særlig i stilen der natur, bonderomantikk og nostalgi står i fokus, brukes ofte tørkede vekster, hvitløk og sjarmerende blomsterkvaster. På disse kjøkkenene henger det gjerne dekorative bruksgjenstander på veggene, slik som blåsebelg, flettede kurver og fat, fine porselensfat og kobber eller messingobjekter i gammeldags utforming. Flere av kjøkkenene i denne stilen bruker gårdsdyr i dekoren, slik som kyr, griser og fjærkre. Spesifikt for den moderne kjøkkenstilen er gjennomgående bruk av gjenstander og dekor i samme sterke farge, gjerne en rød, oransje, sennepsgul eller grønn fargetone. Stiliserte blomster i 1970-tallsstil, enkle siffer trykt opp stort på ting og flater og ulike mønstrete tapeter er vanlige stilelementer.

Figur 8 Et lite kjøkken med tilpasset spiseplass.

Figur 9 Løsning hvor kjøkkenet er bygget rundt en pipestokk midt i rommet, fra nr. 10-75.

På kjøkkenet i 1975 er det ikke bare gjort plass til oransje kjeler og krydder, av de litt større møblene er det vanlig med komfyr, kjøleskap/fryseskap og oppvaskmaskin. I

58 Rolness, Kjetil (1995:184)

tillegg til disse, er det ofte prioritert å få plass til spisebord og enkle stoler. Figur 8 over viser et eksempel på at spiseplassen prioriteres selv på svært små kjøkken.⁵⁹

Innholdet i artiklene som følger Bonytts bildeserier, gir inntrykk av at åpne og fleksible kjøkkenløsninger er målet uansett stil og størrelse på kjøkken og bolig. God utnyttelse av plass er viktig. Det er mange hyller og skap, og det bygges ofte i høyden. Skap- og hyllekonstruksjoner brukes gjerne som skillevegg for å oppnå en slik åpen løsning med god plassutnyttelse. Slike konstruksjonsløsninger og trenden med å ha kjøkkengjenstander på utstilling passer sammen som hand i hanske. Figur 9 viser et eksempel på et kjøkken med kreativ åpen kjøkkenløsning; kjøkkenet er bygget rundt pipestokken.⁶⁰ Kjøkkenet som er avbildet i figur 10 og 11 er også et eksempel på åpne løsninger. Her er det også dyredekor, mange gjenstander og mye treverk.

Figur 10 Åpen løsning med arbeidsbenk og overhille mellom kjøkken og spiseplass.

Figur 11 Samme kjøkken sett fra kjøkkensiden.

61

⁵⁹ Bildet er fra s. 27 i artikkelen «Å bo i leiegård: 2 voksne 2 barn», s. 23--> i Bonytt nr. 02-75, foto: Lena Kack og Jan Larsen.

⁶⁰ Bildet er fra temasaken «Kjøkkenet – rommet med mulighetene» s. 35-->, under artikkelen «Kjøkken rundt pipestokken», s. 37 i Bonytt nr. 10-75. Foto: Jan Larsen, tekst: Bibi Vance. Arkitekt for kjøkkenet er MNAL Eigil Nansen.

⁶¹ De to bildene er hentet fra sidene 84-85 i «På loftet kan mange bygge og bo», s. 78 og utover i Bonytt nr. 07-75. Foto: Jan Larsen og Gary Rogers.

Mellom furu og farger – teknologien i 1975

Hvilke teknologier er så å finne på Bonytts kjøkken i 1975? Hva regnes som standard på kjøkkenet? Irene Kjøkken reklamerer blant annet med slitesterk høytrykkslaminat, som ifølge reklameteksten ikke må forveksles med PVC-folie. PVC-folie blir brukt i denne perioden, men framstår i reklamen som et andrevalg. Høytrykkslaminatet skal tåle temperaturer opptil 140 grader og alle kjemikalier i husholdningen i 1975.⁶²

Et annet eksempel er vinylbelagte korkfliser. Dette blir nevnt i «*Et åpent, lukket hus*».⁶³ I nevnte artikkel står det også at gulvet i første etasje har et heldekkende mørkebrunt teppe i nålefilt. Rustfritt stål er også i bruk i 1975, det nevnes blant annet i artikkelen «*Ombygget fra loft til kjeller*».⁶⁴ I «*Et rom i et rom*» nevnes det at den svarte stripen langs midten av spisebordet er belagt med respatex. Dette gjør at den tåler varme gryter og lignende som treverket ikke tåler like bra.⁶⁵

I «*Nytt kjøkken – nye detaljer*» presenteres det svenske SVCR-kjøkkenet. Det er et kjøkken først og fremst konstruert med tanke på funksjonshemmede. Kjøkkenet består av mange enheter som kan settes sammen etter brukernes individuelle behov. Disse kan settes sammen på ulike måter, for eksempelvis i ulike høyder etter ønske. Hovedfokuset er å få de essensielle kjøkkenelementene slik at en person i rullestol kommer fram til og får til å bruke dem. Det er også mulig for personer uten rullestol å bruke kjøkkenet. I artikkelen står det at «(Men) dette kjøkkenet er også et apropos i dagens kjøkkenflom – et eksempel på at det går an å lage et hyperfunksjonelt kjøkken og samtidig gi det en anstendig utforming.»⁶⁶

Fleksibilitet og tilpasningsmuligheter er viktige faktorer også når det gjelder kjøkkenmaskinene. I en tosiders reklame for Electrolux-produkter står det at «Electrolux har produkter som gjør det triveligere på kjøkkenet ditt ...» Videre legges det vekt på at det er fornuftig «å bygge» med Electrolux, de har tatt konsekvensen av at folk har forskjellige behov, ønsker og muligheter.⁶⁷ Ved å begynne å samle på Electrolux sine produkter, kan en kjøpe inn apparater i ønsket stil etterhvert som man får råd til det. Alle innredninger og elektriske enheter er bygget for å passe med hverandre. Det gjelder både for komplette kjøkken, garderobe-, entre-, barneværelse- og soveromsinnredninger, så vel som komplette grovkjøkken og vaskerom.

62 «Irene Kjøkken», helsides annonse fra Sira fabrikker, Bonytt nr. 01-75.

63 «Et åpent lukket hus», s. 48--> i Bonytt nr. 01-75. Foto: Jan Larsen, tekst: Odd G. Barstad. Arkitekter: Kirsten og John Voraa.

64 «Ombygget fra loft til kjeller», s. 58--> i Bonytt nr. 02-75. Rustfritt stål nevnes i bildeteksten til bilde nr. 04.

65 Fra temasaken «4 innredningsideer» s. 84, i artikkelen «Et rom i et rom» s. 87 i Bonytt nr. 09-75. Tekst: Bibi Vance, foto: Hans Jørgen Ørslev.

66 «Nytt kjøkken – nye detaljer» i spalten «Bo nyttig» s. 9 i Bonytt nr. 03-75.

67 Annonse for Electrolux-produkter, i Bonytt nr. 02-75.

AEG-produkter gjør hverdagen lettere ...

AEG har noe for enhver hus- holdning – store som små. Hjelpemidler som etterhvert er blitt en selvfølge i de fleste hjem.

Her er apparatene som kan hjelpe Dem til å trakte kaffe uten å koke over, riste brød,

ekjære brød, presse frukt, stryke og presse tøyet. Tenk bare på en praktisk og hendig sak som grilloasteren. Nå får vi de lekreste grillretter – på minutter!

Det som i første rekke preger AEG-produktene er den høye

bruksverdien, topp kvalitet og moderne design. Folk som kjøper et AEG-produkt, føler trygghet, for her gis det noe igjen for pengene. Slipp AEG til på kjøkkenbenken, og den vil bli et trivelig sted å oppholde seg ved!

AEG

**AEG-TELEFUNKEN
NORGE AS**

Figur 12 Annonse med ulike produkter fra AEG, i Bonytt nr. 04-75.

Denne annonsen fra AEG beskriver apparater som fantes i mange hjem på midten av 1970-tallet. Apparaterne som presenteres kan trakte kaffe, riste brød, skjære brød, presse frukt, stryke og presse tøy. Selv om det er mange gjenstander og livlige tilstander på kjøkkenet i Bonytt 1975, er det ikke mange kjøkkenmaskiner å se utenom reklamene. Bladet har både annonser og artikler som presenterer disse, men de dukker i liten grad opp i bildeseriene om kjøkkenet. De har kanskje enda ikke blitt en del av standarden for hverdagslivet på kjøkkenet?

På et av kjøkkenene i Bonytt er det satt opp en «slakterbenk» i laminert furu, hvor fisk og kjøtt tilberedes for å kunne legges på trekullgrillen. Denne er spesialtegnet og godkjent av brannvesenet. Over benken er det installert en dobbelt avtrekksvifte kledd med kobber, som håndterer os og røyk også ved grilling.⁶⁸ Finsam reklamerer med energibesparende system for varme, ventilasjon og kjøling: «Samtidig som De løser Deres kjøle og frysebehov, kan De løse Deres varmebehov – med et varmegjenvinnings-anlegg!». Deres produkter tar vare på varmen som oppstår når en kjølekondensator arbeider. Anlegget kan brukes de fleste steder, som i et supermarked eller i private hjem.⁶⁹ Rammene for hva som passer i private hjem er under utvikling, og mennesker med spesielle behov eller ønsker har stadig flere valgmuligheter.

68 Fra bildeteksten på s. 85 i «På loftet kan mange bygge og bo», s. 78--> i Bonytt nr. 07-75. Foto: Jan Larsen og Gary Rogers, Tegninger: Wanda Fredheim, Odd G. Barstad.

69 Annonse fra Finsam i Bonytt nr. 03-75.

Hendige menn og kvinner – og fagfolk med hjertet på rette staden

I årgang 1975 av Bonytt er det mye fokus på folk. De er ofte med i bildereportasjene, de brukes flittig i annonsene og lengre dybdeintervjuer er ikke uvanlig. For eksempel finnes det lengre intervju med en ung Gro Harlem Brundtland og Olav Thon. Disse intervjuene har, i likhet med reportasjene og annonsene, relativt store mengder tekst.

7 av 10 forsider i 1975 har bilde med en eller flere personer. Til sammenligning har årgang 1990 en katt og en hund på to forsider, og i årgang 2005 er det ingen levende vesen på noen av forsidene. Med unntak av i annonsene ser folk sjelden i kamera på Bonytts bilder. De er enten i interaksjon med hverandre eller i full gang med en aktivitet. Er det ikke folk på bildene, ligger det gjerne halvkvettete grønnsaker på skjærefjøla som for å indikere at folka som bor der bare måtte ut en tur. De kan ha tatt seg en tur ut for å nyte sola som tilsynelatende alltid skinner dagen bildene blir tatt. I annonsene brukes ikke bare bilder av folk, men reelle eller oppdiktede individer med navn og meninger brukes i utstrakt grad. I ett leserbrev klager en innsender på at det kan være vanskelig å skille mellom annonser og redaksjonelt stoff.⁷⁰

Selv om det er skikkelige avtrekk og avanserte griller på kjøkkenet i 1975, tviler ikke Bonytt på hvermansens evner til å gjøre det selv. Tidsskriftet har blant annet en «Gjør-det-selv»-spesial, hvor det presenteres fem ulike kjøkken folk kan lage selv.⁷¹ Her er det bare å sette i gang, med alle muligheter til å sette sitt eget særpreg på kjøkkenet. Her er det ikke snakk om å bytte putetrekk eller sjablongmale trendy motiver på veggen, for å gjøre det selv skal hele kjøkkenet snekres fra topp til bunn. Kjøkkenideene presenteres komplett med arbeidstegninger og monteringsbeskrivelser. Det finnes ifølge annonsene nok av kjøpekjøkken, både i heltre mahogni og fra IKEA, men det selvsnekrete og/eller unike kjøkkenet får minst like mye oppmerksomhet fra Bonytts redaksjon. I tekstene vektlegges økonomi, miljø og det unike, gjerne selvgjorte, versus standard og normen. De dyre løsningene omtales, men ofte i form av alternativer til disse.

Kvinnens rolle endret seg i løpet av de første tiårene i andre halvdel av det 20. århundre. Den nye generasjonen kvinner strømmet til høyere utdanning, krevde likestilling og ble historiens første store generasjon av ugifte samboere.⁷² Det har likevel skjedd noe også på denne fronten i årene mellom 1975 og 2005, noe det følgende sitatet illustrerer.

⁷⁰ «Ris som fortjent, Bonytt!», leserbrev fra «arkitekt Arendal», s. 5 i Bonytt nr. 08-75.

⁷¹ «Gjør det selv – 6 kjøkken-idéer», s. 50--> i Bonytt nr. 10-75. Tekst: Bibi Vance. Tegninger og arbeidsbeskrivelse: Elisabeth Ekjord, foto: Lars Hallén, Lennard. O.A.

⁷² Nielsen, May-Brith Ohman (2011:170): «Etter 1914», bind 4 i historieverket «Norvegr», fagredaktør: Orning, Hans Jacob, H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

Kanskje det er det evige kvinnelige, men i dag innrømmer fru Vollan at hun var noe skeptisk til mannens ideer om det bruksvennlige, funksjonelle og det kanskje uhemmede bruk av grove materialer. Kanskje det sitter noe igjen av det tradisjonsbundne med finstuen, blank mahogny og nette stoler – mer til skue enn til bruk.⁷³

For en mannlig skribent å henvise til det «evige kvinnelige» i forbindelse med interiøret og skue-faktoren i det 21. århundre ville vært dristig. Forholdet mellom bruk og til skue får ytterligere med spalteplass i artikkelen som sitatet over er hentet fra. Arkitektens ord veier tung, og Knut Sääv antyder her at det kanskje ikke alltid er til det beste.

Det bygges så mye dumt og upraktisk. I Stavanger er det eksempler på de mest praktfulle eneboliger med 40 kvadratmeters hall til tre poplinsfrakker. Til gjengjeld er barneværelset så vidt det dekker bygningslovens minimum på 6 kvm.

Det kan være at arkitektene ikke er sitt ansvar bevisst enkelte ganger – lar seg rive med i byggingen av «show-room» i stedet for rom for mennesker. Det er kanskje trangen til ettermæle som gir seg utslag i byggingen av det grandiose. Oppdragsgiveren vet ofte ikke selv hvordan han vil ha det - og støtter seg helt og holdent til arkitekten. Han er jo fagmannen.⁷⁴

Oppdragsgiveren legger gjerne sitt hjem i fagmannens hender, ifølge denne teksten. Skribenten uttrykker en oppfatning om at arkitektens ansvar innebærer å bygge rom for mennesker – ikke «show-room». Selv om gjøre-det-selv-faktoren er ganske høy i denne årgangen, er beskrivelsene og veiledningene forfattet av folk som vet hva de driver med. Fagfolket har en stor rolle i utforminga av hva et kjøkken skal være.

Under avsnittet «*Kaldt kjøkkengulv*» beskrives ulike gulvtyper anbefalt av Bonytt. Isolasjon med stenullsplater er et alternativ. En enklere og rimeligere måte å forbedre isolasjonen på er å legge linoleum (vinyl) med filtunderlag. Videre skriver forfatteren at gulvet på et kjøkken ikke bør være for hardt. Helsen til leserne er tydeligvis et viktig moment. Videre står det at fliser er vakre, men at man kan få vondt i ben og rygg av å gå på slikt hardt underlag. Ønsker man likevel å gå for fliser, bør man sørge for å skaffe seg tresko eller sko med korksåler for å ta av for støtet for rygg og ben.

Et annet gulvalternativ er helstøpt vinylgulv som ofte brukes på bad. Der er riktignok svært kostbart, og vanlig linoleum med sveisete skjøter kan være et like godt alternativ.

73 Sitat fra s. 54 i «Slik bor arkitekten», s. 52--> i Bonytt nr. 02-75. Tekst: Knut Sääv, foto: Jan Larsen.

74 Sitat fra s. 54 i «Slik bor arkitekten», s. 52--> i Bonytt nr. 02-75. Tekst: Knut Sääv, foto: Jan Larsen.

Kork er også nevnt som et godt og bløtt gulvbelegg som egner seg godt til et kjøkken. Et alminnelig lakkert eller malt tregulv er også aktuelt. Har man solid tregulv, kan det slipes og lakkkes eller males etterpå. Teppe på kjøkkenet anbefales ikke, «det kan stille kjøkkentrivselen på meget harde prøver».⁷⁵ Bonytts skribent er kunnskapsrik så vel som engasjert i leseren/brukerens velvære på et ganske grunnleggende nivå.

1975 og tida framover

Slik Bonytt har valgt å presentere kjøkkenet i 1975, er det noen generelle ting jeg har lagt særlig merke til. Det var mye liv på kjøkkenet og det var til for å brukes, enten det var siste skrik eller nostalgisk bonderomantisk. De mange tingene skulle vises og være tilgjengelige, rommet skulle være åpent, fleksibelt og koselig. Heltre i rammeverket og solide arbeidsflater som tålte en trøkk over tid var vanlige valg, kjøkkenet var ikke noe man byttet ut eller bygget om hvert år. Når man likevel ønsket å gjøre noe med kjøkkenet, var Bonytt der for å veilede ved de fleste aspekter av prosessen. Det ble også lagt vekt på fellesskap og flerbruk, uavhengig av boligens standard og størrelse. Selv om åpenhet og tilgjengelighet var ettertraktede verdier, hadde kjøkkenene ofte små vinduer som ga et lukket inntrykk. Til sammenligning blir det å ha mange store vinduer nærmest synonymt med et åpent og tidsriktig kjøkken i årgang 2005. Et sitat fra en av Electrolux sine reklamer oppsummerer kjøkkenet på en dekkende måte:

70-tallets kjøkkenstandard er mer enn de tekniske finesser og de praktiske og rasjonelle arbeidsredskaper. Nå ønsker mange den moderne «kjøkkenstuen». Et kjøkken hvor miljø og funksjon møtes. Hvor det er trivelig å arbeide, og å oppholde seg.⁷⁶

Det trivelige 1970-tallskjøkkenet skulle handle om mer enn det praktiske, rasjonelle og funksjonelle. Den litt rotete, «gamle» stilen ble av Rolness sett på som en reaksjon på forrige generasjons framtidstro og sans for blanke og funksjonelle ting. Fra 1980-tallet av skulle den sentrale retorikken bli forbrukernes valgfrihet, og ifølge Christine Myrvang ble denne også knyttet til spørsmålet om privatisering og om effektivisering av offentlig sektor.⁷⁷ Den borgerlige valgseieren i 1981 førte til et oppgjør med 1970-tallets forbrukerpolitikk.⁷⁸ Det følgende utdraget illustrerer noen av endringene Myrvang trekker fram for 1970- og 1980-tallet.

75 Fra side 113 under avsnittet «Kaldt kjøkkengulv» og «Teppe på kjøkkenet» i artikkelen «Kjøkkenet – rommet med mulighetene» som starter på s. 35 og fortsetter etter et opphold på s. 113. Fra Bonytt nr. 10-75.

76 Reklametekst fra Electrolux' annonse i Bonytt nr. 09-75.

77 Myrvang, Christine (2009:237): «Forbruksagentene – slik vekket de kjøpelysten», Pax forlag, Oslo

78 Ibid (2009:238)

Der man på 1970-tallet søkte å optimalisere ressurser i en knapphetsøkonomi, skulle man nå optimalisere mening i en overflodsøkonomi. Enkeltindividets situasjonsbestemte opplevelse skulle styre valgene, i stedet for de «reelle» behovene som alltid hadde hatt et moralsk, normativt vedheng og som var vanskelige å definere i praksis.⁷⁹

I neste kapittel vil jeg se på kjøkkenet i Bonytt i en 15 år yngre årgang – 1990. Tidsskriftet har skiftet navn til Hjem & Fritid Bonytt, men dette er ikke den eneste endringen fra 1970-tallets koselige «sosialdemokratiske» kjøkken.

79 Myrvang, Christine (2009:238)

Kapittel 3:

1990 - Færre folk, men fortsatt furu

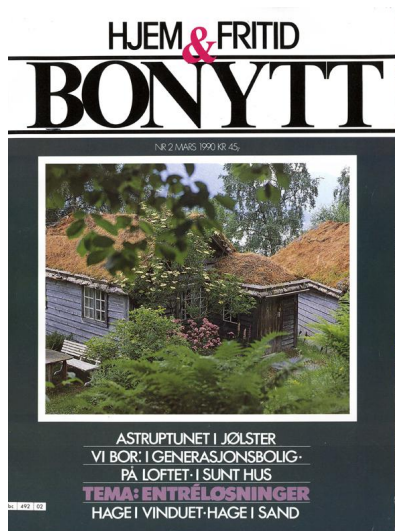
Forbrukerfrihet for folk flest i vest

1990 representerer slutten på 1980-tallet, et tiår Ohman Nielsen kaller for «*Individualismens tiår*». Perioden 1980-2000 har hun kalt «*Individualisering og nyliberalisme*». Etterkrigstidens sosialdemokratiske orden ble utfordret, og individualisme og personlig frihet havnet høyere på prioriteringslista. Etter tre borgerlige regjeringer på 1980-tallet, liberalisering av kreditt- og finanspolitikken og jappetid, kom et krakk og en krise som gjorde at næringsliv, banker og folk igjen så til staten for hjelp rundt 1990.⁸⁰ Jeg velger å se særlig på forbrukeren, frihet og individualisering i denne årgangen fordi jeg mener dette kan gjenspeiles i empirien.

Det jeg selv forbinder med 1990-tallskjøkkenet, er ikke overraskende det kjøkkenet jeg vokste opp med. Foreldrene mine var nyetablerte, fulltidsjobbende firebarnsforeldre, og valgte å beholde kjøkkenets ganske trange rektangulære rammer fra 1960-tallet. Veggene ble kledd i lasert furu, skapene malt hvite og gulvet belagt med klikkgulv i kork. De satte også inn ei benkeplate i lyst tre foran vinduet. Den mest omfattende endringen de gjorde, var å ta vekk døra og en del av kortveggen ut mot spisebordet, så vi fikk en relativt åpen kjøkkenløsning.

Denne måten å fornye 1950-1970-tallskjøkkenet på, har jeg inntrykk av at flere familier benyttet seg av i 1980-1990-åra. Folk ville åpne kjøkkenet mot spiseområdet eller stua, og de ville friske opp og fornye farger og materialer, men de hadde ikke nødvendigvis mulighet til, eller ønske om, større inngrep enn det. Er dette en observasjon som gjør seg gjeldende også i Bonytts presentasjoner av kjøkkenet i 1990?

⁸⁰ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:228)

Figur 13 Forsiden på nr. 02-90.

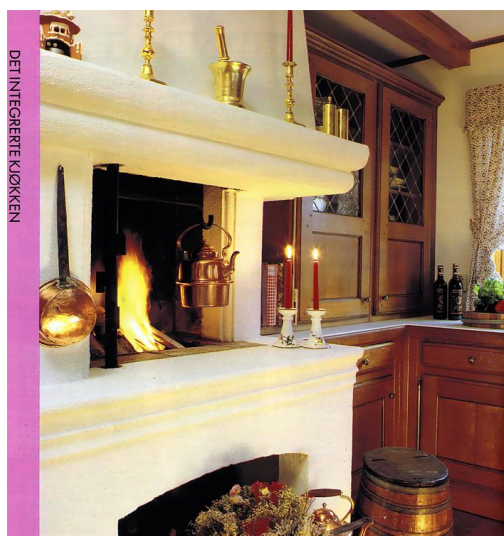

Figur 14 Forsiden på nr. 03-90.

Bildene over er eksempler på forsiden i denne årgangen, som alle er laget over samme lest, med ensfarget ramme rundt ett lite bilde og med teksten plassert i ramma. I 1990-årgangen er det en egen artikkel som beskriver de vanligste kjøkkentypene i samtiden, og hva skribentene tror vil komme framover. Det er også invitert en gjesteskribent i hvert nummer, som i mange tilfeller kaster litt lys over konteksten for de samtidige og foreslått framtidige kjøkkenene. Disse skribentene har fått relativt frie tøyler, men de behandler tema som kan knyttes til bolig på et eller annet nivå. Tekstene er preget av skribentens verdisyn, og tyder på at bladet Bonytt i 1990 har en profil som vektlegger verdivalg så vel som stilvalg. Noen av disse tekstene kommer jeg til å bruke i dette kapitlet, selv om de ikke direkte relaterer til kjøkkenet. Kapitlet om 1990 er strukturert litt annerledes enn kapitlene om 1975 og 2005. Jeg vil begynne med artikkelen om «Kjøkkenet i dag og i morgen», før jeg beskriver interiøret, teknologien og det sosiale slik det framstår gjennom kjøkkenene i Bonytt 1990 for øvrig.⁸¹

⁸¹ «Kjøkkenet i dag og i morgen» er fra Bonytt nr. 01-90. Foto: Anne Manglerud, GV-Press. Tegning: Tove Kvalstad. Tekst: Beate Slipher.

Samtid og framtid

Figur 15 Fra "Høyteknologisk kjøkken i nostalgisk drakt" s. 46 i nr. 03-90.

Figur 16 Fra samme kjøkken i nr. 03-90.

Kjøkkenet på bildene over er fra artikkelen «Høyteknologisk kjøkken i nostalgisk drakt», og viser et nostalgisk og koselig kjøkken, med levende lys og opptent peis. Det henger porselensfat på veggen, og tørkede blomster pynter opp foran ildstedet. Denne typen kjøkken er et eksempel på en av de tre typene kjøkken som presenteres i Bonytt som aktuelle for samtiden i nummer 01-90. De tre typene er kalt for «Det godhjerta, gammelkoselige bondekjøkkenet», «Det åpne, sosiale samværskjøkkenet», og «Det stålblanke proffkjøkkenet». For framtiden har Bonytts redaksjon tro på «Kjøkkenet for den miljø- og helsebevisste», «Kjøkkenet for travle gourmeter», og «Kjøkkenet for familieliv og fellesskap».

Av «I dag» -kjøkkenene presenteres først «Det åpne, sosiale samværskjøkkenet».⁸² Kjøkkenet de illustrerer denne typen kjøkken med, er dominert av hvitt og tre (se figurene 17 og 18). Fargetonene er varme. Skapdører og skuffer har hvite flater, med rammer i gyllent tre som passer til det blanke gyldne tregulvet. På benken står varmhvite krukker med urter og planter, grønne matvarer og små metallgjenstander. På gulvet står ei fletta kurv breddfull av savoykål. Ved siden av kurva sitter en svart og hvit katt. På toppen av skapene står det glassflasker og flettede kurver, under skapene er det installert lys som gir lyse, gode og trivelige arbeidsflater.

⁸² «Samværskjøkkenet», s. 39-41 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

Figur 17 "Det åpne, sosiale samværskjøkkenet" fra nr. 01-90.

Figur 18 Fra samme artikkel i nr. 01-90; det åpne, sosiale samværskjøkkenet.

På ett av bildene fra samme artikkel står en kvinne og titter i en kokebok, på flere av bildene brenner det i en peis i for- eller bakgrunnen. Inntrykket er koselig, rolig og levende. Spisedelen av kjøkkenet skilles av en benkeplate med overbygg, hvor glassdører viser fram glassene og fatene på innsiden. Bordet er rustikt og laget av tre, kurvstolene har blanke metallbein som en kontrast. Levende lys i en gammeldags lysestake står på bordet og ved peisen.

Forfatteren av denne artikkelen skriver at 1980-årene for alvor rev ned veggene rundt kjøkkenet, noe som kan tolkes som at prosessen har vært i gang lenge men ble realisert i større grad i løpet av 1980-årene. Hun skriver videre at maten er noe man skal være sammen om, fra start til slutt. Tiden der en sliten vertinne presenterer et flott måltid som om ingenting spesielt har blitt gjort, er nå over. Åpne kjøkken gir gode muligheter for kontakt mellom arbeidsområde og spiseplass. Matlagingen kan lettere inkluderes i livets øvrige aktiviteter. Kjøkkenet skal altså være mer enn en arbeidsplass, det skal også være et åpent, trivelig rom som oppfordrer til samvær.

Figur 19 "Det godhjerta, gammelkoselige bondekjøkkenet" fra nr. 01-90.

Figur 20 Fra artikkelen om det gammelkoselige bondekjøkkenet i nr. 01-90.

Bildene i figur 19 og 20 er fra det neste «I dag» -kjøkkenet som trekkes fram i artikkelen, «*Det godhjerta, gammelkoselige bondekjøkkenet*». ⁸³ Dette kjøkkenet presenteres med et stort bilde av en peis bygget inn i sammenheng med kjøkkenet. Lystaker med levende lys og ferskt bakverk danderer murkonstruksjonen. Kaffekjelen og vedkurva er i messing. Gulvet består av store mellomblanke rustrøde fliser. Vegg og mur er malt i varme hvite toner, møblementet er i tre. Det er brukt flere typer tre, en gyngestol er i lyst tre, en kommode i mer gyllent tre og spisebordstoler i blankt mørkt tre. Det gir inntrykk av et «ekte» hjem med en miks av nye anskaffelser og gammelt arvegods.

På veggen henger ei hylle med seks dekorerte porselensfat, på gulvet står ei kurv med røde epler. Tekstilene er i varme farger, og de virker like tilfeldig valgt som møblementet. Det hele passer selvfølgelig godt sammen, så helt tilfeldig er det neppe. I arbeidsdelen av kjøkkenet er alt av skuffer og skap i brunlakkert tre. Knotter og håndtak er i gammeldags stil, med snirklete metall. Hvitevarene er hvite, og i likhet med på «samværskjøkkenet» står det ei fletta kurv med grønne godsaker i på gulvet.

I teksten som følger bildene av bondekjøkkenet, står det at teknikken nå har overtatt for mye i det gammeldagse kjøkkenet, men varmen og sjarmen – den vil de fortsette å ta godt vare på. Videre beskriver artikkelforfatteren drømmen om det godhjerta bondekjøkkenet som drømmen om en verden der folk hadde tid og romslighet for hverandre. Det skal gå an å stikke innom ubedt, det er alltid plass, alltid folk tilstede og alltid kaffe. De skriver at god tid og god plass er ressurser mange av 1990-årenes nordmenn har lite av. I en travel hverdag gir et stort flerbruksrom gode vilkår for

⁸³«Bondekjøkkenet», s. 42-43 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

familiært fellesskap. Samværskjøkkenet og bondekjøkkenet har mange fellestrekk. Det siste kjøkkenet i «I dag» - serien skiller seg derimot tydelig fra de forrige.

Figur 21 "Det speilblanke proffkjøkkenet" fra nr. 01-90.

Figur 22 Fra samme artikkel om det speilblanke proffkjøkkenet.

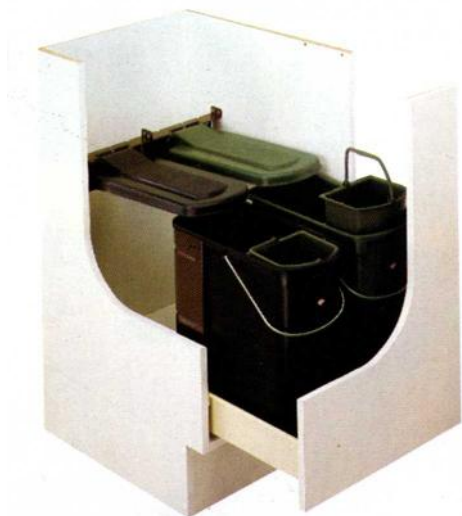
High-tech design kom med «glans» i 80-årene. Øynene våre lærte snart å se elegansen i en smekker stålkonstruksjon. Samtidig økte matbevisstheten. La nouvelle cuisines kokker ga yrket status. Et proffkjøkken ble et kreativt verksted. I 90-årene tar vi det gjerne med oss hjem.

Sitatet over er fra ingressen i teksten om det tredje «i dag» -kjøkkenet «*Det stålblanke proffkjøkkenet*». ⁸⁴ I dette kjøkkenet er fargene fortsatt lyse, men ikke så tydelig varme. Gulv og vegger er dekket med små hvite fliser, på grensen mot mosaikk. Flatene veksler mellom grått og hvitt. Hvitevarene er i stål, i likhet med de av redskapene eller gjenstandene som ikke er hvite eller av glass.

Det er lagt vekt på åpenhet og tilgjengelighet, men samtidig på å vedlikeholde den enkle stilrene stilen. Kjøkkenbordet er i gyllenbrunt tre, og sitroner og squash pryder hver sin flate. Kjøkkenet er opplyst av en mengde taklamper med kaldt hvitt lys. Det skaper gjenskin i flatene, og gir en følelse av solfylt vinterdag i rommet. Også på dette kjøkkenet er det grønne planter, store og uten blomster. Utformingen av rommet er interessant, med utypiske vinkler og vegger. Dette kjøkkenet minner mer om et matverksted enn et allrom som legger opp til samvær mellom familie og venner.

⁸⁴«Proffkjøkkenet», s. 44-45 i Bonytt nr. 01-90. Sitatet er fra s. 44. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

De tre nevnte kjøkkentypene er presentert som aktuelle for sin samtid. Artikkelen fortsetter med å beskrive tre forslag til den nære framtids kjøkken.

Figur 23 Et moderne miljøkjøkken skal gjerne ha søppelsortering, fra s. 46 i nr. 01-90 av Bonytt.

Det første av de tre «i morgen» -kjøkkenene er «*Kjøkkenet for miljø- og helsebevisste*».⁸⁵ På dette kjøkkenet står ei moteriktig kledd ung mor og viser et barn hvordan sitroner skrelles. Det gjøres et poeng ut av resirkuleringen som er i sin spede begynnelse, og behovet og ønsket om å videreføre denne. Kjøkkenet som illustrerer artikkelen er dels hvitt og dels lakkert knallrødt. Dette kjøkkenet kan sees i sammenheng med tidsperiodens fokus på helse, og fokuset på miljø både ute og inne, hjemme og i resten av verden.

Det andre «i morgen» -kjøkkenet er «*Kjøkkenet for travle gourmeter*».⁸⁶ Her skal ting skje raskt uten at kvaliteten på måltidet forringes. Stilen er «restaurantkjøkken», med blankt stål i over hele linja. Det er lagt vekt på enkelt og effektivt renhold, både med blanke flater og ved å unngå unødige krinkler og kroker. Denne kjøkkentypen er en videreføring av «proffkjøkkenet» beskrevet tidligere.

⁸⁵ «Miljøkjøkkenet», s. 46-47 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

⁸⁶ «Gourmetkjøkkenet», s. 48-49 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

IMORGEN 2

Figur 24 Ovn med mange muligheter - perfekt for et gourmetkjøkken. Fra s. 49 i Bonytt nr. 01-90.

IMORGEN 3

Figur 25 Morgendagens familiekjøkken, bildet er fra s. 51 i Bonytt nr. 01-90.

Det tredje «i morgen»-kjøkkenet er «*Kjøkkenet for familieliv og fellesskap*».⁸⁷ Her står det at siden 1990-årenes familier har sine egne liv med jobb, kurs, organisasjoner, trening og venner, blir de få timene man har hjemme sammen ekstra viktige. Det er derfor viktig å innrede «slik at det inviterer til et aktivt fellesskap».⁸⁸ Eksempelvis etterlyser forfatterne justerbare høyder for arbeidsflatene, slik at både små og store kan engasjeres. Det legges også vekt på åpen kontakt mellom kjøkken, spise plass og stue. Denne typen kjøkken har med seg mange av verdiene fra både «samværskjøkkenet» og «bondekjøkkenet».

Det er interessant å se hva 1990-årenes skribenter tenkte om samtid og framtid, men jeg skal i dette kapitlet også se på hvordan kjøkkenene ser ut og hvordan de presenteres. Hvilken rolle spilte estetikken, hvilken plass hadde teknologien, og hvordan passet menneskene inn i dette? Det første jeg vil se på er det estetiske.

⁸⁷«Familiekjøkkenet», s. 50-51 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

⁸⁸«Familiekjøkkenet», sitat fra ingressen på s. 50 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

Murpuss og marmor – og fortidens farger fornyes

Figur 26 Fra "Luft, lys og rene linjer" i Bonytt nr. 05-90, s. 74. Figur 27 Det luftige og lyse kjøkkenet fra en annen vinkel.

Bildene i figur 26 og 27 viser kjøkkenet fra artikkelen «*Luft, lys og rene linjer*».⁸⁹ Artikkelens bildetekst kan fortelle at dette kjøkkenet har blitt pusset opp fra lite og mørkt med grønnmalte skap og stormønstret gulvbelegg, til å bli et lyst og lekkert rom med eikeparkett på gulvet. Inventaret er sprøytelakkert i lyse toner; gardinene, bildene og dekorasjonene bruker de samme klare fargene på et diskret men gjennomført vis.

Fargene på kjøkkenet i 1990 virker i første omgang å være veldig like fargene i 1975. Skjer det kanskje en vending tilbake til fortiden i 1990? Det brukes også mange ulike *varianter* av lyse farger; grå, hvit, blå, lilla og gul. Kanskje er dette en etterlevning fra 1980-tallets pastellparadis? Det som hovedsakelig skiller de to årgangene er måten og graden fargene brukes på. Som i kjøkkenet på bildene over, er det brukt farger som også dukket opp i 1975, men de er forsiktig brukt. Det lyse får stort spillerom, men det gir også fargene styrke uten at de er veldig sterkt tilstede.

⁸⁹ «Funkishus: Luft, lys og rene linjer» (s. 70-->), bilder: s. 74 i Bonytt nr. 05-09. Tekst: Tone Solheim, Foto: Jan Larsen.

Også i årgang 1990 har jeg laget en fargeprofil med et utvalg eksempler på flater. Illustrasjonen viser en økt bruk av andre materialer enn furu, og generelt mer bruk av nyanser på mange av de samme fargene som ble brukt i 1975.

Figur 28 Fargepalett og et utvalg materialer fra Bonytt nr. 01 til nr. 05 i årgang 1990.

Flere av de nye materialene er av det solide slaget, andre nye materialer er gamle materialer gjort på nye måter. Det lyse kjøkkenet (figur 29) er fra en artikkel om ombygging kalt «*Huset med ni liv*», det har vindu i taket og utsikt mot en kald og grå dag.⁹⁰ Benkeplatene i dette kjøkkenet er av marmor, et materiale som dukker opp flere ganger. Fortsatt er det treverk eller malte flater som dominerer, men også treverket og flatene ser ut til å være ganske varierte, med ulike typer tre eller trespon. Bonytts skribent skriver selv i artikkelen «*Kjøkkenet for miljø- og helsebevisste*», at sponplater for tiden er det viktigste materialet i kjøkkeninnredningen, selv der frontene er i heltre, er gjerne skrog og hyller i spontre. De nevner også at sponplatene etterhvert har fått et litt dårlig rykte, ved at de avgir formaldehydgasser.

⁹⁰ «Ombygging: Huset med ni liv», s. 52--> Bilde s. 54 i Bonytt nr. 05-90. Tekst og foto: Terje Forseth.

Figur 29 Fra "Huset med ni liv" på sidene 52-57 i Bonytt nr. 05-90.

Figur 30 Praktisk murverk fra "Oase på loftet", s. 12 i Bonytt nr. 02-90. Foto: Terje Agnalt.

Det brukes mye fliser av ulike slag i 1990-årgangen. På veggene bak vask og arbeidsbenk blir det ofte brukt ensfargede og gjerne lyse fliser, slik som på kjøkkenet i figur 26 og 27, det luftige og lyse kjøkkenet. På gulvet har mange av kjøkkenene store, røde keramiske fliser. Dette dukker opp i alle de tidligere nevnte typene kjøkken. Hvitmalt mur eller murpuss brukes hyppig, særlig i kjøkken som faller inn under kategoriene «samværskjøkkenet» eller «nostalgisk bondekjøkkenet». En av grunnene til dette er kjøkkenpeisen, et nærmest uunnværlig tilbehør til et koselig eller nostalgisk oppholdsrom i denne årgangen.

Bonytts journalist skriver om materialendringer fra 1980-tallet til 1990-tallet i artikkelen «Nytt norsk for 90-årene».⁹¹ Stikkordene for det nye norske er edlere og mørkere tresorter, nye materialer, nye former inspirert av tidligere tider, assymetriske former og minimalisering, mer farge, nye overflater, flere funksjoner og bevegelse. Journalisten Kari Osvold skriver at 1980-årene var preget av blonde tresorter som furu og bøk, og at de tidligere naturfargene ble avløst av pasteller. Edle og mørke tresorter er nå på vei i stedet for de lyse, og det blir mer av materialer som stål, stein, glass og plexi. Dette sammen med fargede flater, skaper variasjon og kontraster.

Det er ikke bare fargene og materialene som er verdt å merke seg, det er for eksempel fortsatt mye smått på kjøkkenet i 1990. Det gjelder hovedsakelig det gammelkoselige bondekjøkkenet og samværskjøkkenet, det stilrene proffkjøkkenet er litt mer ryddig og renere i stilen. De to førstnevnte minner også om flere av de «rotete» kjøkkenene i 1975, sistnevnte har fått sin rolle i løpet av 1980-tallet. Det tingene på kjøkkenet består i er dekketøy, dekorative kurver, kjeler, panner, krukker og kar. Flere tente lys er en

⁹¹ «Nytt norsk for 90-årene», s. 10-13 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Kari Osvold, Foto: Anne Manglerud.

mye brukt rekvisitt på bildene. Det er også vanlig med vinflasker, eller andre lekre flasker med eksempelvis oljer, balsamico eller eddik. Vin var knapt å se på kjøkkenet i 1975, da var det kaffekjelen som gjaldt.

Figur 31 Fra "Rehabiliteringen av Øvre Bakklandet 1B".

Bildet i figur 31 fra artikkelen «*Rehabiliteringen av Øvre Bakklandet 1B*» er et godt eksempel på et annet populært dekorelement i 1990-årgangens bildeserier.⁹² Store, friske grønne bregner og palmeplanter brukes i stor skala. I 1975 var det hovedsakelig brukt tørkede urter, norske naturvekster og en sjølplukka bukett eller to. Disse finnes også i 1990, men de utklasses fullstendig av det helgrønne. Det er gjerne mange av vekstene på en gang, eller én veldig stor plante som klatrer over større områder. Det finnes knapt ett kjøkken i bladene jeg undersøkte, som ikke inneholdt en grønn plante av denne typen. Det grønne representerer et sunt miljø og en frisk natur, og globaliseringsprosessene har brakt flere mer eksotiske vekster til landet.

Som tidligere nevnt ser det ut til at å ha en form for ildsted i kjøkkenet er populært, i alle fall i presentasjonssammenheng. De er bygd inn i hvitkalket eller hvitmalt mur, ofte slik at det kan gå an å steke brød eller koke vann i peisen. Hvorvidt dette faktisk ble gjort er uklart, men det legges vekt på at *muligheten* er der. Det interessante er at denne kjøkkenpeisen gir inntrykk av å være en gjenlevning fra gamle tider, men jeg observerte knapt noen av disse i årgangen 1975. Det kan tolkes som at det i 1990 er populært å bygge inn en slik peis for å gi et inntrykk av et ekte, gammelt, og renvert kjøkken. Denne vendinga tilbake til fortiden er som nevnt også relevant i forhold til

⁹² «Rehabilitering av Bakklandet 1 B», s. 89-->, bilde fra s. 93 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Kari Osvold, Foto: Roar Øhlander.

fargevalgene. Oppmurte kjøkkenpeiser gir inntrykk av at større inngrep i kjøkkenet gradvis blir vanligere, i hvert fall mer ettertraktet.

Med tanke på konstruksjon og utforming, er det også i denne årgangen lagt vekt på åpne og fleksible kjøkken, der spiseplassen er viktig. Bonytts skribenter har beskrevet skillet mellom tre kjøkkentyper, og med det beskrevet konstruksjon i forhold til funksjon i de ulike typene kjøkken. Samværskjøkkenet skal være åpent og inkluderende for alle, bondekjøkkenet skal invitere til kaffeslabberas og peiskos, proffkjøkkenet skal først og fremst legge til rette for effektiv og genial matlaging.

Skillet mellom de ulike kjøkkentypenes stil var ikke like uttalt i 1975. Det kan tyde på en mer bevisst holdning til valget av kjøkkentype som et rent stilvalg i denne årgangen. Beskrivelsene av de tre «I morgen» -kjøkkenene er ikke veldig konkrete, men viser likevel til fokus på bevisste valg rundt verdier og identitet i forhold til stil. I artikkelen om «Proffkjøkkenet» står det at kjøkkentrendene ble stadig mer forskjellige i løpet av 1980-årene.⁹³ Det enkle ble enklere, og detaljene på det nostalgiske kjøkkenet mer forseggjorte. I følge artikkelen ble valget et spørsmål om følelser og personlighet, samt hvilke bruksegenskaper en legger størst vekt på. Det kan samsvare med inntrykket av at valgmulighetene blir viktigere i seg selv, og at rammene for valg stadig blir bredere. Stilene foredles, i alle fall i forhold til måten de presenteres på i Bonytt.

Ulike former for flis dukker som tidligere nevnt opp i alle de nevnte typene kjøkken, og kan trygt tolkes som en generell trend i tiden. Fliser er mer krevende enn treverk, og en mer langsiktig investering. Et gulv belagt med keramiske fliser, har eieren sannsynligvis ingen umiddelbare planer om å bryte opp eller endre på. Et tregulv kan slipes ned, behandles med lakk, beis eller lignende, i flere forskjellige farger. Det passer godt med gjør-det-selv-slik-det-passer-for-deg-stilen i 1975, kontra det mer bastante og konkrete i 1990. En slik utvikling med mer varierte, ofte mer inngripende materialer, kan være resultatet av at folk gjennomfører mer drastiske oppgraderinger enn tidligere. Det kan også reflektere selve *ønsket* om mer ambisiøse kjøkkenprosjekter.

I 1990 kan det virke som om det estetiske fokuset ligger på mulighetene og valg av verdi og identitet først, og så kan individuelle problemstillinger som økonomi og plass løses av den enkelte. I 1975 var folks reelle utfordringer mer aktualisert. I 1990 presenterer Bonytt til en viss grad drømmer og muligheter, men fortsatt med en jordnær tilnærming. Det er lite ekstravaganse og glamour, men mange peiser og filleryer.

⁹³ «Proffkjøkkenet», s. 44 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

Teknologi for et bedre liv og en bedre verden

1990-tallet er nært og fjernt på samme tid når det gjelder teknologi. Mye av det som er på kjøkkenet i dag fantes også for 23 år siden, men hva en mikrobølgeovn forventes å kunne og faktisk kan, har endret seg. Mye av teksten i kjøkkenartiklene og annonsene handler om å finne løsninger som gir bedre helse, miljø ute og inne, og som er gunstige for økonomien. Jeg vil introdusere denne delen av kapitlet med et eksempel på et grundig uttenkt og nøye utført hus med tungt fokus på miljø ute og inne.

«*Varme stuer - kjølige soverom*» er en av artiklene innenfor temaet «*Sunne boliger – fokus på bygningsteknikk og inn klima*». Dette huset er et pilotprosjekt tegnet av arkitektgruppen GAIA, og er «et klimatilpasset og sonedelt hus med tilførsel av temperert friskluft gjennom flatene i ytterveggene».⁹⁴ Med dette huset er det tenkt på det meste av eksterne og interne forhold, alt for å gjøre inn klima så bra som overhodet mulig. Det ble utført geobiologiske undersøkelser av tomte før huset ble plassert, både jordstråling og radioaktivitet i grunnen var med i beregningen før plassering og utforming ble gjort.

Det to-etasjers huset har også en vertikal inndeling, med en lav-temperert og en høy-temperert sone. Soverom, inngangsparti og bod ligger i den lav-tempererte delen, og stue, kjøkken, arbeids -og peiskrok ligger i den høy-tempererte. Huset er bygd med dynamisk ventilering, eller motstrømsisolasjon. I stedet for et helt tett hus der lufta skiftes ut via vifter, ventiler, dører eller vinduer, vil lufta i et motstrømsisolert hus trekkes utenfra og inn gjennom husets vegger. Som forfatteren formulerte det, er husets vegger «-poreåpne som en uglasert potte.» Hele huset er bygd av naturlige og hygroskopiske materialer, og det er tatt hensyn til isolasjon, lydemping, fuktbalanse og muggsoppdannelse. Målet med alt dette er et hus som har renere inn klima, trekkfri frisklufttilførsel og god varmeøkonomi

Kjøkkenet i huset ligger i den høy-tempererte delen, men er tilsluttet et kjølerom som ligger i den lav-tempererte delen. Kjølerommet erstatter kjøleskap i dette huset, og har en vegg isolert med foredlet vulkanstein. Komfyren har ikke vifte, men ei hette som samler matosen inn til luftekanalen som ligger langs pipa. All innredning på kjøkken så vel som på soverom og i trapper er bygd i heltre furu.

«80-årene lærte oss å oppfange nødsignalene, både fra kroppen vår og fra kloden vi bor på».⁹⁵ Dette sitatet er hentet fra artikkelen om «I morgen» -kjøkkenet «*Kjøkkenet for miljø- og helsebevisste*». Der beskrives det hvordan et kjøkken som både er bra for

⁹⁴ «Sunne hus: Varme stuer – kjølige soverom», s. 15 --> i Bonytt nr 01-90. Tekst og foto: Kjell Norvin.

⁹⁵ «Miljøkjøkkenet», sitat fra s. 46 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

helsa og for miljøet bør være. På 1990-tallet har bevisstheten rundt helseskader og miljøpåvirkning blitt større, og dette reflekteres i de ulike retningene teknologien og de praktiske løsningene går i. Bedre systemer for søppelhåndtering og nye materialer uten giftige avgasser står høyt på redaksjonen i Bonytts ønskeliste. Skribenten av artikkelen om «miljøkjøkkenet» mener kommunene må ta for seg organisering av søppelsortering i stor skala, slik at folk flest kan skille ut glass, papir, kompost og restavfall. Kanskje, skriver hun videre, kan det også gjelde for metall.⁹⁶

Bonytts skribent er meget begeistret for å kanskje snart få muligheten til å koke på kald plate. Strøm omformes til et høyfrekvent bølgefelt, som igjen omformes til varme ved hjelp av kokekar med magnetiserbar bunn. Gryta blir kjapt varm, men platetoppen forblir ufarlig å ta på. I tillegg går energiforbruket ned med 30 prosent.⁹⁷ Teknologi som øker matens helse- og næringsverdi er attraktivt. Det handler også om ta vare på vitaminene, samtidig som det tilføres så lite fett som mulig, skriver artikkelforfatteren. Nye og bedre belegg i pannene minsker behovet for stekefett, og det er mulig å bruke en såkalt «helsekoker». Dette er en 3-etasjes dampkoker som tar vare på vitaminer så vel som konsistens. Mikrobølgeovnen får anerkjennelse ikke bare for å være rask, men også fordi den er skånsom overfor viktige stoffer i maten. Skribenten skriver videre at i vanlige ovner kan smak og sunnhet bevares ved at man legger råstoffene i en rømertopf, en leirgryte i to deler til å sette i ovnen.

Figur 32 Ulike kjøleforslag fra s. 11 i Bonytt nr. 05-90.

Lykkelig er den som eier en gammelt hus med en skikkelig matkjeller, skriver Dag Torstensen i artikkelen «Spar penger – bygg kjølerom». De som ikke er så heldige, kan i stedet bygge seg et kjølerom til frukt, grønnsaker og annen mat. Det er økonomisk,

⁹⁶«Miljøkjøkkenet», s. 46-47 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

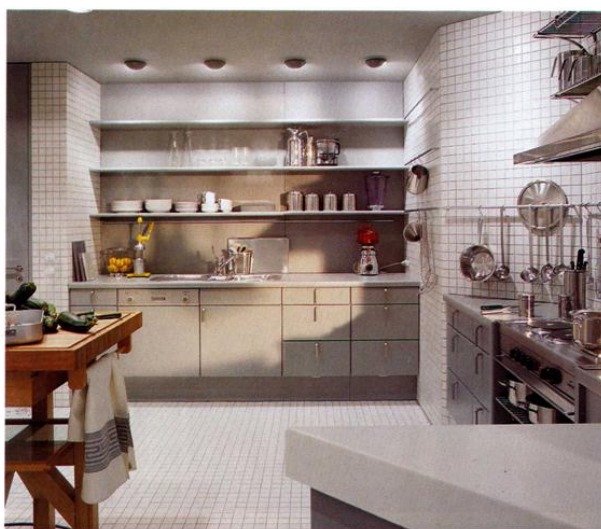
⁹⁷«Miljøkjøkkenet», s. 46-47 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

fordi en kan gjøre store innkjøp til rimelige priser, og om du dropper kjøleskapet blir gevinsten enda større. Aggregatet i kjølerommet avgir nemlig varme til eventuelle rom ved siden av, tilsvarende 680 kr per år. Disse faktorene gjør at et kjølerom kan være inntjent igjen i løpet av tre-fire år. Kjølerommet er en gammel teknologi som sees i nytt lys i en ny tid.⁹⁸ I artikkelen om framtidens gourmetkjøkken, skriver artikkelforfatteren at mat gjerne skal være tilgjengelig uten å måtte vandre bort til kjeller eller bod, derfor er artikkelforfatteren glad for at spisskammerset er tilbake. Mer lagringsplass betyr mer økonomisk rasjonelle innkjøp.⁹⁹

I 1990 finnes det også teknologi som ikke handler om miljø og økonomi, men om funksjon og stil. Innbygde kjøkkenapparater og frittstående koketopp er eksempler som går igjen i 1990-talls kjøkkenet. På kjøkkenet i «*Mot til motsetninger*» er det satt inn vanlig komfyr, ifølge billedteksten en langt rimeligere løsning en innbygging og nedfelling.¹⁰⁰ Denne kommentaren som virker å forklare hvorfor de velger noe helt ordinært og enkelt, tyder på at innbygging og nedfelling er ganske vanlig, og ettertraktet.

Figur 33 Snedige uttrekshyller fra "Gourmetkjøkkenet" på s. 48 i Bonytt nr. 01-90.

Figur 34 Fra "Det stålblanke proffkjøkkenet" på s. 44 i Bonytt nr. 01-90.

Øyeblikkelig oversikt er et viktig poeng i artikkelen om framtidens gourmetkjøkken (figur 33). Uttrekbare hyller, kurver og bakker er en foreslått løsning. Det finnes også skap med dører som vipper opp eller folder seg sammen, slik at en kan holde oversikt uten å stange hodet gjentatte ganger hvert måltid. En god multi-arbeidsplass er tingen, skriver Bonytts journalist videre. Like viktig er riktignok renholdsmulighetene. Det bør

⁹⁸«Spar penger – bygg kjølerom», s. 110-111 i Bonytt nr 05-90. Tekst: Dag Torstensen, Foto: N/A.

⁹⁹«Gourmetkjøkkenet», s. 48-49 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

¹⁰⁰«Mot til motsetninger», s. 36--> i Bonytt nr. 03-90. Tekst: Beate Slipher, Foto: Anne Manglerud, Tegning: Tove Kvalstad/Ola Ulseth.

være plass til all slags oppvask, og det bør velges glatte flater på innredningen. Skapene kan gjerne gå helt opp til taket, og være så fri for knotter, lister og utsmykninger som mulig. I artikkelen trekkes materialet Corian fram som framtidens materiale. Det tåler høy varme, kan formes og skjøtes uten synlige spor, og siden materialet er homogent og gjennomfarget kan riper og skader lett slipes eller pusses vekk.¹⁰¹ For å skape plass til alle på kjøkkenet, bør flere kjøkken inkludere justerbare høyder. Da kan det tilpasses alle, store, små og funksjonshemmede.¹⁰²

Av «I dag» -kjøkkenene er «*Det stålblanke proffkjøkkenet*» (figur 34) et eksempel på at funksjon og stil etterstrebtes i tillegg til mange valgmuligheter. Flatene på dette kjøkkenet har glatte flater med såkalt porefri finish, som er mye enklere å holde rent enn standardflatene. Kokeplassen har litt bredere platetopp enn gjennomsnittlig, og den har hele fire runde og en rektangulær plate. Damphetta er stålblank, i likhet med store deler av kjøkkenet forøvrig. Her er steke- og mikrobølgeovn bygd inn så den rene enhetlige stilen ikke brytes. For maksimal funksjonalitet er det skinner som kan trekkes fram i skapene. Ulike typer uttrekkbar innmat går igjen i flere nye 1990-tallskjøkken. Proffkjøkkenet skal også gjerne har teknisk superutrustning, skriver artikkelforfatterne, og hva dette innebærer står det mer om i avsnittet nedenfor.

Figur 35 En super komfyr fra Bosch, s. 52 i Bonytt nr. 03-90.

I artikkelen om «I morgen» -kjøkkenet kalt «*Kjøkkenet for travle gourmet*», står det litt om hva et «superkjøkken» av 1990 og tida framover gjerne må være. På dette kjøkkenet skal det gå kjapt i svingene. På gourmetkjøkkenet skal du kunne koke, steke og grille «a la carte». Før har folk måttet velge keramisk topp eller plater, og eventuelt

¹⁰¹«Gourmetkjøkkenet», s. 48-49 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

¹⁰²«Familiekjøkkenet», sitat fra s. 50 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

hvor mange. Nå kan de få både i pose og sekk, med små elementer i modulsystem. Det er bare å plukke etter ønske fra produsentenes «meny», skriver journalisten.¹⁰³ Bonytts Bjørn B. Brøndbo har sammenlignet 1990-årenes superkomfyrer.¹⁰⁴ For å oppnå betegnelsen moderne superkomfyr, må komfyren kombinere vanlig steking, varmluft og grill med mikrobølger og dampgenerator. Selve koketoppen bør ha lynraske halogenplater.

Det er ti år siden Phillips introduserte mikrobølgeovnen, som nå er nesten like vanlig som oppvaskmaskinen, skriver Brøndbo. Nå kommer de første store stekekomfyrer med integrerte mikrobølger, og prisene er synkende. Kombinasjonsmulighetene er mange, og resulterer ifølge forfatteren i bedre mat på kortere tid. I tillegg til mikrobølger, hvor 600 watt eller mer regnes som kraftige, finnes det ovner med dampgenerator.¹⁰⁵

I artikkelen om det tredje «I morgen» -kjøkkenet, «*Kjøkkenet for familieliv og fellesskap*», står det litt om hvordan ny teknologi og familieverdier kan gå hånd i hånd. Dette kjøkkenet handler om få mest mulig utbytte av de ofte for få fellestimene 1990-talls-familien har. Kanskje vil de voksne også få mer tid på kjøkkenet framover, siden 1980-tallet viste at det ikke nødvendigvis blir plass til full innsats for alle på arbeidsmarkedet. Det kan lede til en renessanse, der det er fram med gamle kunster, men med ny kunnskap og bedre utstyr. I en matglad familie må det gis rom for både nytt og gammelt. Mikro-ovn, konvensjonell superovn og gammeldags vedfyrt ovn passer perfekt side ved side, mener skribenten.¹⁰⁶ «Det beste fra fortiden har også fremtiden for seg».¹⁰⁷

Et annet kjøkken som hylles for å kombinere det nostalgiske med det hypermoderne, er «*Høyteknologisk kjøkken i nostalgisk drakt*» vist i figur 15 og 16. Artikkelen gir også et innblikk i prisklassene for teknologi kombinert med stil og status. Innredningen i dette kjøkkenet kostet knappe 100.000 skriver journalisten. Bak frontene i kjøkkenet skjuler det seg kjøle- og frysenskap, oppvaskmaskin, søppelsorteringssystem, samt det skribenten skriver er «alle tenkelige koke- og stekemuligheter».¹⁰⁸ Disse består i kjøkkenpeis med grill, mikrobølgeovn med integrert grill og varmluft, stekeovn med grill og varmluft, keramisk koketopp, samt dobbelt gassbluss. Disse maskinene gir

¹⁰³ «Gourmetkjøkkenet», s. 48-49 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

¹⁰⁴ «90-årenes superkomfyrer», s. 51-55 i Bonytt nr. 03-90. Tekst: Bjørn B. Brøndbo.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ «Familielkjøkkenet», s. 50-51 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

¹⁰⁷ «Familielkjøkkenet», sitat fra s. 50 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

¹⁰⁸ «Høyteknologisk kjøkken i nostalgisk drakt», s. 46-47 i Bonytt nr. 03-90. Tekst: Bjørn B. Brøndbo, Foto: Tommy Pettersen.

totalprisen 200.000 kroner for kjøkkenet. I følge Bonytts journalist gir alle disse stekemetodene dette kjøkkenet til gourmetkokkens drøm.

Det er ikke måte på hva de enkeltstående apparatene på 1990-talls-kjøkkenet skulle være i stand til. På mitt barndoms kjøkken stod den samme enkle komfyren fra tidlig 1990-tall til 2010. Det var aldri snakk om keramisk koketopp eller muligheter for dampsteking, på tross av at det var tilgjengelig. Det er et eksempel på at selv om Bonytt presenterer super ny teknologi i årgang 1990, betyr det ikke at folk nødvendigvis hadde disse teknologiene tilgjengelig i hjemmet.

Når jeg ser på teknologien som presenteres eller framstår på andre måter i Bonytt, er det enkelte verdier og faktorer som skiller seg ut som ganske viktige. Disse er helse, miljø ute og inne, økonomi, tilgjengelighet, funksjon, stil og identitet. Helse handler både om teknologi for å ivareta mest mulig av matens næringsverdi og sunne stoffer, og om å ha et innemiljø som ikke er skadelig. I presentasjonen av flere av de ulike ovenne, blir teknologi som får mer ut av maten poengtert. Miljø og økonomi går også hånd i hånd i mange tilfeller. Det som bruker mye strøm og derfor koster mer, er også lite bærekraftigvennlig. Kjølerommet får en renessanse i bladet, de økonomiske og miljøvennlige egenskapene trekkes fram i lys av konteksten i 1990.

Det er også lagt vekt på mulighetene teknologi og konstruksjoner gir for tilpasninger og fleksibilitet, samt brukervennlighet. Det å spare skritt og bevegelser er fortsatt er viktig, men nå gjelder det å lage plass for alle.¹⁰⁹ Alle, fra barn til gamle og funksjonshemmede skal ha kjøkkenmuligheter. Funksjonalitet er viktig også i kraft av seg selv, ikke bare med tanke på tilgjengelighet. Bedre, mer effektive apparater er ettertraktet i en travel og likestilt tid. Apparatet må gjerne representere en stil eller identitet, for eksempel ved å finnes i flere utforminger. Det er ikke bare de ovennevnte verdiene som teller, det er lov å tenke stil også.

¹⁰⁹ «Familiekjøkkenet», sitat fra s. 50 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

Fra ting til tanker - om verden og verdier

Kjøkkenet er mer enn farger, flater, apparater og kjøkkenpeiser, det er også et rom som brukes av mennesker. Disse menneskene, deres syn på verden og verdier, vil jeg si litt mer om i denne delen av kapitlet om Bonytt i 1990. Aktuelle tema er den økende forbrukerfriheten, individualisering, bruk og kast –kulturen, hva kjøkkenet betyr for sine brukere, og tanker om framtida.

Liberaliseringen i tida før årgang 1990 kom ut, uttrykte manges ønske om større frihet og mangfold på det personlige området. Flere valg, mer variasjon og respekt for at ulike mennesker velger å leve livet på ulike måter. Det ble også lettere for nordmenn å gå sine egne veier, siden landet fikk mange flere kulturimpulser og et bredere kulturtilbud.¹¹⁰ Selvtillit som verdi preger 1980-tallet, folk skulle bryte fri og realisere sine drømmer, ingenting skulle få hindre dem i å lykkes. I følge forfatteren av «*Norvegr*» var det å lykkes synonymt med å gjøre karriere og ha høy inntekt. Mer frihet var et beskrivende begrep for mange områder på 80-tallet.¹¹¹

Journalisten bak «*Gourmetkjøkkenet*» skriver at det kreves mer enn maskiner for å få til et effektivt matverksted.¹¹² Det er blitt status å ha det travelt, men det fører til en konflikt mellom de økende kravene til kvalitet og effektivitet. Hverdagsmaten skal være både rask og smakfull, og i helgene skal det diskkes opp ekstra. 1990-årenes kjøkken må altså henge med i svingene både med tempo og perfektjon.

På 1980-tallet ble forbruksmønstrene mer individorienterte. Ulike trender ble eksponert i stadig større grad i de ulike mediene, og idealet om frihet og selvrealisering bygget opp under forbruksendringene.¹¹³ I perioden 1980-1995 økte andelen forbruksvarer produsert av lavtlønnede arbeidere i andre land. Økte inntekter i Norge gjorde kostnadsnivået høyt, og mange norske bedrifter måtte kaste inn håndkleet til fordel for billigere utenlandske forbruksvarer. Internasjonale lavpriskjeder etablerte seg over hele landet, og folk var opptatt av å få ting til lavest mulig pris. Bruk og kast-kulturen bredte om seg. Med trender som endret seg stadig raskere, var lang holdbarhet og høy kvalitet ikke lenger en hovedprioritet.¹¹⁴

I artikkelen om det miljø- og helsebevisste «i morgen» - kjøkkenet omtales denne bruk -og kast-mentaliteten. Det står at tusenvis av kjøkken skiftes ut hvert år, ikke fordi de ikke fungerer, men fordi eierne ønsker utbedring og fornyelse. Bonytts skribent

¹¹⁰ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:228)

¹¹¹ Ibid. (2011:228)

¹¹² «Gourmetkjøkkenet», s. 48-49 i nr. 01-90. Tekst: Beate Slipher, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

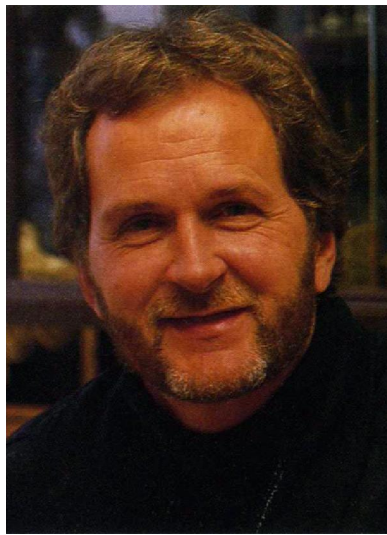
¹¹³ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:241)

¹¹⁴ Ibid. (2011:245)

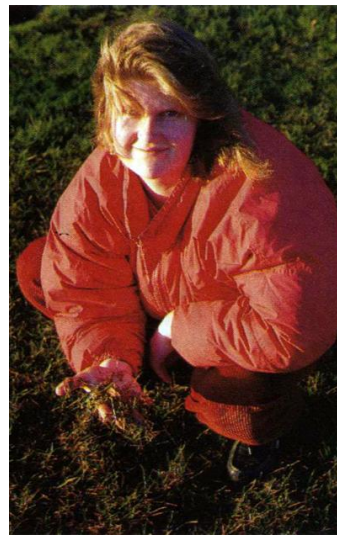
oppfordrer folk til å tenke seg om en ekstra gang før ting hives, det kan for eksempel godt være noen andre som kan få nytte av kjøkkenet. Er det bare utseendet det står på, kan man kontakte et firma med kjøkkenfornyelse som spesialitet. Kanskje er det nok å bytte ut noen fronter og benkeplater. Hvis kjøkkenet er upraktisk innredet anbefaler de å fjerne den gamle innmaten, og så sette inn en ny oversiktlig uttrekksinnredning.¹¹⁵

Figur 36 Bitten Hopstock, fra s. 9 i Bonytt nr. 04-90.

Figur 37 Thomas Thiis-Evensen skriver om arkitektur og -ismer utover 1990-tallet på s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90.

Figur 38 Frederica Miller, fra s. 7 i Bonytt nr. 02-90.

«Tør vi tro på samarbeid og fellesskap for å frigjøre tid og ressurser?»¹¹⁶ Bitten Hopstock stiller dette spørsmålet som gjesteskribent i Bonytt nummer 04, og hun spekulerer i om vår velstand skaper avstand. Vil mer sosiale boformer kunne frigjøre tid og ressurser – skape mer frihet rett og slett? Teksten er på mange måter en reaksjon på økende materialisme og individualisering på bekostning av fellesskapet. Den er også et eksempel på artikler som kan tyde på at redaksjonen er ideologiske og verdiorienterte, men at tematikken likevel er spisset inn mot bolig og boligrelaterte tema.¹¹⁷

Det er flere ting fra artiklene i Bonytt som gir inntrykk av en slik reaksjon på det masseproduserte, konforme og enhetlige. Annerledeshet framstår som en helt egen verdi. Huset til arkitekten Bjarne Husum er et eksempel på «annerledes» -husene, som gjerne ligger i «utkanten av etablert boligområde» eller tilsvarende.¹¹⁸ Det er status å

¹¹⁵«Miljøkjøkkenet», s. 46-47 i nr. 01-90. Tekst: Beate Slipper, foto: Anne Manglerud, tegning: Tove Kvalstad

¹¹⁶«Velstand skaper avstand», sitat av Bitten Hopstock s. 8, i Bonytt nr. 01-90.

¹¹⁷«Velstand skaper avstand», s. 8-9 i Bonytt nr. 04-90. Tekst: Bitten Hopstock.

¹¹⁸«Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse», sitat Bjarne Husum s. 82 i Bonytt nr. 03-90, Tekst og foto: Terje Forseth, Tegning: Ruth Løkke.

bryte med det enhetlige og konforme, hvis man samtidig ivaretar verdiene fellesskapet er enige om at er høyverdige. Det er fokus på verdier i utformingen og presentasjonen av huset.

«*Et lite hus – mellom knauser og kratt*» underbygger ideen om «utkant-men-ikke-helt-likevel» -tankesettet. Denne artikkelen handler om et hus bygd i utkant av et tradisjonelt utbygd eneboligområde, noe som gir følelsen av å befinne seg i uberørt natur. Dette omtales som veldig positivt, huset skiller seg ut, men passer også perfekt inn i miljøet rundt, og er i tett kontakt med naturen. Dette går heller ikke på akkord med boligareal og komfort, da huset har to fulle boligetasjer.¹¹⁹ Det prosaiske sitatet under hentyder hvordan «annerledes» og «utenfor» får positivt fortegn.

Drabantbyenes endeløse rekker av identiske blokker og høyhus, korridorenes hjerteskjærende monotoni og leilighetenes prikklike panoramapreg, provoserte den nye generasjonen i deres rastløse jakt etter noe annet enn snusfornuft.¹²⁰

Thomas Thiis-Evensen er gjesteskribenten i nummer 01-90, og han går langt i å knytte samtidens aktuelle problemstillinger og verdisyn til retningen det estetiske utvikler seg i. Atombomber og kapitalisme var noen elementer som førte til protester i form av politisk opprør eller i form av hippienes livsstil. Postmodernismen på 1970-1980-tallet ble anti-rasjonell, og formspråket ble de «knuste reglers» arkitektur, skriver han. Eksperimenter med effekter og former tok over for ensidigheten. Et vell av tilsynelatende ulike stiler dukket opp i modernismens vake, men forfatteren mener de likevel hadde ett fellestrekk. Dette skriver han er selve synet på rommet rundt seg, og hva de ville oppnå.¹²¹ I stedet for entydighet og enkelhet søkte folk etter konflikt og «både/og». Formspråket skulle snakke til mer enn bare hodet og fornuften, sansene skulle inkluderes. Det at hver enkelt kunne finne «sin» -isme, og at arkitektene kunne gjøre det de følte for på mange måter, gjorde også postmodernismen til et uttrykk for en individualisme som stod i klar kontrast til den konforme etterkrigstiden.¹²²

I takt med individualiseringen og pluralismen som kom med postmodernismen, fulgte amerikaniseringen av Europa. Teoretikeren Robert Venturi stod bak mye av det postmodernistiske tankegodset, og han ønsket et konfliktfylt formspråk som reflekterte det moderne samfunnet. Amerika var kontrastenes land, alt var mulig og alt var tillatt, og dette skulle speiles i arkitekturen. Thomas Thiis-Evensen stiller spørsmål om postmodernismen vil fortsette inn i 90-årene. Etter at Muren falt har Vesten blitt

¹¹⁹ «Et lite hus – mellom knauser og kratt», s. 84--> i Bonytt nr. 02-90. Tekst og foto: Terje Forseth.

¹²⁰ «Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», sitat Thomas Thiis-Evensen s. 6 i Bonytt nr. 01-90.

¹²¹ «Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

¹²² «Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

konfrontert med hele den Sentraleuropeiske kulturen. I resten av Europa har mye av det gamle i kultur og arkitektur overlevd, og Thiis-Evensen er ganske sikker på at dette møtet vil påvirke oss og kanskje også «frigjøre oss fra «the american dream»». Han ramser opp flere eksempler på at brå hendelser i historien har påvirket stilutviklingen i Europa, blant andre den franske revolusjonen som ga Europa tilbake en tung-nøktern klassisisme etter Rokokkoaristokratiske piruetter.¹²³

Det er gjennom en forening av erfaringer og tradisjoner fra vår egen kultur og den nye kunnskapen som tilhører økologien at vår framtidige byggeskikk skapes, argumenterer Frederica Miller, som er gjesteskribenten i nummer 02-90. Hun mener andre land har kommet lengre enn oss på dette området. Prinsippene er allmenngyldige, svarene forskjellige, avhengig av sted og kultur. Det Miller synes er spennende, er at «(...)vi får tilbake frodigheten, grunnlagt på mangfoldige og livsbejaende verdier – i motsetning til drepende ensretting».¹²⁴

Frederica Miller mener at taklingen av miljøproblemene bør og skal prege samfunnsplanlegging og byggeskikk i 1990-årene. Hun mener det er gjennom vår kultur, altså måten vi bor og bygger, arbeider og bruker vår fritid på, vi kan løse våre miljøproblemer. 1980-årene gjorde det klart for oss at vi har problemer med miljøet, og nå mener Miller det er på tide vi ser på hva hverdagslivet vårt gjør med miljøet.¹²⁵

Hjemmets utforming framstår her nærmest som et medium for politiske brytninger og verdensproblemene, men for folk flest handler det om hverdagen, om det nære og kjære.

Huset er rammen rundt samvær og utfoldelse. Åpenheten innvendig – både på hvert plan og vertikalt – er en kilde til større fellesskap. De mange kroker og rom gir samtidig mulighet til å trekke seg tilbake og stille med sitt.¹²⁶

Artikkelen sitatet over er hentet fra, «*Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse*», er et eksempel på verdier knyttet til hjem og kjøkken.¹²⁷ Bjarne Husum mener at kjøkkenet er husets viktigste rom og selve hjertet i dagliglivet. Familiens kjøkken er laget slik at den positive delen av arbeidet, som han mener er matlagingen,

¹²³ «Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

¹²⁴ «Landskap i sort hvitt eller blomstrende mangfold», s. 6-7 i Bonytt nr. 02-90. Tekst: GAIA-arkitekt Frederica Miller.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Fra arkitekt Bjarne Husums svar på spørsmålet om hva han har lagt vekt på i sitt eget hus. «Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse», s. 79 og utover i Bonytt nr. 03-90. Tekst og foto: Terje Forseth, Tegning: Ruth Løkke.

¹²⁷ «Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse», sitat Bjarne Husum s. 82 i Bonytt nr. 03-90, Tekst og foto: Terje Forseth, Tegning: Ruth Løkke.

er lagt ut og i kontakt med spiseplassen. Oppvask og andre støyende aktiviteter ligger i et adskilt grovkjøkken.¹²⁸

Figur 39 Reklame for Zalo fra Bonytt nr. 01-90.

Figur 40 Reklame for Moulinex kjøkkenapparater, fra Bonytt nr. 01-90.

Et annet tema som angår kjøkkenets plass i folks liv, er synet på familie og kjønnsroller. Zalo-reklamen (figur 39) viser en strålende glad blond pappa med oppvaskbørste og porselen i hånda, og to blonde barn - en gutt og en jente – som smilende beundrer mannens innsats. Bildet gir assosiasjoner til 1950-1960-tallets «American Dream» -reklamer, bare at det er en mann som står bak vasken og ikke en kjolekledt kvinne. Mannen har på tørre, rene og stilige klær, og han har hverken hansker eller såpevann på hendene. At mannen inviteres inn på kjøkkenet illustreres også av sitatet under.

Både små og store gutter liker leketøy med knapper og knotter og lys og lyd. Så enten det er far som skal ta del i husarbeidet, eller junior som skal stifte hjem, så sørg for at han har de hjelpemidlene som skal til – hjelpemidler som gjør jobben raskere, lettere og morsommere, og som kanskje også kan gjøre sitt til at resultatet blir mer vellykket! (...).¹²⁹

(...) Og vil du i tillegg pirre hans maskuline interesse for teknikk, så kan du jo fortelle at avansert teknologi er den viktigste årsaken til at franske Moulinex er blitt Europas største produsent av elektriske husholdningsapparater!¹³⁰

¹²⁸ «Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse», s. 79---> i Bonytt nr. 03-90, Tekst og foto: Terje Forseth, Tegning: Ruth Løkke.

¹²⁹ «Hva gir du til mannen som skal stille hjemme?», reklame for Moulinex sine produkter i Bonytt nr. 01-90.

¹³⁰ Ibid.

Mannen har også tidligere blitt oppfordret til å ta del i arbeidet på kjøkkenet, men i dette eksemplet må han lokkes inn på sine egne premisser og mennene må helst ha ekstra hjelpemidler tilgjengelig for å lykkes. I reklamen som gjengis i figur 40 viser det store midtstille bildet en tilsynelatende rådvill mann i dress, som holder en rå fisk opp foran en mikrobølgeovn. Det virker å være ganske tydelig at denne reklamen retter seg mot kvinner, og det kan virke som den spiller på stereotypen med en jappemann som ikke har vært så interessert i eller flink på kjøkkenet, men nå forventes å kunne ta i litt.¹³¹ Riktignok med det rette verktøyet tilgjengelig.

Frederica Miller skriver at vi på 1980-tallet oppdaget det forfatteren kaller «syke hus syndromet», og vi ble bevisste at våre hus kunne gjøre oss syke. Den dårlige innelufta skyldes for tette hus og giftige materialer. De tette husene dukket opp ganske nylig som et svar på 1970-årenes energikrise; energiøkonomi og å unngå varmetap ble viktig. Sunne hus kan være en løsning på inneklimateproblemet.¹³²

I «Husbankfinansiert, «sunt» og idyllisk» presenteres et såkalt «sunt» hus, det vil si at det er foretatt nøyaktig registrering av jordmagnetisme og vannårer på tomta før huset ble plassert.¹³³ Det er heller ikke brukt materialer som mineralull, plast, vanlig maling eller limbaserte bygningsplater innvendig. Dette er mye av det samme som ble gjort med huset i «Varme stuer-kjølige soverom» fra nummer 01-90, og viser at dette ikke bare gjelder eksperimentelle byggeprosjekter.¹³⁴

2 av 5 barn utvikler astma og allergi. Det kan skyldes huset de bor i.

Systemhus er et av de mest populære konseptene i norske bygge- og boligmarkedet. De tilbyr hus som er bygget med fokus på helse og miljø. I denne reklamen presenteres «Friske hus» som et sunt alternativ til tradisjonelle hus. Teksten beskriver hvordan husene er bygget med naturlige materialer, har god ventilasjon og er ferdig innredet. Det er også en oppfordring til å besøke Systemhus sin hjemmeside for å se flere bilder og informasjon.

SYSTEMHUS

Figur 41 Systemhus sitt nye konsept med "Friske hus", fra Bonytt nr. 01-90.

¹³¹ «Hva gir du til mannen som skal stelle hjemme?», reklame for Moulinex sine produkter i Bonytt nr. 01-90.

¹³² «Landskap i sort hvitt eller blomstrende mangfold», s. 6-7 i Bonytt nr. 02-90. Tekst: GAIA-arkitekt Frederica Miller.

¹³³ «Husbankfinansiert, «sunt» og idyllisk», s. 108 i Bonytt nr. 02-90. Tekst: Terje Forseth.

¹³⁴ «Husbankfinansiert, «sunt» og idyllisk», s. 108 i Bonytt nr. 02-90. Tekst: Terje Forseth.

I det første avsnittet i annonsen som gjengis i figur 41 kan vi lese at bare et fåtall av den norske befolkningen utviklet astma, allergi og/eller luftveisproblemer i 1950. I dag, altså i 1990, er tallet ifølge annonsen ca. 40 prosent. «Moderne byggematerialer kan avgi gasser og støv som gir oss dårlig inneluft»: Systemhus forklarer at der vi før brukte naturmaterialer, er stadig større deler av materialene erstattet av eller tilført kunststoffer. I 1950 var 25 prosent av byggematerialene kunststoff, om utviklingen fortsetter vil andelen være oppe i 75 prosent i år 2000. De nevner også flere undersøkelser gjort på området, og viser til saker i nyhetsbildet om folk som har blitt alvorlig syke på grunn av huset sitt. «Det kan bli flere slike tilfeller om vi ikke endrer denne utviklingen». Som en løsning har Systemhus lansert sitt Friske Hjem-konsept, der kjernepunktet er balansert ventilering og støvfjerning. De anbefaler den som går i byggetanker å bestille Systemhus-katalogen hvor Friske Hjem-prinsippet kan brukes på alle hustypene; «For du skal vel ikke bygge uten?».

Spådommer om framtida

Kan høye boligpriser og stigende aksjekurser ha bidratt til økt fokus på de «mindre» tingene, som innredning og oppgradering av kjøkken? Bruk- og kast-mentaliteten samt økt bevissthet rundt stil og design i forhold til identitet får spillerom i en litt mindre skala – kjøkken i stedet for hele huset.

«Kanskje vil 68-generasjonens barn gjenoppdage at et hjem trenger symboler for trygghet og solidaritet i en verden som flyter?» Dette skriver gjesteskribenten Thomas Thiis-Evensen, som mener vi vil kunne føle oss trukket mot det enkle og avklarte, og vil velge det ekte og ærlige foran det kopierte.¹³⁵ Forfatteren mener vi kan se på de ulike stilene som kontraster som avløser hverandre. Det enkle vil ofte avløse det kompliserte, som igjen erstattes av nye komplikasjoner og så videre. Et eksempel fra vår tid Thiis-Evensen bruker, er hvordan historismen ble avløst av den logiske funksjonalismen, som så ble avløst av den komplekse postmodernismen. Han skriver videre at mye derfor kan tyde på at 1990-årene vil by på atter en kontrast, pluralismen kan avløses av mer samlede former.

1980-årene var jappetid, med det Thomas Thiis-Evensen kaller «*free enterprise*» og individuell utfoldelse. Forfatteren skriver at det er utfordringer av moralsk karakter som venter i 1990-årene. Hensynet til fellesskapet vil komme til å veie mer enn enkeltindividets friheter. Han nevner som eksempler AIDS, utviklingen innen medisin og genetik, miljøkrisen og voldsproblemene.¹³⁶

¹³⁵«Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», sitat s. 7 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

¹³⁶«Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

Thiis-Evensen avslutter med å skrive at alt jo kan skje, samfunnets krav kan endre seg og Muren lukkes igjen. Det som likevel er sikkert er at ett tiår aldri blir en kopi av det foregående. Videre slår han fast at 1980-årene var estetikkens tiår, og at hva etikken vil bringe vet vi ikke sikkert før i 1999.¹³⁷

Hva skjer så med boligen, og mer spesifikt med kjøkkenet slik Bonytt ser det i årene som følger? Har etikken utkonkurrert estetikken? I 1990 opprettes Oljefondet, og i 1996 er første avsetning på 47 800 000 000 norske kroner. Med dette positive økonomiske bildet i minne er det på tide å hoppe videre til neste årgang – 2005.

¹³⁷«Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», s. 6-7 i Bonytt nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

Kapittel 4: 2005 - Fin finér og flotte fliser

Figur 42 Et 2005-kjøkken med fotomodell.

138

«Det hyperkomplekse samfunn»

Nordmenn fikk et større og mer personorientert forbruk i løpet av 1980-tallet, og i tiden etter 2000 blir de stadig rikere og mer kjøpekraftige.¹³⁹ En stor del av disse pengene brukes på hus og hjem: «Uansett er det åpenbart at de gode tider fortsetter i Norge og at dere bruker penger på oppussing som aldri før. Det gjelder ikke minst kjøkken og bad (...).»¹⁴⁰

Kapitlet om tiden etter 2000 i «*Norvegr*» har forfatteren valgt å kalle «*Det hyperkomplekse samfunn*». Det beskriver et samfunn som blir mer komplekst både lokalt og globalt.¹⁴¹ Grensene mellom det private og det offentlige har endret seg siden 1990. Offentlige virksomheter og arbeidsoppgaver privatiseres, mens folks privatliv offentliggjøres. Mediene er blitt mer opptatt av privatliv og enkeltpersoner. Politikken selges litt på samme måte som andre varer, med en profilert frontfigur som mediene går tett innpå.¹⁴² Stadig flere medier velger å gå for tabloidformatet. Journalistikken fokuserer på enkeltpersoner, private forhold, selvhjelpsstoff og andre korte artikler. Ohman Nielsen skriver at det er mindre rom for prinsipielle diskusjoner rundt ulike

¹³⁸ «Glasshytte i henge» Foto Per Erik Jæger, s. 36 i Bonytt nr. 08-05.

¹³⁹ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:256, 265)

¹⁴⁰ «Nytt, eller bare ryddig?», leder s. 7 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Sjefsredaktør Elisabeth Holte.

¹⁴¹ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:256, 265)

¹⁴² Ibid. (2011:281)

samfunnsspørsmål.¹⁴³ I dette kapitlet om årgang 2005 av Bonytt, vil jeg se særlig på vår økende velstand og forbrukerfrihet, samt implikasjoner av dette. Det er tema som trer fram gjennom empirien.

Figur 43 Forsiden på Bonytt nr. 06-05.

Årgang 2005 er en lekker årgang. Papir og trykk har moderne magasinstandard, med blanke sider og enda blankere omslag. Årgangen har mange bilder, gjerne slått opp stort, og ofte som hovedfokus i en artikkel eller reportasje. Alle bladene følger noenlunde samme mal, med et stort bilde som dekker hele forsiden og info om innhold krydret rundt omkring oppå bildet. Forsidene i den lyse årstiden bærer gjerne preg av blomster, enten i fargebruk eller bildevalg. Mørketidens forsider er også lyse, men gjerne kaldere i tonen.

Årgang 2005 har dedikert en utgave til temaet kjøkken, hele «47 fristende sider», ifølge forsiden til nummer 04-05. Bladet inneholder blant annet en kjøkkenorientert leder, ekstra mange bildereportasjer kun om kjøkkenet, informasjonssider om diverse kjøkkenartikler, tips om effektivisering av kjøkkenet og mengder av kjøkkenrelaterte reklamer. Både lederen og de øvrige artiklene fra kjøkkenutgaven vil bli brukt en del i dette kapitlet om Bonytts kjøkken i 2005.

¹⁴³ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:281)

Færre fyrrige farger

I 2005 vil et fargerikt kjøkken si et kjøkken med over gjennomsnittet mye rødt. Det fikk jeg inntrykk av ved første gløtt, i hvert fall. Ved litt nærmere undersøkelser, kan påstanden modereres noe. Det er ikke brukt farger på samme måte som i 1975, men fargevariasjonene er minst like mange. «Lyst tre» kan for eksempel bety så mangt, det samme kan «mørke gulvfliser» og «hvite vegger». Det brukes mange navn på disse fargene i 2005, og de små nyanseforskjellene har mye å si. Like mye som de litt tydeligere fargeforskjellene, særlig i årgang 1975.

I lederen i utgave nummer 04, skriver sjefsredaktør Elisabeth Holte blant annet om fargebruk. Hun spør leserne om de husker den gang, for slett ikke så lenge siden, hvor trendy kjøkken måtte være hvite eller lys grå. Bruk av farger ble assosiert med 1950- og 1960-tallet, og ikke nødvendigvis på en positiv måte.¹⁴⁴

Nå er sterke farger inne igjen som aldri før – men på en helt annen, mer renlinjet og minimalistisk måte enn forrige gang. Det er også helt andre farger det er snakk om – skarpere og friskere enn 50- og 60-tallets favoritter. (...) ¹⁴⁵

Hun skriver videre at det er ingen vei tilbake til den «knotete, gamle stilen». Grått og hvitt er fortsatt populært på grunn av det renlinjete og minimalistiske idealet, og finnes ifølge Holte i de lekreste varianter. Det underbygger mitt inntrykk av en nyansert fargerikdom på kjøkkenet i årgang 2005.

Figur 44 Røde fronter fra s. 64 i Bonytt nr. 04-05.

Figur 45 Det røde kjøkkenet med litt av spisebordet, s. 62 i Bonytt nr. 04-05.

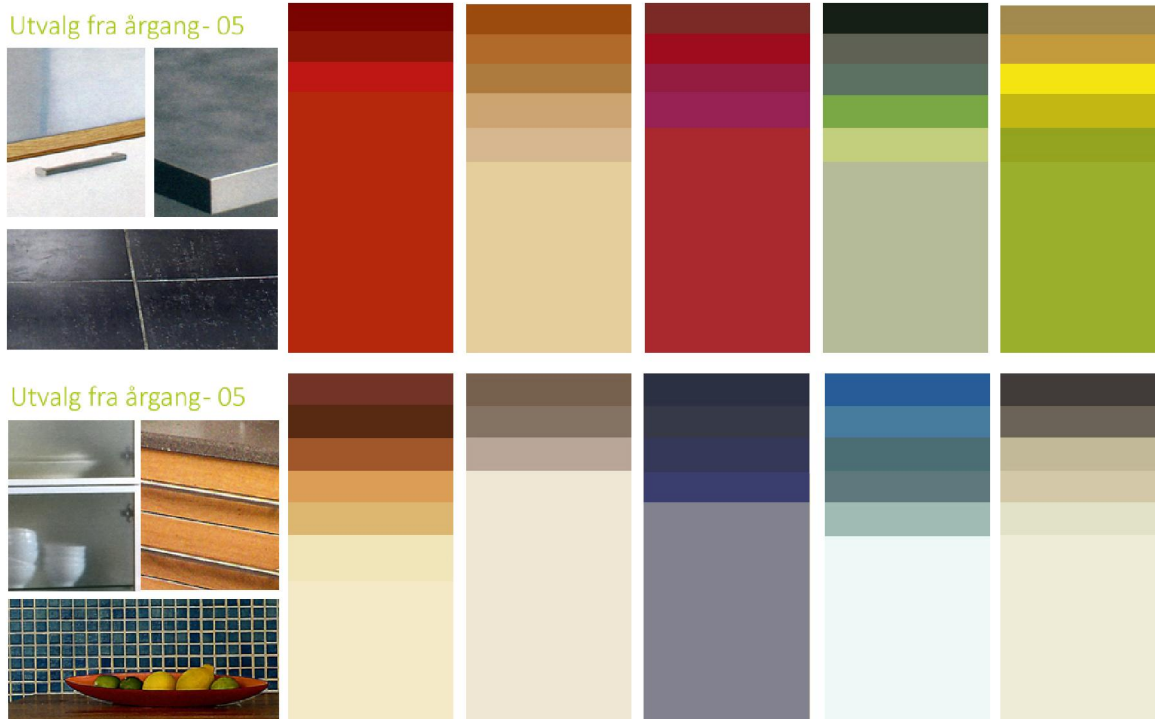
¹⁴⁴«Nytt, eller bare ryddig?», leder s. 7 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Sjefsredaktør Elisabeth Holte.

¹⁴⁵«Nytt, eller bare ryddig?», sitat fra lederen på s. 7 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Sjefsredaktør Elisabeth Holte.

I kjøkkenutgaven av Bonytt har redaksjonen valgt å dele inn reportasjene etter fargetema. Bare eksempler selvfølgelig, Holte understreker at kjøkkenene kan bestilles i et utall ulike farger. Fargene som er valgt ut er derimot knallrødt, svart, mørkt tre, eik og hvitt. Det røde kjøkkenet på bildene (figur 44 og 45) er fra «Mer enn en anelse rødt», og er Bonytt nummer 04 sin utvalgte representant for knallrødt. Det er også det samme kjøkkenet jeg beskrev innledningsvis i kapittel 1.

Foruten de røde frontene er dette et ganske typisk Bonytt 2005-kjøkken. Gulv, vegger og tak er i lyse toner, metallelementene er i ulike glansgrader. Benkeplaten er av upolert granitt. Det er et åpent kjøkken med spiseplass.¹⁴⁶ Familien brukte litt tid på å gå bort fra de trygge lyse fargene, og velge rødt. I følge skribenten Kriss Daatland angrer de ikke. Avgjørende for familiens valg av akkurat disse røde frontene, var at de ikke er laminerte, men lakkerte. Dermed kan de sende frontene til en billakkerer om de skulle bli lei av fargen. De var redd for at det skulle bli litt harry med de blanke flatene, men sier selv de synes resultatet er blitt flott og riktig.

Illustrasjonen med farge- og materialeksempler i figur 46, baserer seg på hele årgang 2005. Nyansene er mange og linjene rene. Det brukes en del harde materialer, og fargeinntrykket er kjøligere på mange av kjøkkenene i 2005, sammenlignet med kjøkkenene i 1975 og 1990.

Figur 46 Eksempler på fargevalg og materialbruk på kjøkkenet i Bonytt i 2005.

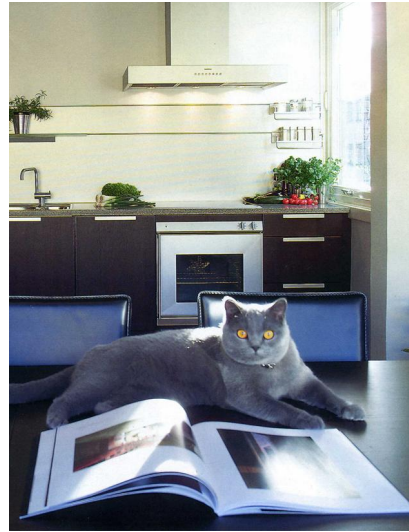
¹⁴⁶«Mer enn en anelse rødt», s. 62-65 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Kriss Daatland. Foto: Espen Grønli.

Figur 47 Hvitt kjøkken med detaljer i lønnetre, s. 89 i Bonytt nr. 04-05.

Figur 48 Svart kjøkken med skifergulv, s. 72 i Bonytt nr. 04-05.

Figur 49 Bak den mørke katten skimtes et kjøkken i mørke trematerialer, s. 76-77 i Bonytt nr. 04-05.

Kjøkkenene presentert i figurene 47, 48 og 49, er tre av eksemplene brukt i Bonytts kjøkkenspesial. Her presenteres først et hvitt kjøkken med detaljer i lønnetre.¹⁴⁷ I «Raffinert silkesvart» presenteres et helt svart kjøkken.¹⁴⁸ Bildet med katten i forgrunn hører til artikkelen «Mørkt møbel».¹⁴⁹ Midt i havet av lyse kjøkken, blir det nå trendy med mørke trematerialer, skriver forfatteren Eigil Forbord. Dette mørke kjøkkenet eies forøvrig av Elin Mørch og mann. Mørch er produktdesigner og til daglig leder for Innovasjon Norges prosjekt «Design i Innlandet». Hun sier om farge- og materialvalget at «fargen er ikke for mørk i en lys leilighet som vår. En annen bra side ved dette materialvalget var at vi kunne få oss et spennende, tidsmessig kjøkken uten å bruke tropiske treslag».¹⁵⁰

Vegger og tak er som oftest malt i lyse toner. Noen steder er en av veggene på kjøkkenet flislagt eller malt i - for eksempel - en mørkegrå, grønn eller rød farge. Gulvet er gjerne i lyst tre, parkett eller lignende, men kan også gjerne være mørkt. Da er det oftest lagt fliser eller plater, gjerne i skifer. Mørke, solide materialer er også mye brukt i benkeplatene på kjøkkenet i Bonytt 2005. Ved å lese bilde- og brødtekst ser jeg at det gjerne dreier seg om bearbeidet tre, stål, stein eller Corian. Sistnevnte kunststoff ble også nevnt en del i 1990, og jeg trekker det fram spesielt fordi få andre kunststoffer nevnes med navn i noen av årgangene.

¹⁴⁷«Hvite varianter», s. 89 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Eigil Forbord. Foto: Jan Larsen.

¹⁴⁸«Raffinert silkesvart», s. 70-73 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Kriss Daatland. Foto: Sveinung Bråthen.

¹⁴⁹«Mørkt møbel», s. 76-80 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Eigil Forbord. Foto: Jan Larsen.

¹⁵⁰«Mørkt møbel», sitat Elin Mørch s.76 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Eigil Forbord. Foto: Jan Larsen.

Figur 50 Fra "Mellom himmel og hav".

Figur 51 Kjøkkenet i eik, fra reklame på s. 96-97 i Bonytt nr. 04-05.

Kjøkkenet over til høyre er fra artikkelen «*Mellom himmel og hav*», og er et klassisk eksempel på materialbruk i årgang 2005.¹⁵¹ Lyse, glatte bearbejdede fronter, rammeverk og stoler i tre, som skinner ekstra godt i lyset fra de store vinduene. Detaljene er i børstet stål, fargenyanser som harmonerer med det lyse, glatte inntrykket. Det er enten snakk om aluminium eller stål - da dreier det seg ofte om børstet stål. Uavhengig av stil forøvrig, er det ofte ett eller annet element i børstet stål tilstede. Disse elementene bidrar også til et mer solid inntrykk av kjøkkenet.

Det er mange ulike måter å bruke tre på i denne årgangen. Solid heltre dukker gjerne opp, men da er det ofte framhevet og poengtert som noe ekstra lekkert. Elementer i heltre eller planker er gjerne bearbejdet på noe vis, ved bruk av maling, beis eller olje i ulike farger og glansgrader. Størsteparten av treverket er formpresset til harde og elegante kjøkkenstoler, eller brukt i innredning av finér eller trespon. På mange kjøkken er det satt inn ett eller flere glass i stedet for vanlige fronter i noen av overskapene. Dette glasset er ofte frostet, slik at det ryddige, stramme og rene inntrykket ivaretas.

Det står ikke mange gjenstander rundt omkring på kjøkkenene som presenteres i årgang 2005. Det henger knapt en eneste hvitløk eller kobber-/messingobjekt på veggene. Det som gjerne står i hyllene eller på benkeplatene, er ulike typer kaffekanner og-/eller drikkemaskiner, andre kjøkkenmaskiner, ett par grønne friske urter, gjennomsiktige eller blå glassobjekter, hvite blomster og objekter i svart eller børstet stål. I tillegg er det gjerne ei solid skjærefjøl i tre, med ei magnetisk list til kniver i nærheten.

¹⁵¹«Mellom himmel og hav», s. 14-18 i Bonytt nr. 03-05. Tekst Eigil Forbord, Foto: Sølvi Dos Santos.

Figur 52 Kjøkkenet med barstoler og egen skjerm til TV eller data.

Figur 53 Tegning av eikekjøkkenet, s. 93 i Bonytt nr. 04-05. Tegnet av interiørarkitekt MNIL Bernt A. Pedersen.

Eikekjøkkenet i figur 52 er nyoppusset, og har tidsriktige barstoler rundt ei kjøkkenøy. På kjøkkenøya står også en skjerm, til TV eller databruk. Ved siden av er en tegning av kjøkkenet slik det var planlagt. På skissen er det lagt vekt på kjøkkenvifta i spesiallaget rustfritt stål, downlights og spise plass.¹⁵²

Tingene utplassert på det røde kjøkkenet vist i figur 44 og 45, er også ganske betegnende for årgangens kjøkken. En stålblank kjele på speilblank innebygd komfyr, kjøkkenmaskin, matchende sett flasker med olje og diverse friske grønne urter i nøytrale potter. På benk og spisebord er det fargede glassgjenstander som er med på å binde sammen stilen i rommet.¹⁵³ Diverse flasker eller krukker til oljer, eddik, balsamico og lignende dukker ofte opp på årgangens kjøkken. Vinflasker er også populært, gjerne i et større antall og i et imponerende og praktisk vinstativ. I den forbindelse dukker det gjerne opp vinglass i hyllene og på spisebordet.

Belysningen er definitivt et element i den visuelle opplevelsen av rommet, like mye som den praktiske nytten av den. Spotter og downlights brukes svært mye. Downlightsene dukker opp inne i skapene, gjerne de med frostede glassdører, og på rekke og rad under overskapene og i taket. Spottene brukes også gjerne i flokk, ofte hengende i en metallstruktur enten fra tak, vegg eller montert på andre elementer i kjøkkenet. I tillegg til denne massive bruken av belysning, er det ofte mange og store vinduer. Lys er alfa og omega for et moderne kjøkken.

¹⁵²«Ofret gangen for større kjøkken», s. 92-97 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Siv Karin Bakke. Foto: Espen Grønli.

¹⁵³«Mer enn en anelse rødt», s. 62-65 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Kriss Daatland. Foto: Espen Grønli.

Kjøkkenet i 2005 er altså relativt ryddig, men det er ikke fordi det ikke finnes saker å ha framme. Utvalget kjøkkenduppeditter er stort. I småplukk-artikkelen «Bare MÅ ha det ... For moro skyld» presenteres noen eksempler.¹⁵⁴

Figur 54 Et lite utvalg redskaper beregnet på egg.

Figur 55 To ulike typer porsjonerere for spaghetti, et kjøkkenmust.

For 79,- får du enkel tilgang til speilegg med blomsterform, og for 159,- får du gul eggeklokke med ulike kvitrelyder for bløt-, mellom- og hardkokte egg. Så godt som alle spiselige gjenstander har redskaper spesielt tilpasset seg. Bare på disse fire sidene finnes avokadoskjærer, kake- og eggedeler, eggekakker, limegrønn lime- og sitronbåtspresse, grapefruktdeler, epleskreller og – deler med sveiv, og for henholdsvis 96,- og 61,- får du essensielle oliven- og kirsebærutstikkere med spiralfjær.

Det presenteres også egne apparater for brenning av Crème brûlée, lagning av sukkerspinn, popping av popkorn, samt en justerbar deigdeler for perfekt oppdelt bolledeig. Er du i gang med middagen, kan du ta i bruk ei skypumpe som suger opp sky til sausen eller steken. Etter å ha kost deg på kjøkkenet med dette noen timer, går det som en lek å rydde unna restene. En poseforsegler koster ikke mer enn 99,-, og med en egen stålsåpe fjerner du all løk- og hvitløkslukkt. Andre høydepunkter fra utvalget inkluderer en grønnsaksstrimler, hvor du lett kan sveive deg en snasen agurkspiral. For vinelskeren er det en vinkartongskjuler i eik, dekantererpumpe og dekantertrakt med stålsil.

¹⁵⁴ «Bare må ha det ... for moro skyld», s. 10-13 i Bonytt nr. 04-05. Utvalg: Juni Hjartholm. Foto: Margaret de Lange.

Figur 56 Kaktusformet grønnsaksdeler fra Alessi, i Bonytt nr. 04-05.

Figur 57 Tre røde brødristerne til tre ulike priser, s. 68 i Bonytt nr. 04-05.

I tråd med den fargerøde trenden har Bonytts kjøkkenspesial en egen to-siders sak om røde ting og ting som passer til rødt, i tre ulike prisklasser. «Kraftuttrykk» er en artikkel i en serie artikler kalt «Tre klasser, tre priser». Den viser etter sigende hvordan leseren kan fornye hjemmet innenfor tre ulike budsjetter. Som Bonytts skribent skriver er stilen den samme og produktene nesten like å se på, men prisen varierer fra økonomi via business til første klasse.¹⁵⁵

Figur 58 Tre gjenstander til "Business" -pris, fra s. 68-69 i Bonytt nr. 04-05.

«Rekvisitter i sterke farger, blankt stål og med store detaljer gir kjøkkenet et solid preg».¹⁵⁶ Bruken av ordet rekvisitter i sitatet over kan være tilfeldig, men det kan også være et symptom på kjøkkentingenes tosidighet. Rød espressomaskin kan være «enkel» til 3498,- «lekker» til 5990,- eller «kraftig» til 8499,-. Den visuelle effekten er

¹⁵⁵«Kraftuttrykk», s. 68-69 i Bonytt nr. 04-05. Utvalg: Juni Hjartholm. Foto: Margaret de Lange.

¹⁵⁶ Sitat Juni Hjartholm s. 69 i «Kraftuttrykk» i Bonytt nr.04-05.

tilsynelatende ganske lik, så det kan være flere grunner til at en kjøper velger det ene foran det andre, og oppfatter objektet på den ene eller andre måten.

Detaljene er generelt viet en del spalteplass. I det svarte kjøkkenet i «*Raffinert silkesvart*» vist i figur 48, er det lagt særlig vekt på detaljene.¹⁵⁷ Eierne prioriterte dyre detaljer og valgte heller en rimelig kjøkkeninnredning. Etter oppussingen av kjøkkenet sørget eierne for hele 16 kontakter. Det gir gode muligheter for bruk av kjøkkenmaskiner. Kjøkkenet har skifer på gulvet, og det ligger varmekabler under. Det er spandert ekstra på flere detaljer, som akvafargete setetrekk i hestehår. Det er veldig greit å velge billige løsninger på noe, men helst ikke på alt.

Observasjoner gjort i rapporten «*Tanker fra nye kjøkken*» som jeg introduserte i innledningskapitlet, viser til at folk i det virkelige liv har ganske fulle kjøkkenskap også i sine nyoppussede kjøkken. De tar vare på gamle redskaper, og fortsetter med gamle vaner når nye ting kommer i hus. Forfatterne skriver at folk som kjøper nytt tenker at det skal vare, og plukker fra øverste og dyreste hylle. Få av de moderne funksjonene blir derimot tatt i bruk.¹⁵⁸

I en stor del av artiklene i Bonytt om kjøkken som nettopp er pusset opp, var det første steget å åpne opp mellom kjøkken og spise plass eller stue. I slike åpne løsninger er det gjerne brukt andre elementer enn vegger til å dele inn rommene. Kjøkkenøy, hel eller halv, er vanlig i årgang 2005. På kjøkkenøya kan for eksempel komfyrtoppen være plassert, slik at hetta i børstet stål får god og passende plass midt i taket på kjøkkenet. Muligheten til å skjule grovarbeid og å få alenetid er også viktig for de som pusser opp, men det kommer i andre rekke.

Selv om familien med det knallrøde kjøkkenet (figur 1, 44 og 45) valgte en godt synlig farge, er det ikke alt som synes like godt på kjøkkenet.¹⁵⁹ Et hvitt skap med frostede sjalusidører går nærmest i ett med veggen, og skjuler kaffetrakter, juicepresse og stikkontakt. En komfyr i børstet stål er bygget inn i arbeidshøyde i det samme skapsystemet. De røde frontene skjuler alle andre eventuelle større maskiner. Også lysene er diskret plassert, blant annet i det som ser ut som ei hvit hylle like ved avtrekkshetta.

I tråd med den ryddige stilen, er hvitevarene ofte bygget inn i kjøkkeninnredningen slik som i det røde kjøkkenet. Mange komfyrer som er separert fra sin topp, er bygget inn i arbeidshøyde i skapinnredningen. En mikrobølgeovn er ofte bygget inn ved siden av.

¹⁵⁷«*Raffinert silkesvart*», s. 70-73 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Kriss Daatland. Foto: Sveinung Bråthen.

¹⁵⁸«*Tanker fra nye kjøkken*»: (2004:12, 138-139)

¹⁵⁹«*Mer enn en anelse rødt*», s. 62-65 i nr. 04-05. Tekst: Kriss Daatland. Foto: Espen Grønli.

Oppvaskmaskin og kjøleskap har gjerne samme fronter som resten av kjøkkenet, og det er ikke alltid like lett å vite om de er der eller ikke.

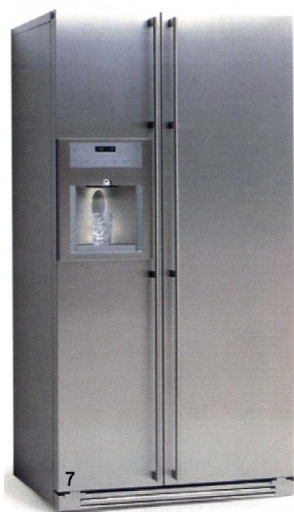
Det estetiske idealet i Bonytt 2005 preges av rene linjer og minimalisme. Fargevalgene reflekterer dette, og nyansene er mange innenfor relativt små fargeskalaer. Som nevnt innledningsvis er ikke «lyst tre» bare lyst tre. Treet kan ha blitt bearbeidet og behandlet på svært mange forskjellige måter, og det finnes egne fargekart kun for helt lyse farger. Noen sterke farger dukker opp, helst som et kontrasterende element som ikke forstyrrer det rene og ryddige inntrykket. En mørk vegg kan gå fra å være en mørk uanselig kontrast til det lyse, til å være et eksklusivt blikkfang avhengig av hvilke teknikker, materialer og nyanser som er tatt i bruk. Dette spiller på betydningen av detaljer og en diskre kommunikasjon av status via estetiske valg.

I «*Mer enn en anelse rødt*» og i lederen i nummer 04 nevnes spraylakkering som en lur måte å fornye kjøkkenet sitt på. I artikkelen tyder dette på en langsiktighet i planleggingsprosessen, de har oppgradert kjøkkenet med tanke på at det skal kunne vare lenge – men samtidig kunne fornyes enkelt. Det reflekterer også tidens raskt skiftende trender og behovet for å kunne bytte enkelt og raskt.

Avansert og diskre – kjøkkenteknologi i 2005

Kjølerom blir også stadig mer ettertraktet – ikke minst matglade storfamilier har større behov enn selv et rommelig, vanlig kjøleskap kan klare å aksle.¹⁶⁰

Familiene i 2005 har nok ganske store matbehov, for kjøleskapene som presenteres er ikke småtterier. Som årets kjøkkenspesial har nummer 04 egne artikler om både kjøleskap og kjølerom. I sistnevnte artikkel legges det også opp til å bygge selv.¹⁶¹

Figur 59 Kjøl-
/fryskombinasjon med egen
dispenser. Har syv
klimasoner, og skuffer med
regulerbar fuktighet.

Figur 60 Utsnitt fra artikkelen "Kjølige elementer". Stål kommer i flere nyanser.

I «Kjølige elementer» får du riktignok ikke oppskriften på å lage ditt eget kjøleskap, men mye børstet stål å drømme om. I følge skribenten Siv Kerstin Bakke kan du nå glemme de hvite, tradisjonelle kjøleskapene. Kjøleskapene som gjelder nå, har elektronisk display og fjernsyn. Hun understreker at det også finnes nostalgiske kjøleskap i nyere innpakning, og de fleste produsentene tilbyr de nyere modellene i mange forskjellige farger.¹⁶²

Flere av de nye modellene har egne nullsoner og vifte som sørger for jevne temperaturer. Det tar hensyn til ulike varers forskjellige kjølebehov. De ulike

¹⁶⁰«Nytt, eller bare ryddig?», s. 7 i Bonytt nr. 04-05. Skribent: Sjefsredaktør Elisabeth Holte.

¹⁶¹«Kjølige elementer» s. 116-117 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Siv Kerstin Bakke, foto: Sveinung Bråthen/Produsentene.

¹⁶²«Kjølige elementer» s. 116-117 i Bonytt nr. 04-05. Tekst: Siv Kerstin Bakke, foto: Sveinung Bråthen/Produsentene.

innstillingene gjøres lett med et elektronisk display. Bakke skriver at om du ønsker å bruke den øverste hylla som fryser en stund, er det bare å stille inn på kuldegrader. Det elektroniske displayet har flere fordeler. Det kan fortelle om det har vært strømbrudd og hvor høy temperaturen rakk å bli, og brukeren kan stille inn fuktighetsnivået i kjøleskapet selv. Noen av displayene forteller deg hvilke temperaturer som passer best for ulike matvarer, og hvor lang lagringstid de har. Veldig fleksibelt, og passe avansert. Atter andre kjøleskap har fjernsynsskjerm foran, som kan kobles til DVD, video eller datamaskin. Et annet element ved de nyeste modellene, er antibakteriell, sølvbehandlet overflate som hindrer bakterievekst.

Induksjonsovn er vanlig på kjøkkenet i Bonytt i 2005. Likevel dukker det også opp gasskomfyrer her og der, moderne versjoner i stilig design. Det gjelder spesielt hyttekjøkken, selv om hyttekjøkkenene forøvrig ligner mye på hjemmekjøkkenene. Mikrobølgeovn også ofte montert i tillegg, men jeg har ikke inntrykk av det brukes mye «kombi-komfyrer», med vanlig ovn og mikrobølger i ett. Mikrobølgeovnene er en separat greie, men har såpass mange funksjoner at den fungerer som en ovn nummer to.

Til tross for den ryddige stilen, hender det at det står ei kjøkkenmaskin på benken. Hvis det ikke er utplassert ei spesialkaffekanne i tillegg (for eksempel presskanne, mocca – og espressokanne ...), kan denne maskina gjerne være ei avansert kaffemaskin. Multimaskiner er alternativ to, og med disse dukker det sterkere farger opp. Det vil si, i tillegg til børstet stål, har de gjerne ett rødt element.

Teknologien i årgang 2005 har naturlig nok tatt noen steg videre fra årgang 1990, men endringene har ikke snudd opp ned på kjøkkenet som vi kjenner det. «Kombi-komfyrene» har gått fra å være ovner med mikrobølger til å være separate mikrobølgeovner med tilsvarende egenskaper som en ovn. Kjøkkenmaskinene er oppdatert til å passe kjøkkenbehovene i 2005, og en rekke nye apparater med relativt spesifikke bruksområder dukker opp på markedet. Mulighetene for en interessant kopp kaffe – eller annen drikk – har blitt betraktelig flere. Estetikken er like viktige som funksjon og teknologisk nivå på apparatene. Folk velger gjerne ting med mange og avanserte funksjoner, men disse brukes ikke særlig mye og er i praksis estetiske elementer. Jeg vil se mer på temaet bruk og ikke-bruk i neste del.

Frie forbrukere med kjøpekraft – bruk og ikke-bruk

Ohman Nielsen skriver i «*Norvegr*» at estetikken blir en stadig viktigere faktor i det personlige forbruket rundt årtusenskiftet. Trendene skifter raskt, og hva som regnes for ettertraktet estetikk å være endrer seg med dem.¹⁶³ Gjennomgangen av farger og materialer på kjøkkenet i Bonytt 2005 viser at variasjonene er mange, selv om kjøkkenene på mange måter er veldig like. Trender flyter gjerne over i hverandre eller lever side om side, så når trendene skifter raskere blir det etterhvert flere av dem i omløp.

«Et nytt kjøkken illustrerer spenningen mellom fornyelse og fornøyelse, som bygger på et moralsk samspill mellom funksjon og estetikk». Forskerne bak «*Tanker fra nye kjøkken*» bemerker hvordan menneskene bruker funksjon som begrunnelse for sine kjøkkenvalg, men at forskerne selv ser at estetikken betyr ganske mye. De bruker begrepet «funksjetikk» som viser til tvetydigheten når det gjelder forbruk av nye og dyre produkter som et nytt kjøkken. Folk tenker langsiktig og grundig rundt den store investeringen et nytt kjøkken utgjør. Likevel, mener forfatterne, er den verdiløs i et økonomisk perspektiv. Estetikken underkommuniseres, og funksjonene underbrukes. Tanken bak investeringen i apparater fra øverste hylle, er at det beste og det dyreste varer lengst, men også at det ser tidsmessig riktig ut.

Brukeren vet på forhånd at kjøkkenet ikke er noe man tjener penger på. «Et nytt kjøkken illustrerer spenningen mellom fornyelse og fornøyelse og bygger på et moralsk samspill mellom funksjon og estetikk» skriver forfatterne, og mener det sannsynligvis er grunnen til at de nye kjøkkenene oppfattes som statussymbol i massemediene.¹⁶⁴ Journalister og faglitteratur støtter dette, men forskerne finner lite som underbygger tolkningen i sitt materiale. De antar at tegnet på det distinktive forbruket er redusert av en multideterminisme. «Mange kilder/grunner påvirker sluttvalget samtidig som man får inntrykk av å velge fritt».¹⁶⁵

D. Southerton har skrevet kapitlet «*Ordinary Consumption*» som det refereres til i «*Tanker fra nye kjøkken*»¹⁶⁶. Southerton la merke til at postmoderne studier av symbolsk forbruk dreide seg om ekstraordinære objekter eller spesielle grupper. Han ønsket å slå et slag for helt vanlig forbruk. Forfatteren bygger sin studie på tre engelske grupper fra ulike miljø, hvor han legger merke til ulike måter å betrakte forbruk på. Lav kulturell kapital betyr ofte at fokuset ligger mer på funksjon, i motsetning til på symbolikk. Gruppen med lavere kulturell kapital vurderte også (i måten de snakket og

¹⁶³ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:266), «Etter 1914», bind 4 i historieverket «*Norvegr*», fagredaktør: Orning, Hans Jacob, H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

¹⁶⁴ «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:13)

¹⁶⁵ «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:140)

¹⁶⁶ A. Warde and J. Gronow (2001): “Chapter 10: Ordinary or distinctive consumption, or a kitchen is a kitchen is a kitchen” referert til i “*Tanker fra nye kjøkken*” (2004:47)

uttrykte seg på) holdbarhet og soliditet som viktigere for sine anskaffelser enn den andre gruppen som tenker mer på distinksjon og sjeldenhet.¹⁶⁷

Energi, økonomi og miljø er mindre i fokus i 2005 enn i årgang 1975 og 1990. Miljø nevnes i små bokser her og der, som i en artikkel der eksklusive tresorter blir nevnt. Der advares det mot å kjøpe regnskogstre, og alternativer og tips for å unngå dette blir nevnt. Bortsett fra dette virker det som å være en selvfølgelighet at miljøet er prioritert. Det nevnes gjerne i teksten om diverse løsninger er ekstra miljøvennlige, men flere detaljer står det sjelden. Bonytt kjemper i denne omgang ingen krig for å endre verden, men de vil gjerne vedlikeholde den bevisstheten om miljøet som finnes.

Energi nevnes på samme måte som miljø – det nevnes, men framheves relativt sjelden. Økonomi er både viktig og uvesentlig. Det nevnes i presentasjonene av husene hvorvidt oppussingsprosjektet hadde stramme økonomiske rammer eller ikke, og praktisk pengebruk er en positiv verdi. Det er ikke gjort et veldig stort poeng ut av økonomien, og knalldyre kjøkken presenteres på samme måte som standard IKEA-kjøkken.

Det som gjøres litt poeng ut av, er mulighetene for å kombinere det dyre og det rimelige. Selv om du ikke har økonomiske begrensninger, kan du godt velge IKEA-innredning hvis det er den som passer best, og heller bruke enda mer på skiferflisene og benkeplate i stein. Du blir ikke buet ut av kjempevillaen din om du bruker billige fronter, så lenge du for eksempel også har et eksemplar av akkurat den designlampa, og bruker fliser som er laget et spesielt sted på en unik måte.

Da mitt barndoms kjøkken skulle pusses opp for ikke så mange år siden, hadde mamma ganske klare tanker om hva hun ville ha. Et stort, lyst og åpent kjøkken med lett kontakt til uteplass og stue, slik at eventuelle småbarn etterhvert kunne løpe fritt omkring i alt lyset fra de nye, store vinduene. Vår families nye drømmekjøkken ligner både i tanke bak og utførelse på kjøkkenene i Bonytt årgang 2005. Kjøkkenet i 2005 skal være et åpent, lyst og stort allrom, hvor det ofte ganske avanserte matlagingsutstyret skjules bak fronter av ulike slag. De aller fleste nyoppussede kjøkken som presenteres i denne årgangen har revet en vegg eller flere i forbindelse med kjøkkenet.

¹⁶⁷ «Tanker fra nye kjøkken» (2004:47)

Figur 61 Kvinne ved komfyr i 2005, fra s. 85 i Bonytt nr. 04-05.

Figur 62 Et nytt samlingspunkt for familien, s. 84 i Bonytt nr. 04-05.

Her foregår mye av familiens dagligliv, med lekselesing, arbeid ved kontorplassen med trådløst Internett på enden av benken, og fjernsynstitting. - Rommet samler familien sier eierne.¹⁶⁸

Birgitte Seyffarth og familien ønsket seg et nytt lysere kjøkken, og fikk et helt nytt samlingspunkt på kjøpet. Før oppussingen var den ene enden av det nye kjøkkenet del av husets spisestue, fortsetter skribenten. Den gamle løsningen ble oppfattet som trang og mørk, det nye skulle være lysere, lettere og mer moderne.

Den lyse stilen ble oppnådd ved bruk av lys lønn fra HTH. Metallelementer er i aluminium. Familien har bygget en syv meter lang arbeidsbenk fra vegg til vegg under vinduene på den ene vegg, og plassert et stort lyst langbord midt i rommet. To glassdører i rommet kan åpnes mot en stue med utsikt over Oslofjorden. På den ene kortveggen, med god utsikt fra langbordet, er en stor TV-skjerm hengt opp. På enden av kjøkkenbenken like ved er en arbeidsplass med enda en skjerm, denne tilknyttet trådløst nettverk. Fornyelsen har ført til at kjøkkenet brukes mye mer enn før, og til flere ting enn matlaging.

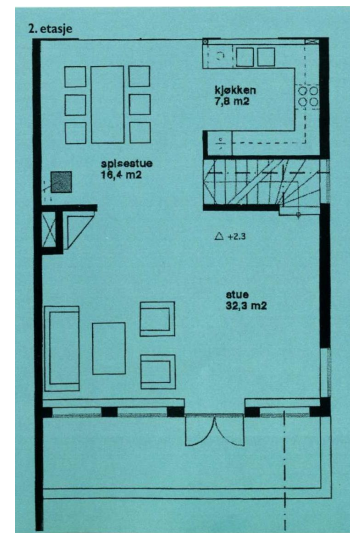
¹⁶⁸«Langt og lyst», s. 84-87 i Bonytt nr. 04-05. Sitat Birgitte Seyffarth s. 87, referert til av forfatter Eigil Forbord. Foto: Espen Grønli.

Figur 63 Kjøkken inspirert av 1950-tallet.

Figur 64 Kjøkkenet fra "Utgravd og fornyet", s. 65 i Bonytt nr. 03-05.

Figur 65 Plantegning fra «Utgravd og fornyet»

Bildet i figur 63 viser et kjøkken eierne pusset opp etter inspirasjon fra 1950-tallets stil. Stina Skeie og Bjørn Eggertsson valgte å beholde det meste fra den originale planløsninga fra 1958, bortsett fra at de rev vegg mellom kjøkken og spisestue. Ved å rive denne vegg fikk de oppfylt ønsket sitt om et stort og lyst allrom. Kjøkkenet synes de nå er et hyggelig og funksjonelt samlingssted, der de kan nyte lange måltider med god plass til venner og familie. Det lyse, moderne kjøkkenet skjuler det meste av maskineriet godt.¹⁶⁹ Ønsket om et samlende allrom går på tvers av skillet mellom mørkt og lyst. I «*Raffinert silkesvart*» skriver Kriss Daatland at kjøkkenet for tiden er det mest brukte rommet i huset. «Rommet er like intimt og akkurat passe for familien på tre til hverdags, som for et utvidet taffel på åtte personer når de har selskap».

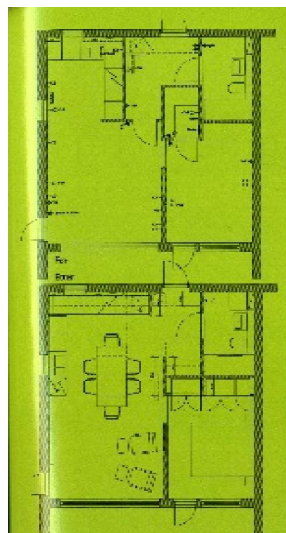
Det blågrå kjøkkenet i figur 64 er fra artikkelen «*Utgravd og fornyet*». Denne familien pusset også opp et 1950-talls hus, og et av grepene de gjorde var å rive vegg mellom kjøkken og spisestue. Spisestua er nå et bindeledd mellom kjøkken og stue. Plantegningen viser hvordan dette er gjort i en litt større skala enn bildet får vist.¹⁷⁰

¹⁶⁹«50-tall i ny drakt», s. 48 i Bonytt nr. 03-05. Styling og tekst: Tove Trydal. Foto: Marit S. Kvaale.

¹⁷⁰«Utgravd og fornyet», s. 62 i Bonytt nr. 03-05. Tekst: Siv Kerstin Bakke. Foto: Sveinung Bråthen.

Figur 66 Arkitekten Rune Tobiassens kjøkken, s. 79 i Bonytt nr. 03-05.

Figur 67 "Før- og etter"- plantegning for en liten byleilighet, s. 43 i Bonytt nr. 03-05.

«Glassklar kontrast» presenterer for Bonytts lesere arkitekt Rune Tobiassen sin penthouseleilighet. Den er bygd over to og et halvt plan, med stor glasskuppel på toppen. Tobiassen ønsket å pusse opp loftet i den gamle bygården fra 1900-tallet, slik at han fikk en urban, moderne leilighet med volum, luft og lys. Han ønsket seg store flater og åpne løsninger, og minst mulig inndelinger og rot.¹⁷¹ Det åpne kjøkkenet er bygget rundt ei kokeøy, og ingen vegger skiller kjøkkenet fra resten av huset. Her kan alle ha kontakt med alt og alle. «- Kunsten er å balansere mellom tungt og lett, lys og skygge, disiplin og impulsivitet. I et hjem skal alt være tilgjengelig, føles behagelig og innby til nærhet, hygge og fellesskap».¹⁷² Bildet med den grønne plantegningen viser et annet eksempel på hvordan en arkitekt har endret planløsningen i en liten leilighet, slik at entreen, kjøkkenet og stuen blir til et stort åpent rom. Dette ville ifølge arkitekten bli langt enklere å puste i.¹⁷³

Kjøkkenet er selve hjertet i hjemmet, er en av eierne i Bonytt sitert på.¹⁷⁴ Andre poengterer at de ønsker å ha en åpen kjøkkenløsning der alle kan få plass, og mer enn matlaging kan skje. En familie hadde montert både storskjerm og en mindre dataskjerm på kjøkkenet, og kalte rommet for familiens samlingspunkt. Reklamene for kjøkkenet legger også vekt på allsidighet, samt individualitet. I «Tanker fra nye kjøkken» skriver forfatterne at kjøkkenet definitivt er et allrom, der alt fra mat til lekser foregår.¹⁷⁵ De

¹⁷¹«Glassklar kontrast», s. 76 → i Bonytt nr. 03-05. Tekst: Eldri Sandborg. Foto: Per Erik Jæger.

¹⁷²«Glassklar kontrast», sitat Rune Tobiassen s. 81 i Bonytt nr. 03-05. Tekst: Eldri Sandborg. Foto: Per Erik Jæger.

¹⁷³«Krypinn i byen», s. 40 i Bonytt nr. 03-05. Tekst: Kriss Daatland. Foto: Espen Grønli. Plantegninger: Interiørarkitekt MNIL Annetin Hurum.

¹⁷⁴ Sitatet brukt innledningsvis i denne publikasjonen. Det er Bjarne Husums svar på journalistens spørsmål om hva som er husets viktigste rom. «Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse», s. 82 i Bonytt nr. 03-90, Tekst og foto: Terje Forseth, Tegning: Ruth Løkke.

¹⁷⁵«Tanker fra nye kjøkken» (2004, s. 141 og s. 13)

bemerket også en viss profesjonalisering på kjøkkenet, både gjennom spesielt utstyr og via former og materiale inspirert av store kjøkken.

Et nytt kjøkken er en sosial prosess som konkretiserer oppbyggingen av et rom i husholdet. (...) Å skifte kjøkken er et felles familieprosjekt, som innebærer individuelle drømmer og kompromiss, og som forandrer et hus til et hjem.¹⁷⁶

Det er ingen klare kjønnsforskjeller å lese ut fra det redaksjonelle innholdet. Mengden barkraker tyder på at kjøkkenet ofte har en voksen profil, noe all vinen understreker. Kjønn på disse voksne derimot, er uavklart. I de kjøkkenrelaterte reklamene er det derimot litt forskjeller.

Figur 68 Reklame for Miele oppvaskmaskin, med en forlokkende skikkelse i bakgrunnen. Fra Bonytt nr. 04-05.

Figur 69 Miele kjøkken; kvinne og vin medfølger ikke. Fra Bonytt nr. 04-05.

Figur 70 Bosch bruker både kvinne og kvast for å selge sitt kjøleskap, i Bonytt nr. 07-05.

Hvitevarer presenteres gjerne sammen med en vakker kvinne, som ikke ser ut til å være aktivt i gang på kjøkkenet. I Miele's annonser er det ingen mann, men fortsatt en kvinne litt i bakgrunnen som ser ut som hun venter på å bli imponert. Kanskje står kvinnen i den hvite silkekjolen og beundrer sin bedre halvdel i full sving? Kanskje er kvinnen i Miele's andre reklame så blid fordi hun faktisk har laget mat nettopp, men er helt uberørt av det hele fordi kjøkkenet gjør det til en lek. Ikke bare drikker hun et rolig glass vin, hun har helt hvite bukser på. Med mindre kjøkkenet er så letthåndterlig som denne annonsen antyder at det er, kan hvite plagg være risikabelt. Blikket til disse kvinnene lover gjerne gull og grønne skoger til den som imponerer skikkelig på kjøkkenet.

¹⁷⁶«Tanker fra nye kjøkken» (2004, sitatet står på s. 141)

Andre kjøkkenreklamer bruker familieverdier som salgsargument. HTH er for eksempel et «rimelig designkjøkken» for alle og enhver. I den ene annonsen står en trehjulssykkel i fokus i forkant av kjøkkeninnredningen. På siden er et bilde av en mor/far og ei jente som jobber sammen om matlagingen. Den litt grå annonsen fra nr. 04-05 er halvparten av en to-siders annonse for HTH-kjøkken, og viser en tillitvekkende mann som følger med på at ei lita blond jente hjelper til med maten.

Bildene fra HTH er også eksempler på at koselige, varme situasjoner framstilles i grå farger. I 1975 virket varme farger nesten som en selvfølgelighet når varme verdier skulle illustreres. Kanskje er denne koblingen så godt brukt at den ikke lenger trengs for å uttrykke denne varmen. Profesjonalisering kobles som nevnt av forskerne i «Tanker fra nye kjøkken», til selve hjertet i huset. Det grå viser de varme og gode verdiene i en kontekst som passer med tidens idealer.

Figur 74 Reklame for et kjøleskap fra Whirlpool, med eventyraktig kvinne i forgrunn. Fra Bonytt nr. 07-05.

Annonser for store ting som biler og hvitevarer er ikke like jordnære i 2005 som i årgangene 1975 og 1990. Det finnes litt av det meste i alle de tre årgangene, men der 1975 skiller seg ut med bruk av mye tekst, skiller 2005 seg ut med lite bruk av tekst. Ofte holder det lenge med et lekkert bilde av kjøkkenapparatet eller bilen, også klistres merkenavn med eventuelt motto i periferien et sted. Det brukes stort sett ett bilde som dekker en eller to sider, og utformingen prøver ikke å ligne noe du selv kan se ved å gå ut på gata eller inn i en kjøkkenbutikk. Her er det drømmeelementer i stor skala. Den kjolekledte kvinnen i Whirlpool sin kjøleskapsreklame er et eksempel på den litt fantasifulle og drømmende salgstaktikken, illustrasjonen i seg selv sier ikke noe konkret om selve kjøleskapet.

Kunsten å si mye ved å si så lite som mulig

May-Brith Ohman Nielsen bruker begrepet «konsumerisme» om forbrukersamfunnet i perioden 2000-2011. Konsumerismen handler om at det å skaffe seg ulike goder blir en vesentlig del av målet og meningen med livet. Shoppingen i seg selv blir en del av denne opplevelsen, og for mange er shopping en sosial fritidsaktivitet. Dette konsumet handler ikke bare om det materielle forbruket, men også aktiviteter, tjenester og opplevelser. De ulike sidene ved konsum og forbruk samlet viser hvor folk hører til, deres sosiale posisjon og sosiale tilhørighet.¹⁷⁷

I kapitlet om årgang 1990 beskrev jeg hvordan «bruk og kast» -kulturen brer om seg. Folk ville ha flest mulig ting til lavest mulig pris, Med trender som endrer seg stadig raskere mister holdbarhet og kvalitet mye av sin betydning for folk.¹⁷⁸ Forbruk og konsum vokser i sosial betydning inn på 2000-tallet, og jeg tror en motreaksjon mot «bruk og kast» -kulturen kan skimtes i Bonytt 2005. Det å få tak i mange ting er nå mulig for de fleste, og sier ikke lenger så mye om sosiale forhold. Like viktig er hvilke ting en velger å investere i. Har du ressurser, er det høystatusmerker med tilsvarende priser som forteller dette til omgivelsene.

Samtidig er Norge et land hvor ideen om likhet tradisjonelt har levd godt som verdi. I «*Likhetens paradokser – antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*» henvises det til Marianne Gullestads studier fra 1984, som beskriver hvordan nordmenn i ulike samfunnslag gjerne omtaler seg selv som del av det store flertallet «vanlige» folk. En plasserer seg selv i en stor, upresis «middelklasse», skriver forfatterne.¹⁷⁹ I Bonytt 2005 kan leseren velge mellom tre ganske like brødristerer til ganske ulike priser, og saken retter seg hverken oppover eller nedover - men til folk flest.

Det legges også mye vekt på individuelle valg og økonomiske prioriteringer i Bonytt 2005. Det er kreativt og smart å velge rimelige IKEA-fronter, hvis det er fordi du prioriterer det store, eksklusive bordet i heltre eller lekre importerte gulvfliser. Eller den dyreste av de røde brødristerne. Du kan følge trendene og være «lik» andre samtidig som du kommuniserer at du hører til en viss sosial gruppe. Nyansene er mange, prisene likeså. Ohman Nielsen skriver at med trendene i stadig endring kommer forbruket aldri til å ende. Det som skiller en taper fra en vinner endrer seg stadig, trendene sørger for å fornye og opprettholde etterspørselen.¹⁸⁰ De materielle godene får også konkurranse fra de ikke- materielle godene som sosial målestokk. Ohman Nielsen

¹⁷⁷ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:265-66)

¹⁷⁸ Ibid. (2011:245, 266)

¹⁷⁹ Lidén, Hilde m.fl.: (2001:11,18), «Likhetens paradokser – Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge», Universitetsforlaget, Oslo

¹⁸⁰ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:266)

skriver at i overflodssamfunn er konsumbehovet potensielt uendelig, når de materielle behovene møtes endrer konsumet karakter og gir rom for det ikke-materielle.¹⁸¹

Det å ha tid, er status. For en del år siden ble jentene husmødre fordi det var status å ikke være avhengige av to inntekter, og hus og mat ble forventet å være plettfritt og nydelig. På 2000-tallet velger en del jenter igjen å bli heime. I et komplekst samfunn med hastverk, blir det å kunne ta seg tid til de myke, «ekte» og rolige verdiene høyverdig. Å delta på Birken er et eksempel på aktivitet som også sier noe om folk på det sosiale planet. Det kreves engasjement utenom aktivitetsdagene for å gjøre en grei figur i løpet/rennet/rittet. Deltakerne må ha tid til trening. Det kreves også en del utstyr, som igjen reflekterer dine ressurser. Har du bra utstyr OG tid til å delta, da står det helt greit til med deg.

Forfatterne bak «*Tanker fra nye kjøkken*» skriver at kjøkkenet har gått fra å være «et rom i huset», til «laboratoriekjøkkenet» og nå til kjøkkenet som viser fram et ideelt bilde. («..., et drømmekjøkken som kan oppfattes som et rent distinkt forbruksobjekt»)¹⁸² Forfatterne henviser til en hovedfagsoppgave fra 1999, hvor etnologen K. Thrane hevder at kjøkkenet er «vår nye stasstue». Dette argumentet mener forfatterne har blitt brukt flere ganger i media.¹⁸³ I Dagens Næringsliv i januar 2004 står en artikkel med undertittelen «*Kjøkken skaper folk*». Der har PR- og informasjonssjef Camilla Lindemann i IKEA uttalt: «Kjøkkenet er blitt rommet i huset som folk viser frem, og som skal fortelle besøkende hvem de er».¹⁸⁴

I kapittel 1 viste jeg til et sitat fra 1958 av Herman Krag, presentert i «Med smak skal hjemmet bygges (...)» av Kjetil Rolness. «Trangen hos menneskene til å være noe fører ganske naturlig med seg at boligen skal være et av symbolene på «hva en er», er Krag sitert på. Lindemanns uttalelse kan tyde på at kjøkkenet nå har fått denne symbolske rollen. I neste kapittel vil jeg oppsummere de tre årgangene, og beskrive noen av de store linjene som strekker seg fra 1975 til 1990 og til 2005.

¹⁸¹ Nielsen, May-Brith Ohman: (2011:268)

¹⁸² «Tanker fra nye kjøkken» (2004:46)

¹⁸³ «Tanker fra nye kjøkken» (2004:30)

¹⁸⁴ Sitat Camilla Lindemann, s. 24-25 i Dagens Næringsliv 13.01.2004, referert til i «Tanker fra nye kjøkken» på s. 30.

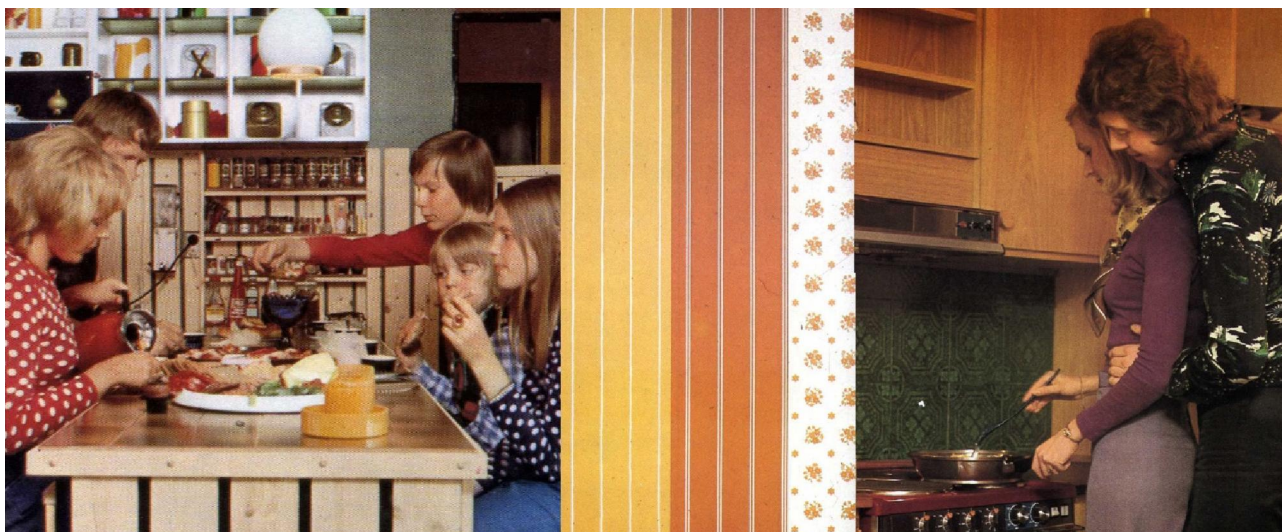
Kapittel 5:

Kjøkkenets mange sider - i Bonytt

I denne oppgaven har jeg sett på hvordan kjøkkenet er blitt framstilt i tre forskjellige årganger av Bonytt, der de utvalgte årgangene er 1975, 1990 og 2005. Kjøkkenet er et betydningsfullt sted, og Bonytt er en av de viktigste kildene til hvordan kjøkkenet er blitt framstilt i perioden jeg har studert.

Jeg ønsket å finne ut hva Bonytts presentasjoner av kjøkkenet kan fortelle meg om sin samtid, og hvordan kjøkkenet har utviklet seg over tid. For å komme nærmere et svar på dette, ser jeg på presentasjonene fra tre ulike vinkler. Først ser jeg på det estetiske, så på teknologien, og til slutt på de sosiale aspektene ved det utvalgte visuelle og tekstlige innholdet. I første del av dette kapitlet vil jeg oppsummere hvordan kjøkkenet har kommet til uttrykk i de tre årgangene av Bonytt. I siste del vil jeg se på de tre årgangene under ett, og trekke inn begrepene script og megling som jeg beskrev i innledningskapitlet.

1975 – en koselig kokong

185

«Furualderen» var på høyden i 1975, og det vises tydelig i Bonytt. Ikke bare furua, men også andre elementer fra naturen dukker opp på flertallet av bladets kjøkkensider. Disse naturelementene finnes i begge de to hovedstilene kjøkken i denne perioden, - det moderne og det bonderomantiske. Tørkede urter eller blomster og andre elementer fra norsk natur finnes i mange av kjøkkenene. Fargene er sterke, mørke og klare – kanskje også inspirert av naturen. Det er generelt mange gjenstander på kjøkkenet uavhengig av stil, og de fungerer som en del av interiøret. Kjøkkenene er tilrettelagt for å vise fram de mange tingene, med åpne løsninger og mange hyller. Apparater som miksmastere eller brødrister er derimot sjelden å se på bildene i Bonytt – de passer kanskje dårlig med furualderens uttrykk?

Årgang 1975 preges av mennesker. 7 av 10 forsider har med en eller flere personer. Det er også lange intervju med kjente skikkelser som Gro Harlem Brundtland og Olav Thon, intervjuene gir leseren innblikk i personene og deres syn på flere samfunnsaktuelle saker. Fokuset på folk vises også i annonsene, som gjerne presenterer produktene gjennom kjente folk eller oppdiktete personer. Personfokuset er ikke privat, og på bildene i Bonytts reportasjer ser menneskene sjelden i kamera. I tillegg til mange folk, er det mye tekst i årgang 1975, i bildereportasjer så vel som i annonsene. Miljø og økonomi er tema det legges mye vekt på i årgang 1975.

¹⁸⁵ Om illustrasjonen: Familien rundt frokostbordet er fra «Kjøkkenet – rommet med mulighetene» s. 35 i Bonytt nr. 10-75, tekst: Bibi Vance, tapetet er fra s. 22 i Bonytt nr. 07-75, det siste bildet er fra annonseserien «Liv og Stein» i Bonytt nr. 04-75.

Kjøkkenet er tilsynelatende enkelt, det er snakk om gjør-det-selv-vennlige hverdagskjøkken for folk flest. De som liker å snekre får mange gode tips av Bonytt. Veiledningene er omfattende og gjerne ganske avanserte. Kjøkkenspesialen i nummer 10-75 har med lang tekst med gode råd om det meste som kan relateres til kjøkkenet. Bladet har en veiledende rolle, både gjennom sine arbeidstegninger og ved å gi gode råd uoppfordret.

Teknologien framstilles som den er ment til å forenkle og effektivisere kjøkkenet, men først og fremst hjelpe med å lage mat. Kjøkkenet skal være en arbeidsplass for alle. Familien skal kunne samles her for å lage eller spise mat. Spiseplassen er prioritert også på små og trange kjøkken. Plassutnyttelse, funksjon, fleksibilitet og tilgjengelighet for alle er viktige kjøkkenverdier. Det moderne kjøkkenet har fått en koselig vri.

I 1975 er bolig for alle et uttalt politisk mål, og standarden på boligene er i stor grad lik. Det å uttrykke identitet gjennom å formgi sine omgivelser er ikke et uttalt poeng i denne årgangen. Det «sosialdemokratiske» kjøkkenet skal *fungere*, enten som arbeidsplass for matlaging, eller som sosialt samlingspunkt. I denne årgangen presenteres kjøkkenet som familiekosens høyborg. Kosen uttrykkes blant annet gjennom mengden gjenstander, selv mange av de praktiske gjenstandene er til stede kun som pynt for å understreke det hjemlige og koselige. Funksjon er viktig, men det er ikke det funksjonelle som vektlegges i presentasjonene av kjøkkenene. Kjøkkenet i 1975 er riktignok åpnere enn før, men fortsatt er det litt som en «koselig kokong». Et eksempel som illustrerer dette, er vinduene. I 1975 er de både færre og mindre enn de blir i 1990 og særlig i 2005. Det koselige trekkes *inn* på kjøkkenet mer enn kjøkkenet vender seg *ut* mot huset eller verden.

1990 – Friere forbruk og fokus på framtida

186

Det finnes koselige kjøkken også i årgang 1990 av Bonytt. Av de tre stilretningene som særlig trekkes fram, er to av dem stiler som også fantes i 1975. Disse er det gammelkoselige kjøkkenet og det åpne samværskjøkkenet. Særegent for 1990 er det stålblanke proffkjøkkenet. I likhet med kjøkkenene i årgang 1975, er det ikke gjort et poeng ut av å gjemme vekk gjenstander, i motsetning til kjøkkenene i årgang 2005. Det at vi lever i et globalisert samfunn kan vi kanskje se ved at vinflasker, oljer og jungelgrønt nå deler hylleplassen med kålrot og potet. Mangfoldet er større.

Fargene på kjøkkenet i årgang 1990 er ganske like fargene i 1975, men de er lysere, lettere og brukes mer forsiktig. Nyansene er også blitt flere. Treverket verdsettes fortsatt, men de solide, massive materialinnslagene som murverk og fliser trer klart fram. Mikrobølgeovnen er nå lagt til kjøkkenets standard møblement, og en kombinasjon av mikrobølgeovn og vanlig ovn omtales ofte. I tillegg til utemiljøet, er nå innemiljøet kommet sterkere i fokus. Folk begynner å bli godt kjent med skadelige avgasser og muggsopp. Dette reflekteres i teknologien som brukes i kjøkkenene og i annonseutvalget.

Kjøkkenet i denne årgangen er ikke et gjør det selv –kjøkken, på samme måte som det kunne være i 1975. Mur, flis og kjøkkenpeis er ikke så enkelt å sette opp eller ta ned uten videre. Der kjøkkenspesialen i 1975 presenterte arbeidsbeskrivelser og gode råd, fokuserer kjøkkenspesialen i 1990 på samtid og framtid. Stil er et poeng, men viktigst er hvilken funksjon og rolle Bonytts skribent mener kjøkkenet har, eller kommer til å få.

¹⁸⁶Bildet til høyre er fra en Zaloreklame i nr. 01-90 av Bonytt, tekstilet i midten er fra en bildeserie om tekstiler i nr. 01-90 s. 28, det siste bildet er fra «I morgen» -reportasjen i samme nummer.

På det ideelle moderne 1990-kjøkkenet er hansker og forklær sjelden å se, den teknologiske utviklingen skal i teorien gjøre slike bagateller overflødige. Kjøkkenapparatene har mange muligheter, de skal helst kunne litt mer enn å bare forenkle arbeidet med å lage mat. Avansert teknologi gjør maten sunnere, mer næringsrik og enklere å lage. Maten er mer kompleks, men skal fortsatt være like enkel og tilgjengelig for alle som i 1975. Spiseplassen er fortsatt viktig, og det åpne og fleksible er høyt verdsatt.

Bonytt oppfordrer folk til å tenke seg om en ekstra gang før de hiver eller bytter ut ting som fortsatt fungerer. De foreslår blant annet å kontakte et firma med kjøkkenfornyelse som spesialitet, hvis utseende er alt det står på. Miljø, økonomi og nøysomhet er verdier som settes høyere enn det rent estetiske, redaksjonen og skribentene i tidsskriftet ønsker ikke å støtte opp under bruk-og-kast samfunnet. Annerledeshet verdsettes høyt. Hus som ligger litt i utkanten, med uberørt natur i umiddelbar nærhet eller har en stil som skiller seg ut, får varm omtale av Bonytts redaksjon. Tonen i årgangen generelt er jordnær, og peis og filleryer vinner over glamouren.

Valgfrihet og individualisme er begreper som har fått utvidet betydning opp mot 1990. Thomas Thiis-Evensen skriver også at 1980-tallet var estetikkens tiår.¹⁸⁷ Stil blir tettere knyttet til individualitet og uttrykk for identitet. Muligheter og individuelle verdivalg er minst like viktige fokuspunkter som økonomi eller plassutnyttelse. Stil og livsstil henger nøye sammen, og skillene mellom de ulike typene sier tilsynelatende mer om den/de som bruker kjøkkenet i årgang 1990 enn det gjorde i årgang 1975.

Årgang 1990 representerer i stor grad slutten av 1980-tallet. Boligmarkedet, den personlige økonomien og forbruksvanene har endret seg. Fokuset på det individuelle har fortsatt å utvikle seg fra 1970-tallets fellesskapsideal. Valgmulighetene på kjøkkenet øker, både i form av flere stiler, mer teknologi og nye teknikker for lagning av nye typer mat. I Bonytts kjøkkenspesial fra 1990 står det at det har blitt status å ha det travelt, men ut fra reportasjetekstene ser jeg at å ha god tid er en stadig mer ettertraktet verdi. Kjøkkenet omtales som hjertet i hjemmet, et viktig rom med fellesskap i fokus. Familietid er viktig tid, og kjøkkenet er et rom hvor familien samles selv på travle dager. Alt dette peker mot et kjøkken som får en større og mer kompleks rolle i folks hjem. Rommet bærer fortsatt bærer preg av å være en plass hvor familien samles, lager og spiser mat. Kjøkkenet åpner seg mer og mer ut mot resten av huset, og kokongen slår sprekker. Det tidligere fellesprosjektet er blitt et mer personlig prosjekt, samtidig som stadig mer av verden trekkes inn.

¹⁸⁷«Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?», s. 6-7 i nr. 01-90. Tekst: Thomas Thiis-Evensen

2005 – Et vindu mot verden

188

I årgang 2005 kan man kun unntaksvis finne stilene som ble med fra 1975 til 1990. Det nye fra 1990 har derimot blitt tatt vare på og ofte forsterket. Flertallet av kjøkkenene i 2005 ser ganske like ut, og de slekter klart mest på 1990-tallets «stålblanke proffkjøkken» og «gourmetkjøkkenet». Kosen, i form av mange ting og tilsynelatende avslappede hygieniske forhold, er nærmest borte. Det er også blitt færre farger på kjøkkenet. Rene linjer, fin finér og skinnende blanke flater preger bildene og reklamene i Bonytt 2005.

Intervjuene i 2005 har mindre tekst og flere bilder enn i de tidligere årgangene, og spørsmålene fra journalistene dreier seg om hus og hjem. Samfunnsaktuelle politiske eller økonomiske spørsmål blir heller stilt i andre typer magasiner.

Selv om Bonytt tematisk spisser seg ytterligere inn mot hus og hjem, er gjør-det-selv-elementene begrenset til bytting av tekstiler og sending av fronter til spraylakkering. I dette kjøkkenet har teknologien fått større plass. Familien kan for eksempel ha filmkveld eller du kan sjekke mailen og lese nettavisene om morgenen. Kjøleskap og oppvaskmaskin har gjerne like fronter som resten av kjøkkenet, og koketopp og ovn er separert og bygd sømløst inn med resten av inventaret. I 2005 er teknologien kommet lengre, men skal skjules bedre. De avanserte apparatene skal helst se enkle ut, et hav av knotter og knapper trengs ikke lenger for å pirre menns matlagingsinteresse. En kvinne av 2005 skal gjerne entre kjøkkenet med hvit silkekjole, et lurt blick og vinglass i hånda, hansker og forklær er det lite av på bildene.

¹⁸⁸ Bildet lengst til høyre er fra s. 78 i «Mørkt møbel» fra nr. 04-05. Foto: Jan Larsen. Tapeteksemplet er fra s. 86 i Bonytt nr. 02-05, det siste bildet er fra s. 18 av «Mellom himmel og hav» i nr. 03-05. Foto: Sølvi Dos Santos.

Kjøkkenet vokser og blir stadig mer integrert med resten av huset. Kjøkkenet blir i alle årgangene omtalt som «hjertet i hjemmet», og i 2005 stemmer dette også på det fysiske planet. Rommet er i kontakt med store deler av huset, samtidig har det gjerne mange og store vinduer. Vinduene har fått en større rolle visuelt enn de hadde i 1975 og til dels i 1990.

I likhet med i årgang 1975 og 1990, er det et nummer i årgang 2005 som fokuserer ekstra mye på kjøkkenet. I 2005 er det ingen arbeidstegninger og det finnes få praktiske råd. Det er heller ikke lagt hovedvekt på hvilken rolle kjøkkenet har i hjemmet, tema i denne kjøkkenspesialen er farger og materialer. Stil og form er svært viktige faktorer i denne årgangen, minst like viktige som funksjon.

Selv om kjøkkenet nå skal inneholde så få synlige gjenstander som mulig, er detaljene av stor betydning. Det er de små tingene som uttrykker det individuelle. Gjennom kjøkkenet viser man hva man prioriterer, og dermed også til dels hvem man er. Kjøkkenet skal helst si hvem man ønsker å være som individ og familie uten å rope det ut. Det skal ikke *vises* tydelig, men *vites*. Selv om individualitet og frihet er viktig også i 2005, legges det noen begrensninger på denne friheten ved at merkevarer og trender har stor betydning.

Kjøkkenet er en familiesentral og et *showroom* i årgang 2005 av Bonytt. Rommet er blitt et knutepunkt som handler om mer enn bare mat. Det er liten tvil om at det er status å ha tid til overs, særlig hvis man likevel tjener bra. Verdiene samvær og åpenhet er viktig, mange av kjøkkenene er så åpne og integrerte med resten av huset at det er vanskelig å se hvor det ene slutter og det andre begynner. Kjøkkenet er blitt enda mer komplekst og veves stadig tettere sammen med omverden. Fasaden er veldig viktig, og rommet er blitt et ansikt ut mot verden.

Fra det gode liv til det glade liv

I kapittel 1 beskrev jeg begrepene *script* og *megling*, og jeg nevnte *forbruksagentene*. Det skal jeg nå knytte opp mot det jeg har funnet ut om presentasjonene av kjøkkenet i de tre årgangene. Bonytt serverer folket idealkjøkken. Det forventes ikke at leseren sluker rått alt som serveres, men scriptet forteller leseren hvilke elementer som inngår i et «ideal» -kjøkken til enhver tid. Bladet byr på en veiledning som gir leserne mulighet til å handle på korrekt vis i forhold til hjemmet, kjøkkenet og hvilket inntrykk de ønsker folk skal få. Idealkjøkkenet i Bonytt er et konglomerat av ulike forbruksagenters mål og misjoner, trender i tiden, lesernes forventninger og redaksjonens egne synspunkter. Som jeg viste i de foregående avsnittene går kjøkkenscriptet fra å presentere en koselig kokong til et teknologisk avansert ansikt ut mot verden. Scriptet konstruerer kjøkkenet, som igjen konstruerer liv og videre konstruerer familie.

Disse tre årgangene sett under ett, har flere linjer som går på tvers av kronologien. Scriptet for hva et kjøkken skal være presenterer et kjøkken som blir stadig åpnere. Først er det snakk om åpne hylleløsninger og kontakt mellom spiseplass og arbeidsplass. Senere rives flere vegger ned og en verden som stadig blir større og mer tilgjengelig inviteres inn på kjøkkenet. Tilslutt er rommet så åpent og lyst at det ikke er lett å se hvor det begynner og slutter, og elementer som TV og internett åpner for enda tettere integrering med omverden.

Valgfrihet er en annen linje som kan følges gjennom de tre årgangene. I 1975 er kjøkkenet et «sosialdemokratisk fellesprosjekt», et sted mat lages og som ligger i tett tilknytning til spiseplassen. Folk står ganske fritt til å bygge eller kjøpe det kjøkkenet de vil, men scriptet for hva et kjøkken skal være skaper en relativt ensrettet standard. «Jeg» eller «de andre» er ikke begreper som kommer særlig til uttrykk i Bonytts idealkjøkken av 1975, det er «vi» -et som gjelder. I 1990 har scriptet for hva et kjøkken er utviklet seg i takt med tidens politiske og økonomiske strømninger. Frihet til å velge samt fokus på individualisme åpner opp for «jeg» -et på kjøkkenet. I 2005 møter vi for alvor på «de andre», kjøkkenet vender seg ut mot verden og vi blir bevisste på at verden også ser inn på oss. «Vi» og «jeg» henger igjen fra de tidligere årgangene og skaper et komplekst kjøkken med enda flere nyanser både estetisk, teknologisk og sosialt.

I 1975 er det ikke mangel på arbeidstegninger for den hendige som ønsket å bygge sitt eget kjøkken. Bonytt har også stor tiltro til sine lesere, det henvises ikke unødig til bransjefolk eller proffe hjelpere. I 2005 blar leseren fra glansbilde til glansbilde, og leverandører, produsenter og andre presenteres med webadresser. Det trenger ikke være enkelt å bygge selv, når det er så enkelt å velge selv på nett! 1990 representerer også her en mellomfase. Det er naturlig nok ikke mange henvisninger til internett, men det er heller ikke mange arbeidstegninger. Kjøkkenene i 1990 er en miks av de som

presenteres i 1975 og 2005. Fra kos og funksjon har det gått til nostalgiske kos- og samværskjøkken samt proffe gourmetkjøkken, og igjen videre til den uniforme, åpne modellen som bærer alle disse verdiene med seg – trygt plassert i rammene og bak frontene. Det politiske, økonomiske, kulturelle og sosiale har gått over i estetikken i 2005.

De ulike scriptene er av betydning for alle som bryr seg om hva kjøkkenet «er» eller bør være. Leseren av Bonytt er en potensiell forbruker, og markedsførere, produsenter og andre økonomisk involverte aktører er klar over dette. Leseren er derimot ingen passiv aktør som blindt følger tidsskriftets anvisninger. Bonytt fungerer som en megler mellom forbruker og produsent, mellom de som skaper uttrykk og de som ønsker å gjøre inntrykk.

Det er arkitekten og idealistens stemmer som formidles gjennom Bonytt i 1975. Enten det er huseier eller politiker som intervjues, handler spørsmålene om det funksjonelle, det emosjonelle og det samtidsaktuelle. Det å bygge eget kjøkken likestilles med det å kjøpe et, noe som uttrykkes ved de omfattende gjør-det-selv-elementene og veiledninger tettpakket med tekst. Et eksempel er avsnittet med råd om kjøkkengulv. Skribenten advarer mot å ha steingulv eller andre harde flater på kjøkkenet, for det kan gi problemer med rygg eller bein. Om man likevel vil ha et hardt gulv, er det essensielt å skaffe seg gode sko! Slike velmente råd har jeg ikke funnet i de to påfølgende årgangene, på tross av at det blir mange flere harde gulv på kjøkkenene. I det nevnte eksempelet formidles informasjon som ikke er trend- eller stilrelatert, og der ingenting forsøkes solgt.

I 1990 er det flere stemmer som snakker, og innholdet megles på en annen måte. Stemmene retter seg nå mot «jeg» -et og mot kjøkkenet som et personlig prosjekt. Samtidig er det fortsatt mye fokus på de samfunnsaktuelle sidene ved å bo og bygge. Denne årgangen er en fusjon mellom idealet i 1975, og det som kommer til uttrykk i 2005. Det er kommet til mange nye stemmer siden 1975. Økt forbrukerfrihet og individualisme, samt økonomiske og politiske strømninger gir forbruksfokuset tyngre vekt også i et blad som Bonytt. I tillegg er det kommet nye studier som skaper flere yrkesgrupper, eller forbruksagenter. Utdanning innen medier eller markedsføring er to eksempler. Disse nye agentene trenger et medium der de kan formidle sine tanker og tjenester til folk flest, og Bonytt har en posisjon i det norske samfunnet som samsvarer med deres behov.

I 2005 tales estetikken og fasadens sak. Det er interiørarkitekten, markedsførerne og de trendorienterte som roper høyest, og spørsmålene som stilles i intervjuer og

reportasjer handler helst om stilvalg. Verdiene fra tidligere årganger er fortsatt viktige, men i Bonytt uttrykkes disse nå gjennom estetikken.

Kjøkkenet forteller gjennom scriptet om et sted for mer enn bare å lage og spise mat, og scriptet favner stadig videre. Rommet har gått fra å være kosens funksjonelle rede til å bli en familiesentral og en fasade som vender seg ut mot verden.

Kilder

Internett:

Egmont Hjemmet Mortensens side om Bonytt:

<http://www.egmonthm.no/publikasjoner/bolig/bonytt-/>: (23.05.13)

I «Store norske leksikon» på nett:

<http://snl.no/Bonytt>: Bonytt (23.05.13)

Forelesninger:

Østby, Per (2011): «En miniforelesning om teori/metode osv. Del 2» i faget KULT 3304, publisert på it'slearning som «Om teori – del 2» 14.09.2011

Aviser:

Dagens Næringsliv 13.01.2004: Sitat Camilla Lindemann, s. 24-25 i, referert til i «*Tanker fra nye kjøkken*» (2004:30)

Kilder fra Bonytt med ukjent tekstforfatter (kronologisk rekkefølge):

«*Ombygget fra loft til kjeller*», i Bonytt nr. 02-75: s. 58

«*Nytt kjøkken – nye detaljer*» i spalten «Bo nyttig» i Bonytt nr. 03-75: s. 9

«*Tapeter – engang for fyrster idag for alle*», arrangement: Elisabeth Ekjord/Berit Ohrvik, foto: Jan Larsen/Lena Käck i Bonytt nr. 07-75: s. 18-25

«*På loftet kan mange bygge og bo*», foto: Jan Larsen og Gary Rogers, tegninger: Wanda Fredheim, Odd G. Barstad, i Bonytt nr. 07-75: s. 78

«*Ris som fortjent, Bonytt!*», leserbrev fra «arkitekt Arendal» i Bonytt nr. 08-75: s. 5

«*Selvbygget kjøkken*», foto: Gary Rogers, innredning: Turid og Reidar Hult i Bonytt nr. 10-75: s. 44

«*Sover i skuffen*», i Bonytt nr. 01-90: s. 24

Kilder fra Bonytt:

(Nr. 1-10 Nye Bonytt 1975, nr. 1-6 i Hjem og Fritid Bonytt 1990, nr. 1-10 i Bonytt 2005):

Barstad, Odd G (1975): «*Et åpent lukket hus*», foto: Jan Larsen, arkitekter: Kirsten og John Voraas, i Bonytt nr. 01-75: s. 48

Barstad, Odd G (1975): «*Enebolig til 1.375 kr. pr. M2*», foto: Jan Larsen i Bonytt nr. 09-75: s. 36

Bakke, Siv Karin (2005): «*Ofret gangen for større kjøkken*», foto: Espen Grønli, i Bonytt nr. 04-05: s. 92-97

Bakke, Siv Kerstin (2005): «*Kjølige elementer*», foto: Sveinung Bråthen/Produsentene, i Bonytt nr. 04-05: s. 116-117

Bakke, Siv Kerstin (2005): «*Utgravd og fornyet*», foto: Sveinung Bråthen, i Bonytt nr. 03-05: s. 62

Brøndbo, Bjørn B (1990): «*Høyt teknologisk kjøkken i nostalgisk drakt*», foto: Tommy Pettersen, i Bonytt nr. 03-90: s. 46-47

Brøndbo, Bjørn B (1990): «*90-årenes superkomfyrer*», i Bonytt nr. 03-90: s. 51-55

Daatland, Kriss (2005): «*Krypinn i byen*», foto: Espen Grønli, plantegninger: Interiørarkitekt MNIL Annetin Hurum, i Bonytt nr. 03-05: s. 40

Daatland, Kriss (2005): «*Mer en enn anelse rødt*», foto: Espen Grønli. Bonytt nr. 04-05: s. 62-63

Daatland, Kriss (2005): «*Raffinert silkesvart*», foto: Sveinung Bråthen, i Bonytt nr. 04-05: s. 70-73

Daatland, Kriss (2005): «*Tapeter in igjen – Tapeter før og nå*», foto: Helge Eek/Espen Grønli, i Bonytt nr. 02-05: s. 8

Ditlev-Simonsen, Kari og Storvik, Gerd (1990): «*Tekstilnytt - «Made in Norway*», foto: Anne Manglerud, i Bonytt nr. 01-90: s. 25

Forbord, Eigil (2005): «*Mellom himmel og hav*», foto: Sølvi Dos Santos, i Bonytt nr. 03-05: s. 14-18

Forbord, Eigil (2005): «*Mørkt møbel*», foto: Jan Larsen, i Bonytt nr. 04-05: s. 76-80

Forbord, Eigil (2005): «*Langt og lyst*», foto: Espen Grønli, i Bonytt nr. 04-05: s. 84-87

Forbord, Eigil (2005): «*Hvite varianter*», foto: Jan Larsen, i Bonytt nr. 04-05: s. 89

Forseth, Terje (1990): (tekst og foto) «*Et lite hus – mellom knauser og kratt*», i Bonytt nr. 02-90: s. 84

Forseth, Terje (1990): «*Husbandfinansiert, «sunt» og idyllisk*», i Bonytt nr. 02-90: s. 108

Forseth, Terje (1990): (tekst og foto) «*Arkitektens egen bolig er en borg for samvær og utfoldelse*», tegning: Ruth Løkke. Bonytt nr. 03-90: s. 82

Forseth, Terje (1990): (tekst og foto) «*Ombygging: Huset med ni liv*», i Bonytt nr. 05-90: s. 52

Holte, Elisabeth (2005): «*Nytt, eller bare ryddig?*», i Bonytt nr. 04-05: s. 7

Hjartholm, Juni (2005): «*Bare må ha det ... for moro skyld*», foto: Margaret de Lange, i Bonytt nr. 04-05: s. 10-13

Hjartholm, Juni (2005): «*Kraftuttrykk*», foto: Margaret de Lange, i Bonytt nr. 04-05: s. 68-69

Hopstock, Bitten (1990): «*Velstand skaper avstand*», i Bonytt nr. 01-90: s. 8-9

Miller, Frederica (1990): «*Landskap i sort hvitt eller blomstrende mangfold*», i Bonytt nr. 02-90: s. 6-7

Norvin, Kjell (1990): (tekst og foto) «*Sunne hus: Varme stuer – kjølige soverom*», i Bonytt nr. 01-90: s. 15

Osvold, Kari (1990): «*Nytt norsk for 90-årene*», foto: Anne Manglerud, i Bonytt nr. 01-90: s. 10-13

Osvold, Kari (1990): «*Rehabilitering av Bakklandet 1 B*», foto: Roar Øhlander, i Bonytt nr. 01-90: s. 89

Solheim, Tone (1990): «*Funkishus: Luft, lys og rene linjer*», foto: Jan Larsen, i Bonytt nr. 05-90: s. 70

Sääv, Knut (1975): «*Slik bor arkitekten*», foto: Jan Larsen, i Bonytt nr. 02-75: s. 52

Vance, Bibi (1975): «*Å bo i leiegård: 2 voksne 2 barn*», foto: Lena Kack og Jan Larsen, tegninger: Elisabeth Ekjord, i Bonytt nr. 02-75: s. 23

Vance, Bibi (1975): «*Sommerbolig mellom stenene*», foto: Lena Käck, i Bonytt nr. 04-75: s. 64

Vance, Bibi (1975): «*14 tekstil-idéer*», idé og opplegg: Gary Rogers og Bibi Vance, tekst og tegning: Bibi Vance, foto: Gary Rogers, i Bonytt nr. 09-75: s. 66

Vance, Bibi (1975): «*Et rom i et rom*» fra «*4 innredningsideer*», foto: Hans Jørgen Ørslev, i Bonytt nr. 09-75: s. 87

Vance, Bibi (1975): «*Kaldt kjøkkengulv*» og «*Teppe på kjøkkenet*» i artikkelen «*Kjøkkenet – rommet med mulighetene*» i Bonytt nr. 10-75, teksten starter på s. 35 og fortsetter etter et opphold på s. 113.

Vance, Bibi (1975): «*Kjøkken rundt pipestokken*» fra «*Kjøkkenet – rommet med mulighetene*», foto: Jan Larsen, arkitekt: MNAL Eigil Nansen, i Bonytt nr. 10-75: s. 37

Vance, Bibi (1975): «*Gjør det selv – 6 kjøkken-idéer*», foto: Lars Hallén, Lennard. O.A., tegninger og arbeidsbeskrivelser: Elisabeth Ekjord, i Bonytt nr. 10-75: s. 50

Vance, Bibi (1975): «*Rødt kjøkken*» fra «*Gjør det selv – 6 kjøkken-idéer*», foto: Lars Hallén, Lennard, O.A., tegninger og arbeidsbeskrivelser: Elisabeth Ekjord, i Bonytt nr. 10-75: s. 52

Vance, Bibi (1975): «*Forsvinningskjøkken*» fra «*Gjør det selv – 5 kjøkkenidéer*», foto: Lars Hallén, Lennard, O.A., tegninger og arbeidsbeskrivelser: Elisabeth Ekjord, i Bonytt nr. 10-75: s. 59

Sandborg, Eldri (2005): «*Glassklar kontrast*», foto: Per Erik Jæger, i Bonytt nr. 03-05: s. 76

Sandborg, Eldri (2005): «*Glasshytte i henget*», foto: Per Erik Jæger, i Bonytt nr. 08-05: s. 36

Slipher, Beate (1990): «*Kjøkkenet i dag og i morgen*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 38

Slipher, Beate (1990): «*Samværskjøkkenet*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 39-41

Slipher, Beate (1990): «*Bondekjøkkenet*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 42-43

Slipher, Beate (1990): «*Proffkjøkkenet*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 44-45

Slipher, Beate (1990): «*Miljøkjøkkenet*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 46-47

Slipher, Beate (1990): «*Gourmetkjøkkenet*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 48-49

Slipher, Beate (1990): «*Familiekjøkkenet*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad, i Bonytt nr. 01-90: s. 50-51

Slipher, Beate (1990): «*Mot til motsetninger*», foto: Anne Manglerud, GV-Press, tegninger: Tove Kvalstad/Ola Ulseth, i Bonytt nr. 03-90: s. 36

Thiis-Evensen, Thomas (1990): «*Arkitekturen inn i 90-årene – hvilke -ismer vil vinne?*», i Bonytt nr. 01-90: s. 6-7

Torstensen, Dag (1990): «*Spar penger – bygg kjølerom*», i Bonytt nr 05-90: s. 110-111

Trydal, Tove (2005): (Tekst og styling) «*50-tall i ny drakt*», foto: Marit S. Kvaale, i Bonytt nr. 03-05: s. 48.

Annonser fra Bonytt:

«**AEG**», «*AEG-produkter gjør hverdagen enklere*», i Bonytt nr. 04-75

«**Bosch**», «*Selv etter en langhelg alene hjemme er den like frisk og fin*», i Bonytt nr. 07-05.

«**Electrolux**», «*Electrolux har produkter som gjør det triveligere på kjøkkenet ditt ...*» i Bonytt nr. 02-75.

«**Electrolux**», annonse i Bonytt nr. 09-75.

«**Finsam**», annonse i Bonytt nr. 03-75.

«**HTH**» (1), «*Flere enn fem stjerner*» i Bonytt nr. 03-05.

«**HTH**» (2), «*Til pynt og praktiske formål*», i Bonytt nr. 04-05.

«**HTH**» (3), «*For alle og enhver*» i Bonytt nr. 07-05.

«**Irene Kjøkken**», helsides annonse fra Sira fabrikker, Bonytt nr. 01-75.

«**Miele**» (1), «*Design og funksjonalitet i perfekt harmoni*», i Bonytt nr. 04-05.

«**Miele**» (2), «*Du legger merke til Miele*», i Bonytt nr. 04-05.

«**Moulinex**», «*Hva gir du til mannen som skal stelle hjemme?*», i Bonytt nr. 01-90.

«**Poggenpohl**» / «**Kvik**», kjøkkenreklame i Bonytt nr. 06-75.

«**Systemhus**», «*2 av 5 barn utvikler astma og allergi. Det kan skyldes huset de bor i.*», i Bonytt nr. 01-90.

«**Whirlpool**», «*Stor på utsiden, større på innsiden*», i Bonytt nr. 07-05.

«**Zalo**», «*En liten teskje ZALO – og hele oppvasken blir gnistrende ren*», i Bonytt nr. 01-90

Annen litteratur:

Amilien, Virginie, Bergh, Tone og Helstad, Sigrid K (2004): «*Tanker fra nye kjøkken – en kulturstudie av 20 nye kjøkken i Oslo i et forbruksperspektiv*», fagrapport nr. 1 for Statens Institutt for Forbruksforskning, Oslo

Akrich, Madeleine (1992): «*The De-Description of Technical Objects*», i Wiebe E., Bijker, John Law (red.) “*Shaping Technology/building Society: Studies in Sociotechnical Change*”, MIT press

Bruheze, Aldri Albert de la, Schot, Johan (2005): «*The mediated design of products, consumption, and consumers in the twentieth century*» I Nelly Oudshoorn og Trevor Pinch (red.): “*How Users matter – the co-construction of users and technology*”, MIT press, Cambridge

Cowan, Ruth Schwartz (1987): «*The Consumption Junction: A Proposal for Research Strategies in the Sociology of Technology*» I: Wiebe Bijker, Thomas Hughes and Trevor Pinch: «*The social construction of technological systems*». MIT Press: Cambridge

Fallan, Kjetil (2007): «*Modern Transformed – the domestication of industrial design culture in Norway, ca. 1940-1970*», doktorgradsavhandling, NTNU, Trondheim

Goffman, Erving (1959): «*The presentation of Self in Everyday Life*» /» *Vårt rollespill til daglig*», norsk oversettelse av Kari og Kjell Risvik (første utgave 1974, denne utgaven 1992), Pax forlag, Oslo

Gronow, J., Warde, A. (2001): “*Chapter 10: Ordinary or distinctive consumption, or a kitchen is a kitchen is a kitchen*”, referert til i “*Tanker fra nye kjøkken*” (2004:47)

Hagemann Gro (2009): ««*Drømmekjøkkenet*»: *Husarbeid, forbruk, modernisering*», kapittel 12 i «*Forbrukerens ansvar*», red: Asdal, Kristin og Jacobsen, Eivind, Cappelen Damm AS

Holst, Inger Marie (2006): “*Fra hygiene til hygge*”, masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier, NTNU, Trondheim

Kvaal, Stig (1998): “*Kulturvitenskapelige innfallsvinkler til integrert produktutvikling – STS-arbeidsnotat 9/98*», Senter for teknologi og samfunn, NTNU Trondheim.

Lidén, Hilde, Lien, Marianne E., Vike, Halvard (red.) (2001): «*Likhetens paradokser – Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*», Universitetsforlaget, Oslo

Myrvang, Christine (2009): «*Forbruksagentene – slik vekket de kjøpelysten*», Pax forlag, Oslo

Nielsen, May-Brith Ohman (2011): «*Etter 1914*», bind 4 i historieverket «*Norvegr*», fagredaktør: Orning, Hans Jacob, H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

Oldenziel, Ruth & Karin Zachmann (2009): «*Kitchens as Technology and politics: An Introduction*». I: Ruth Oldenziel & Karin Zachmann: «*Cold War Kitchen*», MIT Press: Cambridge

Oudshoorn, Nelly og Pinch, Trevor (2005): «*Introduction: How users and Non-users matter*» I Nelly Oudshoorn og Trevor Pinch (red.): «*How Users matter – the co-construction of users and technology*», MIT press, Cambridge

Rolness, Kjetil (1995): «*Med smak skal hjemmet bygges: innredning av det moderne Norge*», Aschehoug, Oslo